

Дзітмаратура Мастацтва

Год выдання 39-ы

№ 53 (2514)

ПЯТНІЦА

2

кастрычніка 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

"ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАХ СТАРОНКАХ.

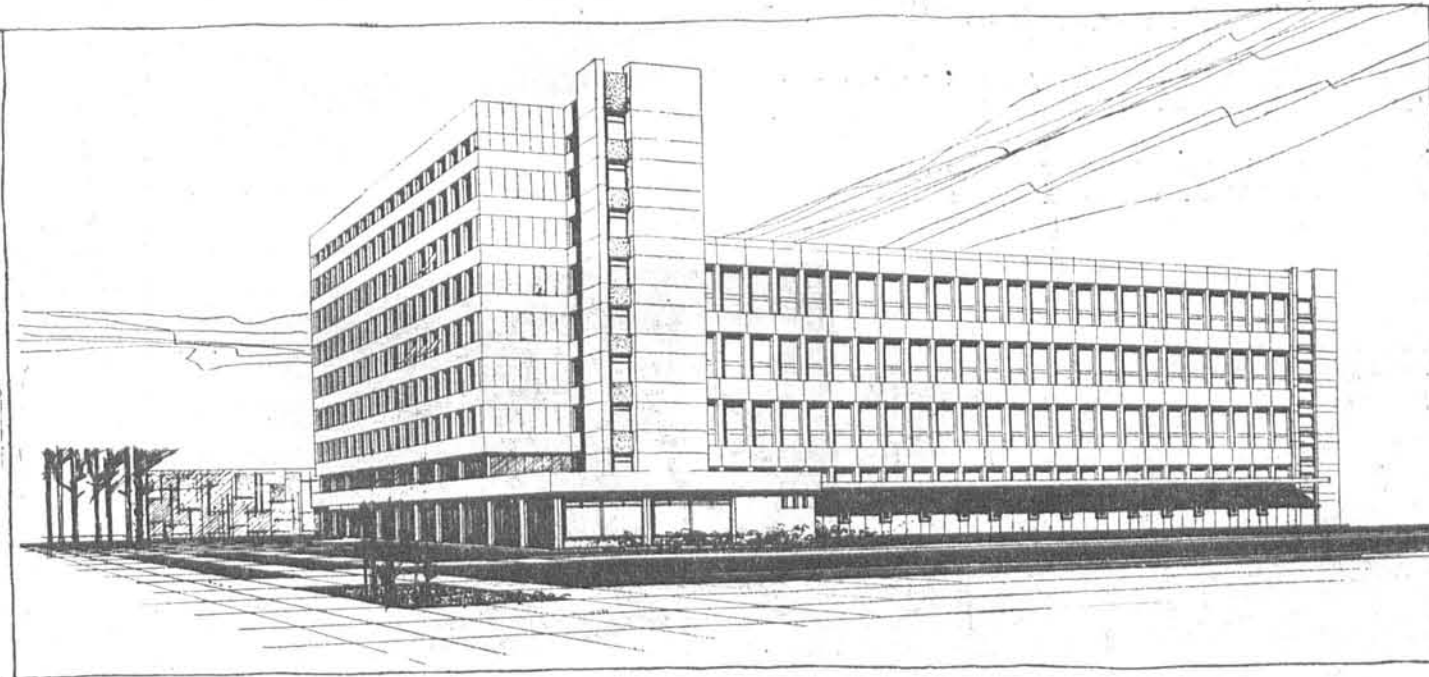
Цана 8 кап.

СЁННЯ НА ПЛАНШЭТАХ, ЗАЎТРА...

...На малюнку ўверсе — праект новага мінскага сарціровачнага паштамта, зроблены ў «Белдзяржпраекце» архітэктарам С. Ульянавай і інжынерам Б. Гальдэрам. Гэты будынак будзе ўзведзены побач з чыгуначным вузлом і аб'яднаны з ім грузавым тунэлем. Новы паштамт — сучаснае, высокамеханізаванае прадпрыемства, аснашчонае навіейшым тэхналагічным абсталяваннем, тэлебачаннем і аўтаматыкай — з'явіцца ўпрыгожаннем прывакзальнага раёна сталіцы. У яго комплекс увайдуць адміністрацыйны і вытворчы карпусы, багажнае аддзяленне. Комплекс будзе выкананы ў каркасна-панельных канструкцыях, з выкарыстаннем сучасных матэрыялаў.

...А вось другі малюнак. Такім, паводле планаў архітэктараў і інжынераў «Белпрампраекта» І. Боўта, В. Дудзіна, Ш. Шварца, І. Гальбурта, павінен быць новы волат у Жодзіна — завод цяжкіх паковок, які забяспечыць сваёй прадукцыяй шмат айчынных аўтамабільных прадпрыемстваў і венгерскую фірму «Ікарус».

Чатыры вытворчыя карпусы, кожны па 265 метраў даўжынёй

і 96 шырынёй, тры будынкі культурна-бытавога абслугоўвання рабочых і інжынерны корпус аб'яднаны галерэяй у адзінае збудаванне, ствараюць

цікавую аб'ёмную кампазіцыю. У двухпавярховыя карпусы вынесены пакоі адпачынку, сталовыя, душавыя. Тут жа — «чырвоныя куткі» і невялікія

залы для сходаў. Інжынерны корпус арганічна спалучаецца з вытворчымі карпусамі, у якіх размешчаныя лабараторыі, канструктарскія бюро, адміністра-

цыйныя памяшканні, бібліятэкі. Вялікую ўвагу архітэктары ўдзялілі арганізацыі інтэр'ераў, цэхаў, «бытавых», лабараторый. У знешняй і ўнутранай аддзелцы будучы выкарыстаны сучасныя матэрыялы — алюміній, шкло, дэкарэтыўная плітка.

Паміж бытавымі і вытворчымі карпусамі прадугледжана зона адпачынку, упрыгожаная басейнамі і дэкарэтыўнымі пасадкамі...

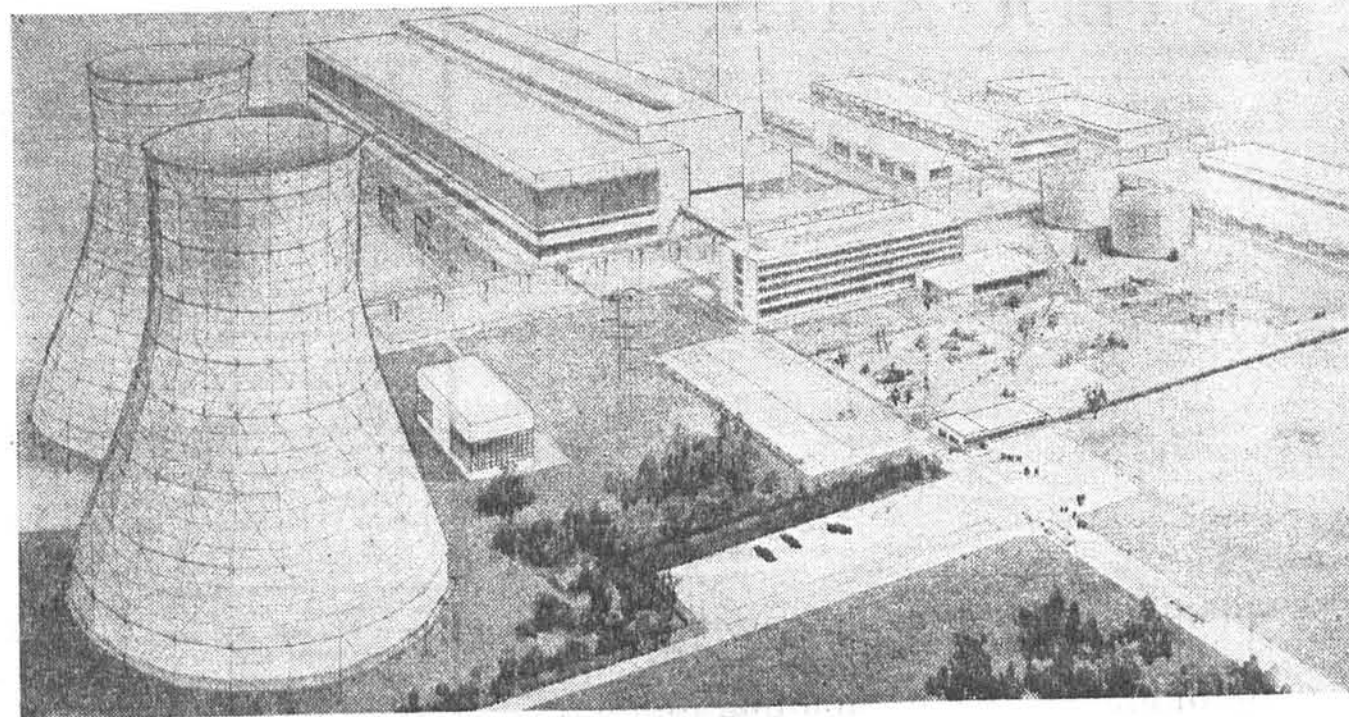
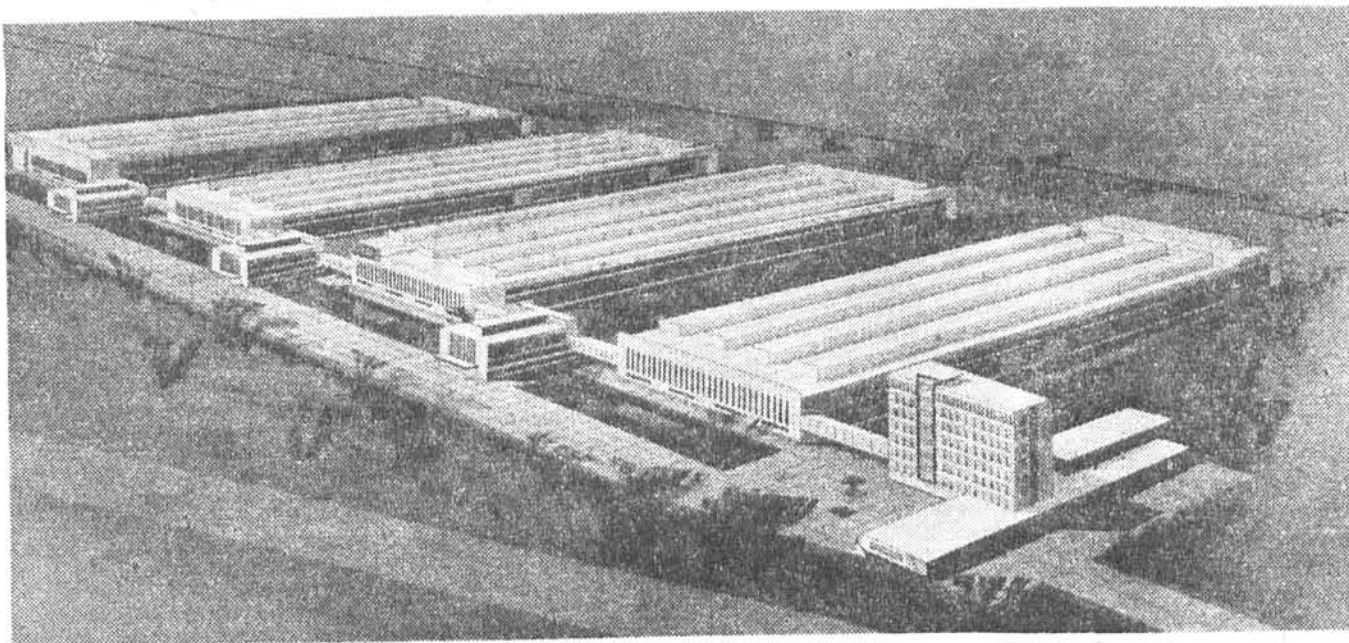
...І нарэшце — трэці малюнак. У мінскім інстытуце «Прамянергапраект» распрацаваны праект новай мінскай ЦЭЦ.

ЦЭЦ-4 будзе самай магутнай у Беларусі. Дастаткова сказаць, што яе катлы разлічаны на ціск да 240 атмасфер. Штодзённая новая ЦЭЦ будзе «з'ядаць» два эшалоны паліва. Размешчана яна ў раёне Ракаўскай шашы. З цягам часу ў гэтым раёне ЦЭЦ набудзе ролю архітэктурнай дамінанты — трубы яе будзе толькі на дваццаць метраў ніжэй за тэлевізійную вежу, а градзірні ўзнімуцца на вышыню трыццаціпавярховага дома. Менавіта гэтыя элементы акрэсліць характар усёй забудовы, арганізуюць яе.

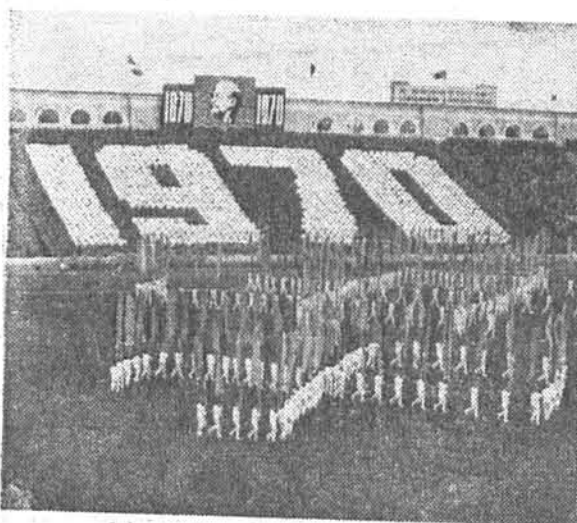
Новыя матэрыялы — алюміній для абліцоўкі градзірань, шклоблокі для 15-метровых шкляной паласы галоўнага корпуса, прафіліраваныя металічныя панелі — нададуць новай ЦЭЦ элегантнасць і манументальнасць...

Мы расказалі толькі пра тры праекты з тых соцень, што знаходзяцца «ў рабоце» ў беларускіх дойлідаў. На планшэтах праектных інстытутаў — новыя жылыя дамы, мікрараёны, прадпрыемствы, вёскі, паркі, нават цэлыя гарады. Усё гэта з цягам часу будзе ўвасоблена ў цэглу, бетон, шкло, метал, каб радаваць людзей сваёй прыгажосцю, зручнасцю.

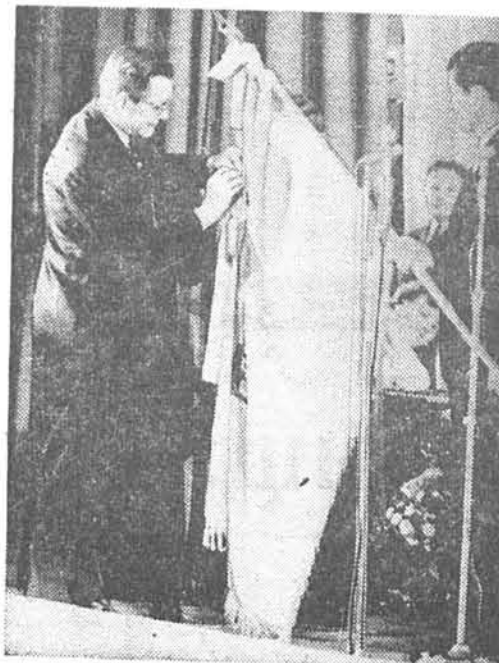
5-га кастрычніка беларускія архітэктары збіраюцца на свой зезд, каб абмеркаваць нарэшце праблемы, каб прааналізаваць набыты вопыт. Сёння на 4—5 старонках мы друкуем гутарку нашага карэспандэнта са старшынёй праўлення Саюза архітэктараў БССР, заслужаным архітэктарам Беларусі В. М. Аладавым аб творчай дзейнасці беларускіх дойлідаў і аб праблемах, што стаяць перад беларускай архітэктурай.

ЯК ВЯЛІКАЕ СВЯТА АДЗНАЧАЛА РЭСПУБЛІКА 50-ГОДДЗЕ ЛЕНІНСКАГА КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ

Спартыўнае свята на мінскім стадыёне «Дынама».

Кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КПБ П. М. Машэраў прымацоўвае ордэн Леніна да сцяга камсамола Беларусі.
Фота Ул. МЯХЭВІЧА.

Удзельнікі ўрачыстага шэсця ў Мінску.

НАВЕДААННЕ КІРАУНІКАМІ КАМПАРТЫІ І УРАДА РЭСПУБЛІКІ ЮБІЛЕЙНЫХ ВЫСТАВАК

У сувязі з 50-годдзем камсамола Беларусі ў Мінску адкрыліся юбілейная выстаўка жывапісу, скульптуры, графікі і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва і рэспубліканская выстаўка «Тэхнічная творчасць маладых».

25 верасня гэтыя выстаўкі наведалі таварышы П. М. Машэраў, У. Е. Лабанок, І. М. Макараў, С. А. Пілатовіч, І. Я. Палкоў, С. О. Прытыцкі, Ф. А. Сурганав, Г. М. Жабіцкі, намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Ф. Клімаў, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР А. І. Зюлаў, Ю. Б. Колакалаў, а таксама член Ваеннага савета — начальнік палітпраўлення ЧВВА генерал-палкоўнік У. А. Грэкаў, першы сакратар ЦК ЛКСМБ У. І. Падрэз.

БЕЛТА.

КАМСАМОЛЬСКИ СУВЕНИР

Напярэдадні юбілею камсамола выдавецтва «Беларусь» выпусціла на грамадскіх асновах сувеніры: аб'ёмны альбом «Архивыяна», Гэты альбом памерам з запалкавы каробок, у малюўчай супервакладцы. У яго ўвайшлі творы пра камсамол і моладзь народных пастаў рэспублікі — Янікі Купалы, Якуба Коласа, Пётруся Бровкі, Аркадзя Куляшова і Максіма Танка.

Сувенірная кніга падрукавала на Мінскім паліграфічным камбінатзе імя Я. Коласа на беларускай і рускай мовах, аформлена мастаком Л. Прагіным. Яе тыраж пяць тысяч экзэмпляраў.

У МІНСКУ створаны Інстытут павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры. Ён арганізаваны на базе былых пастаянных курсаў культуры і працы пры Міністэрстве культуры БССР. У гутарцы з нашым карэспандэнтам дырэктар новай навучальнай установы Ф. Жэгалав расказаў:

— Першымі слухачамі нашага Інстытута сталі загадчыкі масавых раённых бібліятэк і інспектары аддзелаў культуры райвыканкомаў — усяго 150 чалавек. На працягу двух

НОВЫ ІНСТЫТУТ РАБОТНІКАЎ КУЛЬТУРЫ

месяцаў яны праслухаюць лекцыі пра асновы сацыялістычнага рэалізму, новыя формы культурна-асветнай работы ў горадзе і вёсцы, ролі палітычнай і мастацкай літаратуры ў камуністычным выхаванні працоўных.

Да чытання лекцый прыцягнуты мастацтвазнаўцы, літаратары, работнікі Міністэрства культуры БССР, рэспубліканскага Дома народнай творчасці, партыйныя і савецкія работнікі.

Інстытут мае добрую вучэбна-матэрыяльную базу, вучэбны корпус з прасторнымі аўдыторыямі, інтэрнат. Навучальны комплекс знаходзіцца ў адным з новых мікрараёнаў Мінска — Зялёным Лужам.

У сёлетнім навучальным годзе ў Інстытуце павысяць кваліфікацыю каля тысячы работнікаў культуры.

...СУСТРЭЧА

з удзельніцай многіх кінафільмаў, заслужанай артысткай РСФСР Маяй Булгакавай адбылася ў Доме кіно. Нядаўна актрыса скончыла здымацца ў новай карціне рэжысёра студыі «Беларусь-фільм» І. Шульмана «Пара вясняной вады», дзе яна выконвае ролю былой партызанкі — жанчыны неспакойнага характару і цяжкага лёсу. М. Булгакава раскажала пра работу над гэтай роляй.

На вечары адбылася прэм'ера кінафільма «Настане дзень» рэжысёра П. Любімава, дзе М. Булгакава выконвае галоўную ролю.

У ГЭТЫЯ ДНІ...

...ВЫЙШАУ

з друку ў выдавецтве «Народная асвета» альбом-выстаўка, прысвечаны жыццю і творчасці Змітрака Бядулі.

Альбом адкрываецца ўступным артыкулам складалнікаў М. Плаўніка і В. Каваленкі пра жыццёвы і творчы шлях пісьменніка.

Альбом добра ілюструваны (мастак А. Лісічнікаў). Неўзабаве аматары літаратуры атрымаюць малюўчыя плакаты, прысвечаныя жыццю і творчасці І. Шамякіна, Я. Брыля, І. Мележа, П. Панчанкі.

...ЗАКОНЧЫЛІСЯ

дні польскага кіно ў Мінску. У лепшых кіна-

тэатрах сталіцы — «Мір», «Перамога», «Маяк», «Партызан», «Камсамолец» дзесяць дзён дэманстраваліся мастацкія фільмы польскіх кінематаграфістаў — «Лялька», «Пан Валадысёўскі», «Апошнія дні», «Чырвоная рабіна», «Роздум», а таксама польска-савецкі дакументальны фільм «Вачыма сябра».

...АДКРЫЛАСЯ

рэспубліканская выстаўка тэхнічнай творчасці моладзі. На ёй прадстаўлена 1230 экспанатаў, трэцяя частка з якіх — дзеючая.

Свае тэхнічныя навінкі на выстаўцы дэманструе моладзь 87 прамысловых прадпрыемстваў, трынаццаці вун, 22 тэхнікумаў і прафесіянальна-тэхнічных вучылішчаў.

За лепшыя, арыгінальныя экспанаты і дзеючыя мадэлі вызначаны грашовыя прэміі, медалі

СПРАВА ГОНАРУ І АБАВЯЗКУ

Дарагі чытач! Сёння нам хочацца пагаварыць з табой воль з якой нагоды. Уяві сабе такую сцэнку.

У рэдакцыйным пакоі завівае тэлефон. Супрацоўнік знімае трубку і пазнае ў ёй голас знаёмага пісьменніка:

— Слухай, братка, ці не захавалася ў цябе апошняга нумарка газеты? Абабег усе кіёскі і нідзе не знайшоў.

— А што там цябе так зацікавіла?

— Як — што? Кажуць, што там надрукавана рэцэнзія на маю кнігу!

З такой жа просьбай — знайсці апошні нумар газеты — звоніць у рэдакцыю даволі вядомы актёр вядомага тэатра:

— Ведаеце, так здарылася, што толькі сёння даведаўся, быццам вы там пісалі нешта пра мяне. Дык от хацелася б прачытаць, што там такое.

Трэцім разам турбуе рэдакцыю ўсё той жа просьбай мастак:

— Выбачайце, таварышы, але казалі, што ў вашай газеце быў надрукаваны вялікі артыкул з выстаўкі. Ці не магу я дастаць у вас гэты нумар «ЛІМ»?

Падобныя званкі раздаюцца ў аддзелах рэдакцыі даволі часта. Яны нас, прызнаемся, нават радавалі. Ага, значыць, тое, што мы пішам і друкуем, даходзіць да чытача, знаходзіць у яго душы водгук. І супрацоўнік, выслушаўшы такую чарговую просьбу, бег у бібліятэку, каб выпрасіць у бібліятэкаркі (з тых некалькіх абавязковых экзэмпляраў газеты, якія атрымлівае рэдакцыя) «адзін нумарок» для шаноўнага чытача.

А як жа інакш! Ну скажыце, як тут не пайсці насустрач, калі ў трубіцы ўсхваляваны голас члена Саюза кампазітараў рэспублікі просіць тлумачыць:

— Такая справа, сябры. Вярнуўся я ўчора з дачы і не знайшоў у паштовай скрынцы чарговага нумара «ЛІМ». А жонка кажа (чула раўніцой агляд газет па радыё), што там дужа расхвалілі мяне. Ці няма ў вас аднаго экзэмплярычка?

І якое ж вялікае было наша здзіўленне, калі мы раптам даведаліся, што ні той пісьменнік, які прасіў нумарок газеты з рэцэнзіяй на яго кнігу, ні той актёр, пра якога ў нашай газеце «пісалі нешта», ні той мастак, які вельмі хацеў прачытаць артыкул з мастацкай выстаўкі, — што ніводзін з іх не выпісвае нашай газеты.

Нават той кампазітар, які «шчыра» прызнаваўся, што, вярнуўшыся з дачы, не знайшоў у паштовай скрынцы чарговага нумара «ЛІМ», уводзіў нас у зман: не мог паштальён пакласці газету ў яго паштовую скрынку па той прастай прычыне, што паважаны мастацтва не з'яўляецца нашым падпісчыкам.

Усё гэта нас, дарагі чытач, не толькі здзівіла, але і засмуціла. Крыўдзіла (і незразумела), што многія з тых, каму мы адрасуем публікацыі, як калектыўных намаганняў (а наша газета, людзей вядома, у першую чаргу — газета кампазітараў, літаратараў, мастакоў, кінематаграфістаў, архітэктараў, работнікаў тэатра і культуры), не выпісваюць «Літніку і мастацтва» (адзінае ў рэспубліцы перыядычнае выданне такога роду) і цікавяцца ёю толькі тады, калі на старонках газеты знаходзіцца нешта пра сябе.

Але павер, паважаны чытач, што калі б справа тычылася толькі нашай газеты, мы б не сталі турбаваць цябе гэтымі радкамі.

У нашай краіне выходзіць сотні і тысячы перыядычных выданняў. Адна з іх палуперыядычнае выданне, агульнадаступныя, разлічаныя на масавага чытача, іншыя ж — галіновыя, спецыяльныя, адрасаваныя людзям пэўнай професіі, пэўнага кола заняткаў і інтарэсаў. Натуральна, што такія спецыяльныя выданні і выпісваюць народныя, якія працуюць у пэўнай галіне мастацтва, най гаспадаркі, навуцы, культуры, мастацтва.

У Беларусі таксама выходзіць у свет выданне спецыяльных і галіновых перыядычных выданняў. На жаль, з падпіскай на іх не ўсё добра. Галоўнае ў тым, што гэтыя перыядычныя выданні часта не выпісваюць менавіта тыя, каму яны адрасаваны. Вучоныя, інжынеры і работнікі быццам не ведаюць, што выходзіць «Прамысловасць Беларусі», «Сельская гаспадарка і вельмі пэўнае сельскае «Сельскае гаспадарства і вельмі пэўнае сельскае гаспадарства» і «Сельскае гаспадарства і вельмі пэўнае сельскае гаспадарства».

Вядома, падпіска на ўсе перыядычныя выданні праводзіцца ў нас на добраахвотных падставах. Ніхто і нікога не можа прымусяць. Мы пісавалі тую ці іншую газету альбо часопіс, хочам таксама заклікаем не да гэтага. Мы ж шчыра раз падкрэсліць наступнае.

Інжынер перастае быць інжынерам, калі не сочыць за спецыяльнай літаратурай, урач перастае быць урачом, калі не цікавіцца спецыялістамі ў сваёй галіне. Зрэшты, любы спецыяліст траціць сваю кваліфікацыю, калі ён штодзённа не паўняе сваёй прафесіянальнай дасведчанасці. У многім гэта датычыць і людзей творчых прафесій. Быць іх дарадзімі і памочнікамі і закліканы спецыяльныя, галіновыя перыядычныя выданні. І выпісваць гэтыя выданні — справа гонару і абавязку тых, каму яны адрасаваны.

Ці ж не так, дарагі чытач!

УПЕРШЫНЮ ГІСТОРЫІ

Гімн савецкіх лётчыкаў пачынаецца словамі:

*Мы рождены, чтоб сказку сделать былью,
Преодолеть пространство и простор...*

«Пераадолець» — упорлівае, гартоўна-

працоўнае, палымнае слова. Пераадолець — гэта значыць пераступіць заветную лінію, за якой пачынаецца новая якасць той ці іншай з'явы ў прыродзе, у чалавечым грамадстве, у яго развіцці, станавленні. Новай якасці ў сваім падзорным імкненні дасягнуў «Месяць-16» — гэты касмічны карабель, сканструяваны розумам савецкага чалавека. Гэта — новы скачок касмічнай тэхнікі. Далейце да месяца, зрабіць на ім мяжковую пасадку і зачарпнуць ад вякоў нязнаную пароду спадарожніка зямлі — зачарпнуць грунт — гэта цудоўна! Няхай яго будзе жменя, але вялікая, апрача ўсяго, важнасць у тым, што яна прыляцела ў ракеце да нас, як казачная навіна — пасланніца Сусвету — навіна, пра якую думаецца: на яе

гэта сталася ці ў сне? Аказваецца не, ява. І натуральна прыходзіць на думку, што тэорыя аб матэрыяльным адзінстве Свету пачынае сцвярджацца канкрэтна, адчувальна, робіцца аб'ектам доследу. Касмічная тэхніка стала вачыма і рукамі чалавека.

Савецкія вучоныя, канструктары, інжынеры, тэхнікі, рабочыя сваёй нялёгкай працай паказалі ўсёму свету яскравы прыклад разважнасці, абдуманасці, дальнабачнага сузірання мэты. Такі рытм працы лішні раз сведчыць пра навуковыя заканамернасці будаўніцтва камунізму. Дасягненне «Месяць-16» — гэта натуральная даніна чалавечтву ўсяго савецкага народа ў яго штодзённых працоўных подзвігах пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі.

ШТО ГЭТА ТАКОЕ, чарговы сезон? Які ён будзе? Што прынясе тэатру, кожнаму акцёру паасобку, нам, глядачам?

У тэатры, як і ў спорце, многае залежыць ад старту: на якіх п'есах засяродзіць сваю ўвагу калектывы, ці ўваляцца ў яго рады новыя сілы, з чым ён ідзе да глядача, пра што хоча з ім гаварыць.

Сяджу ў кабінёце галоўнага рэжысёра Рускага драматычнага тэатра імя М. Горкага Фёдора Самуілавіча Шэйна.

— Раскажыце, калі ласка, пра планы тэатра. Нашым чытачам і вачым глядачам будзе цікава даведацца, якія прэм'еры вы пакажаце ў гэтым сезоне.

— Па-першае, павінен сказаць, што мы хочам, каб героі нашых спектакляў стаў моцны чалавек, хочам даследаваць незвычайную асобу, характар валавы, смелы, інтэлігентны.

Вось першы накід будучага рэпертуару. «Разгром» па рамане А. Фадзеева. Інсцэніроўка М. Захаравы і І. Прута цікавая, мне здаецца, па-сапраўднаму тэатральная. Спектакль гэты мы хочам прывесці ў XXIV з'езд КПСС. Пазней думаем паставіць п'есу В. Розава «З вечара да полудня», новую п'есу А. Арбузава «Казкі старога Арбата».

Вельмі хочацца, каб глядач убачыў на тэатральнай падмостках Пушкіна. Так некалькі складала, што п'есы пра яго, якая магла б зацікавіць тэатр, да гэтай пары не было. А тут з'явіліся адрэзкі дзве — А. Карастылёва «Крокі камандора» і Л. Зорына «Медная бабуля». Пастаноўку адной з іх думаем ажыццявіць.

Даўно мараць у калектыве

аб чэхаскай драматургіі. Дакладна яшчэ не вырашылі, але хутэй за ўсё спынімся на «Чайцы» або «Трох сёстрах». У нашых задумах таксама п'еса С. Найдзёнава «Дзеці Ванюшына» і бессмяротны мільеўскі «Тарцюф». Шукаем таксама цікавую сучасную зарубешнюю п'есу. У прыватнасці, толькі што пазнаёміліся з надрукаванай у часопісе «Иностранная литература» п'есай двух нобелеўскіх лаўрэатаў У. Фолкнера

рыгожаннем афішы, горадасцю тэатра, пра другія будучыя сцэны маўчаць, маўляў, «прахадныя» работы.

Але зараз думаю пра іншае. Як правіла, між тым, што намячаецца паставіць, і афішай, якая складаецца к канцу — вялікая розніца. Адна, у лепшым выпадку, дзве п'есы трапляюць у афішу. І не зразумела, чаму так бывае. Вось, напрыклад, п'еса В. Розава «З вечара да полудня». Памятаю, гады

такля можна прачытаць новыя імёны. А папаўненне і абнаўленне ўсякага тэатральнага калектыву — справа вельмі сур'ёзная. Моладзь прыносіць у калектыв свой энтузіязм, творчае гарэнне, абвостранае светаадчуванне. Сплаў маладосці і вопыту называюць дае добрыя вынікі.

Сёлета мы прынялі пэўныя захады, каб папоўніць труп. Зараз праходзіць конкурс у выніку якога, хочацца верыць, калектыву папоўняць некалькімі яркімі акцёрамі.

Я ўпэўнены, што рэпертуар дасць магчымасць зазгляць новымі гранямі таленту і нашым «старым» акцёрам — Клімавай, Лакштанавай, Весніной, Клебанавіч, Чамадуровай, Палосіну, Янкоўскаму, Сідараву, Камарову, адным словам, усёй трупі.

Сяджу ў знаёмым кабінёце і слухаю галоўнага рэжысёра. Фёдар Самуілавіч з вялікай зацікаўленасцю гаворыць пра кожнага акцёра тэатра, у кожным бачыць нераскрытыя магчымасці. Фарміраванне трупы і стварэнне калектыву аднадумцаў, які здольны вырашаць самыя складаныя творчыя задачы, — справа нялёгкая. І тут многае залежыць не толькі ад галоўнага рэжысёра тэатра. За апошнія гады ў тэатры з'яўляліся новыя імёны, але хутка зніклі. І часцей за ўсё па прычынах не творчага парадку: ім проста не змаглі стварыць элементарных бытавых умоў.

Няўжо гэта зноў паўтарыцца?

— А хто будзе ставіць новыя спектаклі?

ЧАРГОВЫ СЕЗОН ПАЧЫНАЕЦЦА...

ІНТЭРВ'Ю З АДСТУПЛЕННЯМІ, УЗЯТАЕ У РУСКІМ ДРАМАТЫЧНЫМ ТЭАТРЫ БССР ІМЯ М. ГОРКАГА.

і А. Камю. Прыцягнуў нашу ўвагу і сцэнарый Ніколаса Базра «Выпадак у метро».

Само сабой зразумела, мы застанемся вернымі сваёй традыцыі і будзем працягваць работу над п'есамі беларускіх драматургаў. Прынамсі, у гэтым сезоне мы збіраемся паставіць спектакль па п'есе нашага пастаяннага аўтара А. Маўзона «І застанешся голым» — назва пакуль што ўмоўная.

Дзеці ў гэтым годзе ўбачаць прадстаўленне па беларускіх народных казках.

Сяджу ў знаёмым кабінёце. Слухаю Фёдора Самуілавіча, які пералічвае назвы п'ес...

Напэўна, адны з іх стануць уп-

два тэму тэатр ужо мерыўся паставіць яе. І вось яшчэ адна аб'яўка. Ці не стане яна зноў цацанкай?

Ну, калі гаварыць пра сучасную драматургію, тут яшчэ могуць быць нейкія аб'ектыўныя прычыны: аўтар п'есы яшчэ «не давеў», пералічвае, перабляе, удакладняе... Але здзіўляе, што і ўвасабленне на сцэне адной з чэхаскіх п'ес таксама пераносіцца з году ў год.

А глядачы чакаюць!

— Фёдар Самуілавіч, раскажыце, калі ласка, як абнаўляецца і папаўняецца труп тэатра.

— Пытанне слушнае. Не так часта ў праграмах да спек-

Ужо ў першыя дні ў новай рабоце тэатра-балеце П. Чайкоўскага «Спячая прыгажуня» глядачы сустрапаюцца з таленавітай моладдзю — Нінай Паўлавай, Наташай Карпенка, Нэлай Андронавай і іншымі.

У балеце «Дон-Кіхот» глядач убачыць новую работу нашага таленавітага маладога танцоўшчыка, лаўрэата Міжнароднага конкурсу Віктара Саржысяна, які выступіць у вельмі складанай і адказнай партыі Базіля.

Разам з усім нашым народам тэатр рыхтуецца да дастойнай сустрэчы XXIV з'езда КПСС. Апрача таго, у красавіку 1971 года нас чакае адказная для тэатра падзея — гастролі ў Маскве, на сцэнах Крамлёўскага Палаца з'ездаў і Вялікага тэатра Саюза. Мы пакажам глядачам сталіцы свае лепшыя спектаклі.

У гэтым сезоне тэатр падрыхтуе два новыя творы беларускіх кампазітараў. У лістападзе

ДА СУСТРЭЧЫ ЗАЎТРА

РАСКАЗВАЕ ДЫРЭКТАР ТЭАТРА ОПЕРЫ І БАЛЕТА БССР

Нямала моладзі і ў опернай трупі. У тэатр прыняты выпускнікі Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, дыпламанты Міжнароднага конкурсу Валерыя Кучынскі. Трывала ўвайшлі ў рэпертуар і ўжо некалькі гадоў паспяхова выступаюць у вядучых партыях выпускнікі Беларускай кансерваторыі Ірына Шыкунова і Міхаіл Галкоўскі.

Назменным поспехам у гледаной кар'еры заслужыла артыстка рэспублікі, дыпламант Міжнароднага конкурсу Святлана Данілюк, малады бас, лаўрэат Міжнароднага конкурсу Аскольд Сухі...

намячаецца прэм'ера оперы Юрыя Семіянікі «Зорка Венера». Яна прысвечана выдатнаму беларускаму паэту Максіму Багдановічу. У канцы года пакажам новы балет Генрыха Вагнера «Пасля балю», створаны па матывах аднайменнага апавядання Л. Талстога.

Рыхтуем яшчэ таксама папоўніць наш класічны рэпертуар: гэта, перш за ўсё, балет «Спячая прыгажуня», пра які я ўжо гаварыў, а некалькі пазней — опера М. Рымскага-Корсакава «Залаты пёўнік», неаслужана забытая тэатрам, відаць, з-за складанасці вакаль-

ных партый, а таксама задач, якія паўстаюць перад яе пастаноўшчыкамі.

Мы стараемся прыцягнуць да работ над творамі для тэатра ўсё больш шырокае кола пісьматэстаў і кампазітараў. Кампазітар Л. Абеліўіч піша для тэатра балет «Грай, батлейка», прысвечаны беларускай батлейцы, якая стаіць ля вытокаў беларускага мастацтва. Над новымі операмі для нас працуюць кампазітары І. Лучанок і С. Картэс. Аднак нельга не спыніцца на праблеме, якая нас трывожыць. Здаецца, яшчэ, што, жадаючы мець на сваёй сцэне нацыянальныя спектаклі, мы прымаем да пастаноўкі недастаткова паўнацэнныя ў мастацкіх адносінах творы. Карыстаючыся выпадкам, я хацеў бы звярнуцца з просьбай да Саюза кампазітараў БССР, каб ён правяў большую зацікаўленасць у таборных жыхароў тэатра, дапамагаў яму ў нашай агульнай справе — стварэнні высокамоўнага нацыянальнага рэпертуару.

Вядома, як гарача цяпер ставяцца і абмяркоўваюцца праблемы далейшага развіцця савецкага опернага і балетнага мастацтва. Нам хочацца, каб беларускія кампазітары смялей і актыўней стваралі новыя цікавыя творы на сучасныя тэмы, глыбокія па змесце, па шырыні жыццёвага ахопу, каб яны шукалі свежых мастацкіх рашэн-

— І нашы рэжысёры, і запаршаныя на разавыя пастаўкі рэжысёры з Масквы, Ленінграда і іншых гарадоў. Што і казаць, работа з такімі рэжысёрамі, як Андрэй Ганчароў, або Леанід Хейфец, узбагаціць калектыв і, трэба спадзявацца, дазволіць стварыць значныя спектаклі.

Ужо прыехаў і прыступае да рэпетыцый рэжысёр Аляксандр Смялякоў. Для беларускага глядача гэта прызвішча ўжо вядома: ён паставіў трагедыю Ф. Шылера «Марыя Стюарт» на сцэне Віцебскага тэатра.

□

Сяджу ў знаёмым кабінёце галоўнага рэжысёра Рускага тэатра... На жаль, кожны год я гутару з іншым суб'ектам. За апошнія шэсць гадоў у тэатры змянілася пяць рэжысёраў. Праўда, летась прызвішча галоўнага з'явілася толькі на афішы. У тэатры жартавалі: «Вось прыедзе Басін, Басін нас рассудзіць». Але Басін так і не прыехаў...

Самы факт, што ў тэатры амаль кожны сезон новы галоўны, у каментарыях не мае патрэбы. Ён гаворыць сам за сябе. Натуральна, што кожны галоўны «бачыць» свой тэатр, пачынае яго рабіць, але не паспявае, пакідае тэатр, і на другі год усё паўтараецца.

Фёдар Самуілавіч Шэйн не новы чалавек у калектыве. Ён ужо паставіў шэраг спектакляў у беларускіх тэатрах і зарэкамендаваў сябе як сур'ёзны ўдмлівы мастак.

Хочацца верыць, што шмат гадоў запар я буду браць традыцыйнае інтэрв'ю ў яго.

І. ПІСЬМЕННАЯ.

ДЛЯ АМАТАРАУ опернага мастацтва настай час сустрач з незнаёмымі і даўно знаёмымі спевакамі і танцоўшчыкамі, бессмяротнымі вобразамі герояў класічных твораў, любімай музыкы...

Наш карэспандэнт сустраўся з дырэктарам Беларускага тэатра оперы і балета Ігарам Пятровічам Паліводам і папрасіў яго падзяліцца думкамі аб праблемах, якія хваляюць тэатр, аб яго клопатах і трывогах, раскажаць пра новыя спектаклі.

— Для нас, работнікаў тэатра, новы сезон — гэта штодзённая рэпетыцыя, пошукі, хваляванні. Гэта спрэчкі і сумненні, засмучэнні і радасці. Свой трыццаць восьмы сезон адкрываем заўтра операй М. Мусаргскага «Хаваншчына». Спецыфіка і цяжкасць нашай справы, відаць, у тым, што неспаспрадана ў стварэнні кожнага спектакля прымае ўдзел вялікая група творчых работнікаў, кады да 200 чалавек, і ўсе яны павінны склаці адзіны ансамбль.

Прадметам галоўных клопатаў у кожным тэатры і ў нас, натуральна, з'яўляецца труп, кваліфікацыя артыстаў аркестра, стан і гучанне хору, прафесіяналізм і знешні выгляд кардэбалету і, канечне, наяўнасць яркіх салістаў.

Я рады сказаць, што наш 38-ы сезон у гэтым годзе будзе цікавым. У ліку салістаў тэатра ёсць нямала артыстаў, якія вядомы далёка за межамі Беларусі. Глядачы сустрапаюцца і з новымі маладымі выканаўцамі.

няў. Бо без пошукаў, эксперыменту няма сапраўднай творчасці — яна ператвараецца ў рамесніцтва.

У новым сезоне мы будзем мацаваць сувязі з Беларускай дзяржаўнай кансерваторыяй, Распрацоўваем план праходжання студэнцкай тэатры лепшых студэнтаў выпускных курсаў. Сур'ёзна неспайной выклікае ў нас недастатковая акцёрская падрыхтоўка, некаторых з іх. Нават з самым добрым голасам спявак не будзе мець поспеху, калі ён не адымае роляў у яе мастацкім комплексе. Навыкі акцёрскай культуры павінны быць атыміты ў кансерваторыі. У тэатры ж спявак будзе набываць сцэнічнае майстэрства, адымае яго.

У новым сезоне мы будзем працягваць мацаваць сувязі з глядачамі. Нашых салістаў добра ведаюць у гарадах, у калгасах, на прадпрыемствах і ў навучальных установах. Яны дадуць многа шэфскіх канцэртаў, прымуць удзел у творчых сустрэчах, канферэнцыях.

Мы вельмі хваляемся, чакаючы новых сустрэч з нашымі глядачамі — не толькі на прэм'ерах, але і на спектаклях бягучага рэпертуару, якія даюць і толькі заняці месца ў тэатральнай афішы. Будзем задаволены, калі яны прыняць глядачам радасць, калі глядач убачыць у іх творчы пачатак калектыву.

С. МІРОНАВА

— **АРХІТЕКТАРЫ** рэспублікі збіраюцца на свой форум у знамянітую пару — краіна рыхтуецца да XXIV З'езда КПСС. З чым прыходзіць да З'езда беларускія дойдзі?

— На прыкладзе нашай рэспублікі выразна відаць тую велізарную пераўтварэнні, якія адбываюцца ў краіне. Гарады Беларусі бурна развіваюцца, незвычайна мяняецца аблічча каласных і саўгасных пасёлкаў, узводзяцца новыя жыллыя раёны, грамадскія будынкі, вытворчыя комплексы, клубы, школы, дашкольныя ўстановы. Адбыўся як бы скачок у развіцці нашай будаўнічай індустрыі, і на гэтай аснове разгарнулася масавае жыллёвае будаўніцтва. Ва ўмовах растучай індустрыялізацыі беларускія дойдзі шукаюць новыя канструктывыя і планіровачныя рашэнні, новыя прыёмы мастацкага выяўлення. Для лепшых твораў беларускай архітэктуры апошніх гадоў характэрны палінізм і прастата знешняга аблічча, сувязь паміж архітэктурнымі формамі і канструкцыяй, стрыманасць пластычнай мовы, рацыянальнасць унутранай планіроўкі.

Дзейнасць дойдзі даў мае і сацыяльны аспект. Бо з усіх мастацтваў архітэктура найбольш масавае і дэмакратычнае. Яе эмацыянальнае ўздзеянне на чалавека — у быцц, працы, на адпачынку — пастаяннае і няспынае. Неад'емная частка сацыялістычнай культуры — савецкая архітэктура садзейнічае выхаванню ў нашых людзей патрыятызму, гордасці за сваю Радзіму. Фарміруючы прасторавае асяроддзе, якое адпавядае сацыяльным запатрабаванням грамадства, архітэктар дабіваецца, каб найбольш поўна былі задаволены матэрыяльныя і духоўныя патрэбы чалавека. Ад яго дзейнасці ў многім залежыць забеспячэнне аптымальных эканамічных, вытворчых, транспартных сувязей, развіццё прагрэсіўных форм грамадскага абслугоўвання, сацыялістычных форм быту. Усё гэта трэба мець на ўвазе, каб зразумець значэнне дзейнасці архітэктара ў барацьбе за ажыццяўленне задач, пастаўленых партыяй.

У беларускіх дойдзі даў ёсць усе магчымасці і сродкі, каб зрабіць нашы гарады і сёлы яркімі і самабытнымі, прыгожымі і запамінальнымі, і мы прыкладзем усе сілы, каб з гонарам вырашыць гэту задачу.

— *Вальмен Мікалаевіч, вы гаварылі пра бурны рост гарадоў у рэспубліцы. Як у гэтых умовах вырашаюцца задачы рацыянальнага і комплекснага размяшчэння будаўніцтва?*

— Беларускія архітэктары, якія працуюць у галіне раённай планіроўкі, выканалі работы па дзесяці раёнах рэспублікі, якія найбольш інтэнсіўна развіваюцца, складанае і разнапланнае для ўсёй тэрыторыі Беларусі. Наша рэспубліка з'явілася піянерам размяшчэння прамысловых прадпрыемстваў у асобных комплексах — прамвузлах, і ўжо сёння можна гаварыць аб дасягнутым эфекце.

Аб'яднанне ў адной групе чатырох прадпрыемстваў шкляной прамысловасці ў Лідскім прамысловым вузле, напрыклад, дазволіла памяншыць капіталаўкладанні ў іх энергетычнай гаспадарцы больш чым на мільён рублёў. Значна знізіўся кошт інжынерных сетак і камунікацый. Такія прыклады ёсць у Барысаве, Маладзечне, Магілёве. На аснове схем раённай планіроўкі было прынята рашэнне аб будаўніцтве замест асобных пасёлкаў кампактнага горада Салігорска. Мэтакараваана размяшчэнне прамысловасці і жылля ў Светлагорску было абгрунтавана схемай раённай планіроўкі Шацілкаўскага прамраёна.

Зараз у рэспубліцы генеральныя планы гарадоў, які правіла, складаюцца паралельна са схемамі або на аснове схем раённых планіровак.

Тэхнічны прагрэс прамысловасці, энергетыкі, на транспарце стварае перадумовы для больш раўнамернага размяшчэння вытворчасці і насельніцтва за кошт развіцця малых і сярэдніх гарадоў. Да 1980 года ўзровень гарадскога насельніцтва рэспублікі плануецца дасягнуць да 60 працэнтаў, колькасць гарадоў і пасёлкаў з насельніцтвам да 10 тысяч скараціць на адну трэць, каб 80 працэнтаў гараджан пражывала ў гарадах з насельніцтвам больш як 25 тысяч чалавек. Усё гэта створыць умовы для карэннага павышэння добраўпарадкавання невялікіх гарадоў.

Задачы рацыянальнага размяшчэння вытворчых сіл патрабуюць ад нас абмежавання росту буйных гарадоў за кошт развіцця малых. Гэта задача павінна вырашацца на аснове схем перспектыўнага размяшчэння вытворчых сіл. І ўсё ж трэба прызнаць, што нягледзячы на меры, якія прымаюцца, развіццё населеных пунктаў у рэспубліцы ідзе нераўнамерна. Нарастанне тэмпаў гарадскога будаўніцтва ставіць і праблему выкары-

стання зямель. Яна патрабуе глыбокай, перспектыўнай распрацоўкі. Падлічана, што для размяшчэння ўсіх відаў гарадскога і прамысловага будаўніцтва ў рэспубліцы ў бліжэйшыя дваццаць гадоў агульная тэрыторыя гарадоў павінна павялічыцца больш чым у два разы. З улікам захавання на бліжэйшыя гады ўрадлівых сельскагаспадарчых зямель вядзецца карэкціроўка генеральных планаў Мінска, Віцебска, Гродна, Пінска. Гомельскія архітэктары распрацавалі тэхніка-эканамічныя абгрунтаванні для выкарыстання пад будаўніцтва пойменных тэрыторый.

— *У апошнія гады закончаны многія мікрараёны ў гарадах. Для жыхароў сталі прывычнымі назвы Зялёны Луг, Хар-*

ў Віцебску, Гродна, Нясвіжы, Пінску і іншых гарадах. Далейшую будову ў гэтых гарадах нельга весці без навукова абгрунтаваных рэкамендацый, што знесці, што пакінуць, без творчага, удумлівага падыходу да таго, як спалучаць старое і новае ў будове. Першым горадам, у якім рэканструкцыя будзе весціся на аснове навукова-распрацаванага аналізу, будзе Гродна. Над вырашэннем гэтай задачы працуюць супрацоўнікі Мінскага філіяла Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута горадабудаўніцтва, Белкемунпраекта і работнікі кафедры гісторыі архітэктуры Беларускага політэхнічнага інстытута. У распрацоўку пытанняў рэканструкцыі старых гарадоў бу-

рэспублікі аб стварэнні новых і рэканструкцыі старых паркаў, у тым ліку гістарычных, аб адрэжэнні садова-паркавага мастацтва Беларусі. Вельмі сур'ёзна вядзецца працаваць над азелененнем і добраўпарадкаваннем новых тэрыторый масавай жыллой будовы.

З праблемай ландшафтнай архітэктуры непасрэдна звязаны пытанні арганізацыі заграднага адпачынку і турызму.

Архітэктары Белдзяржпраекта распрацавалі «Схему развіцця і размяшчэння рэспубліканскай сеткі зон адпачынку і турызму», у якой дэдазены асноўныя напрамкі развіцця сеткі адпачынку, санаторна-курортнага лячэння і турызму ў рэспубліцы на бліжэйшыя дзесяцігоддзі. Зараз гэты ж калектыў выпускае «Схему

НА ПЫТАННІ
КАРЭСПАНДЭНТА
«ЛІТАРАТУРЫ
І МАСТАЦТВА»
АДНАЗВАЕ
СТАРШЫНЯ ПРАУЛЕННЯ
САЮЗА АРХІТЕКТАРАУ
В. М. АЛАДАУ

У ШКЛЕ, БЕТОНЕ

БЕЛАРУСКІЯ АРХІТЕКТАРЫ НАПЯРЭДАДНІ

каўская, Ракаўская шаша, Чыжоўка — у Мінску, вуліца Фрунзе, Смаленская шаша — у Віцебску, Мір-1 і Мір-2 — у Магілёве, Фарты — у Гродна, Рэчыцкая шаша — у Гомелі і іншыя. Гэтыя раёны не толькі пашырылі жылы фонд гарадоў, але і значна змянілі іх аблічча. Якія перспектывы далейшага будаўніцтва ў гарадах рэспублікі?

— У гарадах мы ўсё больш адыходзім ад адасобленага праектавання мікрараёнаў, падначальваем будову агульным задачам. Арганізацыя комплекснага праектавання буйных раёнаў у гарадах стала на парадок дня.

У апошнія гады жыллёвае і культурна-бытавое будаўніцтва мы вялі пераважна на перыферыі тэрыторыяў. Таму новыя і старыя раёны намяціўся разрыў. Перыферыяльныя раёны атрымалі, у асноўным, сучаснае рашэнне, у цэнтральных жа раёнах засталася старая, часта неўпарадкаваная будова. Сёння асноўнай горадабудаўнічай задачай становіцца рэканструкцыя цэнтраў нашых гарадоў.

Саюз архітэктараў разам з Дзяржбудам рэспублікі і выканкамамі Саветаў арганізаваў у апошнія гады два буйныя конкурсы — на праект цэнтральнага раёна сталіцы і праект цэнтра і паўднёвага жылога раёна Віцебска. Конкурсы паказалі, што нашы архітэктары могуць паспяхова спаборнічаць са сваімі калегамі з буйных практычных інстытутаў краіны, што не толькі ў Мінску, але і ў абласных цэнтрах у нас склаліся моцныя творчыя калектывы, здольныя вырашаць вельмі складаныя задачы.

Адна з важнейшых праблем, якую вырашаюць архітэктары і будаўнікі рэспублікі, — архітэктурна-мастацкая арганізацыя гарадской будовы, павышэнне яе эстэтычных якасцяў.

Новыя тэндэнцыі ў галіне горадабудаўніцтва прымусваюць унесці адпаведныя змены ў праекты і схемы, у генеральныя планы. У Мінску і іншых гарадах рэспублікі павінны быць ліквідаваны «разрывы» паміж цэнтрам і раёнамі новай будовы, прыняты меры па «даводцы» новых мікрараёнаў. Пры гэтым асабліва ўвага будзе аддадзена добраўпарадкаванню і азелененню. Калі гаварыць пра Мінск, дык будова цэнтральнай часткі будзе весціся на аснове ўдасканалення ўжо складзенай структуры, арганізацыі «зялёнага дыяметра» з выкарыстаннем поймы Свіслачы, стварэння новых маштабаў у будове з улікам патрэб горада з мільённым насельніцтвам. У Магілёве — гэта рэканструкцыя існуючага цэнтральнага раёна, ліквідацыя старога жылога фонду, вынас асобных прадпрыемстваў і стварэнне новага архітэктурна-мастацкага аблічча горада, які ўключае Днепр як важны кампазіцыйны фактар. У Гродна — фарміраванне такога агульнагарадскога цэнтра, які ўвабраў бы ў сябе гістарычныя помнікі і звязаў бы іх з новай будовай. У фарміраванні цэнтра Віцебска вялікая ўвага будзе ўдзелена выкарыстанню складанага жылавага рэльефу, новай прасторавай арганізацыі вуліц і плошчаў.

Агульным для ўсіх гарадоў з'явіцца абавязковае функцыянальнае заніраванне, вынас транзітнага і групавога транспарту за межы цэнтра, высокі мастацкі ўзровень будовы. Горадабудаўнікі рэспублікі распрацоўваюць зараз для большасці буйных гарадоў комплексныя схемы транспарту. Беларускія архітэктары пачалі працаваць над комплекснай рэканструкцыяй існуючага жылога фонду ў гарадах. Гістарычна каштоўная будова ў нас захавалася ў Віцебску, Гродна, Нясвіжы, Пінску і іншых гарадах. Далейшую будову ў гэтых гарадах нельга весці без навукова абгрунтаваных рэкамендацый, што знесці, што пакінуць, без творчага, удумлівага падыходу да таго, як спалучаць старое і новае ў будове. Першым горадам, у якім рэканструкцыя будзе весціся на аснове навукова-распрацаванага аналізу, будзе Гродна. Над вырашэннем гэтай задачы працуюць супрацоўнікі Мінскага філіяла Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута горадабудаўніцтва, Белкемунпраекта і работнікі кафедры гісторыі архітэктуры Беларускага політэхнічнага інстытута. У распрацоўку пытанняў рэканструкцыі старых гарадоў бу-

дзе ўкараняцца сістэма творчых конкурсаў.

— *На аснове будаўніцтва буйных прамысловых комплексаў у нашай рэспубліцы ў канцы 50-х гадоў узніклі новыя гарады Наваполацк, Салігорск, Светлагорск, Жодзіна. Як будучы развіваюцца і расці яны?*

— Нашы новыя гарады размешчаны і спланаваны з улікам прыроднага акружэння на берагах рэк, азёр, вадаёмаў, паблізу лясных масіваў. Цэнтральныя ансамблі ў гэтых гарадах раскрыты ў бок водных прастораў і заградных дзяляў, што ўзбагачае і ўпрыгожвае іх архітэктурнае аблічча. Але аднастайнасць будовы, невысокі архітэктурна-мастацкі ўзровень раду будынкаў, адставанне ў знешнім добраўпарадкаванні і азелененні, непрадугледжаныя праектамі гаспадарчых пабудовы, — склады, гаражы — зніжае агульнае ўражанне ад аблічча новых гарадоў. Белдзяржпраект перапрацаваў генеральныя планы Салігорска і Жодзіна з улікам запатрабаванняў гарадскіх Саветаў гэтых гарадоў, а таксама новых горадабудаўнічых патрабаванняў.

У генеральным плане Жодзіна вызначаны маштабы развіцця горада, выдзелены тэрыторыі, на якіх будова будзе весціся ў першую чаргу. Маскоўская шаша выносіцца за межы горада, існуючая дарога ў межах гарадской рысы выпрамаляецца і будзе ператворана ва ўнутрыгарадскую магістраль. У праекце ўдзелена сур'ёзная ўвага ўпарадкаванню прамыслова-складскіх тэрыторый.

У новым генплане Салігорска прадугледжаны пытанні тэрытарыяльнага развіцця горада, паверхавасці, арганізацыі цэнтра. У распрацаваным варыянце Наваполацка выдзелены тры жыллыя зоны, аб'яднаныя магістраллю няспыннага руху. Уздоўж ракі размешчана грамадская зона, якая злучыцца з прырэчным паркам. Паміж двума гарадамі — Наваполацкам і Полацкам узнікне новы агульнагарадскі цэнтр. Тут намечана стварыць рад спартыўных і відовішчых будынкаў. Прыродныя ўмовы даюць магчымасць выдзяліць навакольнай лясняны масівы пад лесопаркі.

На базе будаўніцтва Навалукомльскай ДРЭС расце новы горад Беларусі Навалукомль. Ён вызначаны як эксперыментальны для Мінскага філіяла Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута праектавання горадабудаўніцтва.

— *Акутуальнай стала праблема урбанізацыі ландшафту. У сучасных гарадах усё больш пераважае камень, бетон, асфальт, і ўсё менш застаецца жывой прыроды. Стварэнне гарманічнага асяроддзя для жыцця чалавека сёння — прадмет навуковых даследаванняў. Як гэта праблема вырашаецца архітэктарамі рэспублікі?*

— Па сутнасці, мы маем справу з двума аспектамі адной праблемы — урбанізацыяй ландшафту і яго аховай. Цікавая работа па рэканструкцыі зялёных насаджэнняў Мінска, стварэнні адзінай агульнай сістэмы ўпарадкавання, павелічэнні лесопаркавай тэрыторыі, аднаўленні нармальнага гідралагічнага рэжыму вядзецца архітэктарамі Мінскпраекта. Праектуемыя мерапрыемствы дазваляць якасна пераўтварыць гарадскі ландшафт, павысіць яго мастацкую выразнасць, палепшыць мікраклімат горада і стварыць спрыяльныя ўмовы для паўсядзённага адпачынку. Мы многага чакаем ад Вілейска-Мінскай воднай сістэмы, якая будзеца. Яна дапаможа аднаўленню ландшафтнага асяроддзя ў сталіцы Беларусі.

Трэба паставіць пытанне ў аб'ёме ўсёй

развіцця і размяшчэння турысцкай сеткі БССР, працуе над схемамі арганізацыі адпачынку ў Мінскай і Гродзенскай абласцях, праектнымі схемамі асобных зон.

Хацелася б асобна падкрэсліць значнасць работ архітэктараў Мінскпраекта па праектаванні водна-зялёнай сістэмы Мінска і зоны Заслаўскага вадасховішча. Архітэктары Белдзяржпраекта выканалі рад праектаў для раёна Нарачанскіх азёр.

У стадыі распрацоўкі праекты дэтальнага планіроўкі раёнаў адпачынку «Азёры» ў Гродзенскай вобласці і «Белае» ў Брэсцкай вобласці. Цяжка пераацэніць значэнне ўсіх гэтых работ. Дастаткова сказаць, што зона адпачынку Заслаўскага вадасховішча пашырылася на тэрыторыі 16,4 тысяч га і разлічана на абслугоўванне 140—180 тысяч адпачываючых адначасова.

Хацеў бы заўважыць, што для нас, архітэктараў выключна важная кампазіцыйна-дэкаратыўная роля зялёных насаджэнняў. Эстэтычныя якасці архітэктурных ансамбляў, іх мастацкая выразнасць непарыўна звязаны з акружаючым пейзажам. Толькі зеляніна ў спалучэнні з гарадской будовай і іншымі элементамі добраўпарадкавання, малымі архітэктурнымі формамі стварае закончаны архітэктурна-мастацкі ансамбль.

— *Беларусь па праве называецца індустрыяльнай. У рэспубліцы працуюць некалькі інстытутаў, занятых прамысловым праектаваннем. Відаць, усё большую ролю адыгрываюць архітэктары ў стварэнні асяроддзя, найбольш спрыяльнага чалавеку на вытворчасці?*

— З задавальненнем можна адзначыць, што развіццё прамысловай архітэктуры ў рэспубліцы ідзе ў нагу з тэхнічным прагрэсам.

Яшчэ нядаўна вытворчая пабудова разглядалася, у асноўным, як сховішча для абсталявання і людзей. Але гэты час беззваротна адышоў у мінулае. Сёння над аб'ёмна-прасторавай і планіровачнай кампазіцыяй прамысловых будынкаў, вытворчых інтэр'ераў працуюць многія спецыялісты, і архітэктарам у гэтых калектывах належыць вядавая роля.

Усім вядома горадабудаўнічае значэнне прамысловых комплексаў. Яны ўдзельнічаюць у фарміраванні архітэктурнага аблічча гарадоў, плошчаў, вуліц, раёнаў. Назаву хача б карпусы паліграфічнага камбіната і завода імя Арджанікідзе на плошчы Якуба Коласа, гадзінінікавага завода на праспекце Леніна, завода халадзільнікаў на Паркавай магістралі ў Мінску, комплекс заводаў па вуліцы Заводскай у Брэсце.

Узросшыя тэмпы і задачы прамысловага будаўніцтва ў корані змянілі падыход і метады праектавання прамысловых аб'ектаў. У гэтай галіне беларускія архітэктары накіпілі вопыт, які мае ўсесаўзнае значэнне.

З часу ўзвядзення першага буйнага прамысловага вузла новага тыпу — Брэсцкага мы пайшлі далёка наперад. Цяпер у рэспубліцы будуюцца больш паўтара дзесятка падобных прамысловых вузлаў, а праектуецца яшчэ больш. Беларускія архітэктары працуюць зараз над больш шырокім выкарыстаннем шматгранных прамысловых будынкаў, узбуйненнем іх шляхам блікавання, укараненнем новых прасторавых канструкцый. Усё гэта робіць разнастайнай палітру горадабудаўніцтва, павышае слухотную выразнасць будовы, уносіць новыя мастацкія якасці ў аблічча беларускіх гарадоў.

— А якія поспехі беларускай архітэктуры ў галіне сельскага будаўніцтва?

— Праграма партыі ўказвае, што карэнная перабудова сяла з'яўляецца важнейшай палітычнай і сацыяльна-эканамічнай задачай. Мы, па сутнасці, толькі прыступаем да гэтай вялікай работы, хоць многае ў гэтай галіне, перш за ўсё, шляхам эксперыментальна-паказальнага будаўніцтва, ужо зроблена.

Па асноўных пытаннях перабудовы вёскі яшчэ вядуцца дыскусіі. Адны прапануюць размяшчаць новае будаўніцтва на свабодных участках, не мяняючы старых пасяленняў. Другія прапануюць весці будаўніцтва за кошт рэканструкцыі існуючай забудовы. Відаць, гатовага адказу няма. Усё залежыць ад памеру

гэтых адносін найбольшую цікавасць уяўляе беларускі вопыт аб'ёмна-блочнага домабудавання. Як вядома, у студзені 1970 года ў Мінску ўступіў у строй камбінат аб'ёмна-блочнага домабудавання, разлічаны на вытворчасць ста тысяч квадратных метраў жылой плошчы ў год. Такія ж камбінаты будуць пабудаваны ў Гомелі, Слуцку, Бярозе, Віцебску. Беларускія архітэктары запраектавалі серыю дамоў з блок-пакояў для энергабудульнікаў Сібіры. У пачатку гэтага года яна запушчана ў вытворчасць на Том-Усінскай прамбазе Кемераўскай вобласці. Распрацоўка метадаў зборкі дамоў з аб'ёмна-прасторавых элементаў мае вялікую будучыню. Эксперыменты, якія вяліся ў нашай рэспубліцы, пацвердзілі

упраўлення народнай гаспадаркай. Больш чым на трыццаць працэнтаў узрасла з 1966 года колькасць узведзеных спартыўных збудаванняў. Пабудаваны ўнікальныя будынікі — Палац спорту і комплекс водна-спартыўнага камбіната ў Мінску, конна-спартыўны манеж у Ратамцы, спартыўная база ў Стайках, горна-лыжная база ў Раўбічах. Буйныя спартыўныя збудаванні ўзводзяцца цяпер не толькі ў сталіцы рэспублікі і абласных гарадах, але і ў многіх раённых цэнтрах. Каля паўтара дзесяткаў буйных спартыўных аб'ектаў праектуюцца, каля сарака ўжо будуецца. Можна назваць цэлы атрад спецыялістаў, якія аддаюць усё больш часу і творчай працы архітэктурным спартыўным збудаванням. У гэтай галіне патрэбна далейшая спецыялізацыя праекціроўшчыкаў, глыбокае авалоданне імі спартыўнай тэхналогіяй, што забяспечыць усебаковае тэхніка-эканамічнае абгрунтаванне выбраных аб'ёмных нарміраваных і гідрабудульнічных рашэнняў, больш поўны ўлік эканамічных і эстэтычных фактараў. Я вымушана адзначыць, што некаторыя тыпавыя праекты спартыўных збудаванняў вырашаны няўдала з функцыянальнага пункту гледжання, невыразныя па сваіх аб'ёмна-планіровачных і прымітыўных па канструкцыйных рашэннях.

— Многае ў якасці работ архітэктараў, відаць, звязана са станам архітэктурнай адукацыі і навукі?

— Несумненна. Якасць архітэктурнага праектавання знаходзіцца ў прамой залежнасці ад падрыхтоўкі кадраў.

Архітэктары рыхтуюць у нас цяпер у трох вун: Беларускім політэхнічным інстытуте, Брэсцкім інжынерна-будаўнічым інстытуте і Беларускім тэатральна-мастацкім інстытуте.

Беларускі політэхнічны інстытут зрабіў ужо 13 выпускаў і даў рэспубліцы 395 архітэктараў. У Брэсцкім інжынерна-будаўнічым і Беларускім тэатральна-мастацкім першыя выпускі архітэктараў адбудуцца ў 1971 годзе.

Наша вышэйшая архітэктурная школа параўнальна маладая і пакуль што ў працэсе становлення. Але мы ўжо сустракаем подпісы выхаванцаў нашых архітэктурных кафедр пад генеральнымі планамі буйных горадабудульнічных комплексаў, прамысловых вузлаў, гарадскіх і сельскіх населеных месц, буйных жылых, грамадскіх і мемарыяльных збудаванняў. Многія маладыя архітэктары выявілі схільнасць да навукова-даследчай і педагагічнай работы. Некаторыя абаранілі дысертацыі і сталі кандыдатамі навук. На кафедры архітэктуры Беларускага політэхнічнага інстытута падрыхтавана 29 кандыдатаў навук і аказана дапамога ў падрыхтоўцы пяці доктарскіх дысертацый.

Але ў падрыхтоўцы будучых спецыялістаў ёсць і недахопы. Мы не задавальняем патрэб праектных інстытутаў у кадрах архітэктараў, якія глыбока ведаюць пытанні прамысловага будаўніцтва, сельскага будаўніцтва, ландшафтнай архітэктуры, не рытуем спецыялістаў мастацтвазнаўцаў. Пытанне аб падрыхтоўцы спецыялістаў у розных вун, відаць, мэтазгодна перагледзець.

Усё большую патрэбу мы адчуваем у навуковых кадрах. Цяпер у рэспубліцы вядзецца работа па складанні прагнозаў, якія ахопліваюць такія тэмы, як асноўныя напрамкі планіроўкі і фарміравання сеткі гарадскіх і сельскіх пасяленняў Беларусі да 2000 года, перспектывы, развіцця і размяшчэння жыллёвага будаўніцтва ў рэспубліцы. Распрацоўваюцца навукова-абгрунтаваныя прапановы па далейшым развіцці і ўдасканаленні матэрыяльна-тэхнічнай базы будаўніцтва, вызначэнні асноўных напрамкаў комплекснага развіцця галін камунальнай гаспадаркі гарадоў БССР. У гэтых работы патрабуюць вялікай працы ад іх выканаўцаў і прытоку навуковых кадраў, падрыхтоўку якіх трэба ўсяляк павялічваць.

Неабходна прад'явіць нашай архітэктурнай навуцы сур'ёзны рахунак перш за ўсё ў галіне распрацоўкі перспектывных праблем і даследавання эстэтычных заканамернасцей дойлідства. Архітэктурная навука павінна не толькі дапамагаць стварэнню прагрэсіўных твораў, але і растлумачваць іх удалую навізну, мастацкую дасканаласць, растлумачваць магчыма большай колькасці людзей. Вельмі многія знаходзяцца яшчэ ў палоне эстэтычных крытэрыяў мінулага.

— У размове пра дасягненні і праблемы беларускай архітэктуры за апошнія гады нельга абмінуць пытанні сінтэзу мастацтваў і манументальнай прапаганды.

— Я з задавальненнем магу адзначыць, што ў нашай архітэктурна-мастацкай практыцы ўсё больш месца знаходзяць творы, над якімі архітэктары і майстры выяўленчага мастацтва працавалі сумесна і дабіліся цікавых вынікаў. У рэспубліцы ёсць рад работ, — помнік, манументаў, грамадскіх будынкаў, якія гавораць аб поспехах у гэтай галіне.

Прыкладам сапраўднага сінтэзу мастацтваў з'яўляецца вядомы сёння ва ўсёй краіне мемарыяльны комплекс у Хатыні, за які яго аўтары ўдастоены высокага звання лаўрэатаў Ленінскай прэміі. Усё гаворыць пра тое, што архітэктарам трэба больш шырока і шматгранна падыходзіць да разумення сінтэзу мастацтваў, заахвочваць і развіваць творчую садружнасць архітэктараў з мастакамі і іншымі прадстаўнікамі мастацтва. Аднак выклікае трывогу тэндэнцыя да ўпрыгожвання нібыта невыразных, аскетычных форм сучаснай архітэктуры, злоўжывання яркімі, «аголенымі» колерамі, празмернага і неапраўданага ўвядзення дэкаратыўных элементаў, якая дзе-нідзе з'явілася. Мясчанская безгустоўнасць — з'ява, глыбока чужая нашай архітэктурцы, і гэтая з'ява павінна атрымаць рашучы адпор.

Мы павінны заўсёды памятаць аб манументальнай прапаганды, шукаць і знаходзіць належнае месца для манументальных роспісаў, фрэсак, мазаік, барельефаў, скульптуры. Хоць праблем у гэтай галіне многа, не трэба палохацца цяжкасцей — у пераадоленні іх расце і загартоўваецца сапраўднае майстэрства.

— Вялікую цікавасць выклікала стварэнне спецыялізаванай праектнай майстэрні пры Саюзе архітэктараў. Якія яе задачы?

— Наша майстэрня адна з першых у краіне. Галоўная яе задача заключаецца ў тым, каб садзейнічаць далейшаму росту творчай актыўнасці архітэктараў і прыцягнуць іх для рашэння раду актуальных задач у галіне мемарыяльнай прапаганды. За першы год сваёй дзейнасці майстэрня арганізацыйна ўзмацніла, значна павялічыла аб'ём работ. Сярод 36 аб'ектаў вядуцца месца займае вельмі адказны і складаны ў ідэйна-мастацкіх адносінах мемарыяльны комплекс «Брэсцкая крэпасць-герой». Да работы ў майстэрні прыцягнуты вопытныя, высокакваліфікаваныя архітэктары, творча актыўныя моладзь. Прадстаўляецца ў далейшым мэтазгодным выбраць тры асноўныя напрамкі ў рабоце майстэрні: праектаванне мемарыяльных збудаванняў, аказанне дапамогі ў падрыхтоўцы праектаў для вёскі, праектавання інтэр'ераў грамадскіх будынкаў. Няма патрэбы падкрэсліваць, што ўся творчая прадукцыя майстэрні павінна адпавядаць самым высокім крытэрыям якасці. Пакуль жа новае творчае аб'яднанне знаходзіцца ў самым пачатку свайго шляху, у пошуку арганізацыйных форм і творчай накіраванасці, і мы лічым для сябе адной з неадкладных задач удзяляць яе праблемам паўсядзённую ўвагу.

— У сваім інтэр'ю вы не назвалі імянай.

— Я зрабіў гэта свядома, бо пералічэнне імянаў аўтараў вялікіх і малых аб'ектаў, тыпавых і індывідуальных праектаў, калектываў выканаўцаў і асобных аўтараў прывяло да таго, што так або інакш былі б названы амаль усе 343 члены нашага саюза.

Я дазволю сабе назваць толькі тых, якія былі названы ў важнейшых актах, што адзначылі заслугі беларускіх архітэктараў у развіцці нацыянальнай архітэктуры.

У 1968 годзе званне лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі БССР за архітэктурную Ленінскага праспекта атрымалі Г. Багдану, М. Баршч, С. Баткоўскі, А. Воінаў, У. Кароль, С. Мусінскі, М. Паруснік, Г. Сысоеў, М. Трахтэнберг, Н. Шпігельман. У тым жа годзе званне «Заслужаны архітэктар БССР» атрымалі М. Баклану, Г. Бенядзіктаў, В. Гусеў, В. Ладзігіна, М. Ліўшыц, Г. Парсанаў, Ю. Шпіт. У 1969 годзе гэта званне было прысвоена С. Баткоўскаму, а сёлета — А. Данілавай і П. Рудзіку. Званне лаўрэатаў Ленінскай прэміі атрымалі ў 1970 годзе Ю. Градаў, В. Занковіч, Л. Левін.

Мы глыбока ўдзячны партыі і ўраду за аказаны нам давер і гонар і расцэньваем яго, як прызнанне заслуг усёй архітэктурнай грамадскасці рэспублікі.

Выкананне дырэктыв партыі і ўрада па забудове гарадоў і сёл архітэктары Беларусі заўсёды лічылі і лічаць сваёй важнейшай задачай. Мы імкнемся выхоўваць у архітэктараў, асабліва ў моладзі, высокае пачуццё грамадзянскасці, пастаяннай адказнасці за велізарныя каштоўнасці, якія давае нам дзяржава. Савецкая архітэктура павінна быць глыбока ідэяльнай, і таму мы пастаянна звяртаем увагу на фарміраванне крытэрыяў якаснай ацэнкі архітэктурных з'яў, пастаянна прыслухоўваемся да думкі народа, змагаемся супраць кан'юктуршчыны і неапраўданых захапленняў зарубежнымі архітэктурнымі формамі.

Архітэктары рэспублікі запэўняюць партыю і ўрад, што прыкладуць усе свае сілы і здольнасці, каб стварыць творы, якія будуць вартыя нашага вялікага народа—нерода-будаўніка камунізма.

І КАМЕНІ

СВАЙГО З'ЕЗДУ

існуючага пасёлка, яго планіровачнай структуры, тыпу забудовы, рэльефу і іншых мясцовых умоў.

Ва ўсіх выпадках мы павінны імкнуцца, каб новае сяло было прыгожае, добраўпарадкаванае, зручнае для жыцця і вытворчай дзейнасці людзей, каб будаўніцтва было эканамічнае, усебакова ўлічваліся нацыянальныя і бытавыя традыцыі.

Зразумела, нельга было прыступіць да шырокай перабудовы сяла, не ажыццявіўшы серыі эксперыментаў.

Гэта пытанне з'яўлялася прадметам спецыяльнага разгляду Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі і Савета Міністраў рэспублікі. У многіх эксперыментальных пасёлках ужо праведзены значныя работы, вызначыліся іх контуры. Найбольш цікавыя па дасягнутых выніках работы архітэктараў у калгасе «Прагрэс» і калгасе «Гвардыя» Гродзенскай вобласці, калгасе імя Калініна Мінскай вобласці, саўгасе «Леніна» Магілёўскай вобласці, і іншых.

Праекты гэтых эксперыментальна-паказальных пасёлкаў аб'ядноўвае агульная накіраванасць. Замест традыцыйных выцягнутых у лінію старых вёсак ствараюцца кампактныя архітэктурна-выразныя пасяленні новага тыпу з усімі відамі інжынернага добраўпарадкавання і культурна-бытавога абслугоўвання. У той жа час кожнаму пасёлку ўласцівыя ярка выражаныя індывідуальныя рысы.

Пасля папярэдняй праверкі на практыцы ў рэспубліцы ўзяты курс на будаўніцтва ў асноўным двухпавярховых жылых дамоў на дзве, чатыры, восем і дванаццаць кватэр. Пры гэтым перавага аддаецца жылым дамам з кватэрамі ў двух узроўнях. Такі тып жыллага дома дазваляе найбольш поўна задаволіць запатрабаванні сельскіх жыхароў.

Для сельскага будаўніцтва архітэктары рэспублікі распрацавалі за апошнія два тры гады больш як пяцьдзесят тыпавых эксперыментальных праектаў жылых дамоў. Вядзецца работа па стварэнні новых, сучасных праектаў клубу, гандлёвых цэнтраў, адміністрацыйных і іншых культурна-бытавых будынкаў. Большасць гаспадарак рэспублікі мае ўжо дакументацыю для размяшчэння кожнага будынка, кожнай пабудовы. Гэта, несумненна, аблегчыць работу архітэктараў на месцах.

— Калі вы гаварылі пра хуткія тэмпы росту гарадоў, вы не закранулі праблемы будаўніцтва жылля.

— Так, гэтае пытанне патрабуе асобага разгляду. Трэба мець на ўвазе, што архітэктурнае аблічча гарадоў, вуліц, магістраляў і плошчаў, асобных горадабудульнічных вузлаў, мікрараёнаў і кварталаў фарміруюцца ў асноўным за кошт жылых будынкаў. У Мінску, напрыклад, такія Ленінскі і Партызанскі праспекты, плошча Калініна, вуліца Ванеява.

Неабходнасць будаваць лепш, прыгажэй прывяла да актыўнага ўкаранення дамоў павышанай паверхавасці. Былі распрацаваны новыя праекты дзевяціпавярховых дамоў для выпуску на домабудульнічных камбінатах. Мяняецца тактыка вырашэння горадабудульнічных задач, звязаных з жыллёвым будаўніцтвам. У цэнтрах гарадоў трэба стварыць запамінальныя архітэктурныя ансамблі, комплексы жылых і грамадскіх будынкаў, звязаных адзінымі кампазіцыйнымі задумамі, якія адпавядаюць самым сучасным патрабаванням у галіне горадабудульніцтва. Усё большае значэнне набывае павышэнне заводскай гатоўнасці жылых дамоў, і ў

трываласць, эканамічнасць і камфартабельнасць дамоў, якія ўзводзяцца новымі спосабам.

Многае зроблена нашымі архітэктарамі для паляпшэння ўнутранай планіроўкі кватэр. Усе ведаюць, як выгадна адрозніваюцца кватэры ў дамах, пабудаваных па новых тыпавых праектах, ад тых, якія ўжываліся яшчэ 5—6 гадоў назад.

На жаль, многа яшчэ недахопаў у якасці будаўніцтва, і гэтыя недахопы выклікаюць справядлівыя нараканні працоўных.

— У Беларусі будуюцца многа грамадскіх будынкаў. Якія праекты вы лічыце найбольш удалымі, якія сучасныя тэндэнцыі ў грамадскім будаўніцтве, праектаванні гандлёвых, спартыўных, школьных будынкаў?

— Грамадскія будынікі ўзводзяцца ў апошнія гады, галоўным чынам, па індывідуальных праектах. Даволі назваць некаторыя, каб даць чытачам магчымасць уявіць, як далёка пайшлі наперад нашы архітэктары ў выкарыстанні канструкцый і будаўнічых матэрыялаў заводскага вырабу, які ўзабагацілася палітра архітэктараў, узрасло іх майстэрства. Сярод мінскіх будынкаў можна назваць павільён ВДНГ БССР, гасцініцу «Юбілейная» рэстаран і кафэ «Куравініца», пансіянат на Заслаўскім вадасховішчы, хірургічны корпус Першай клінічнай бальніцы. У Гомелі гэта рэстаран «Беларусь», у Віцебску — будынак будаўнічага банка і Дом партасветы. Для ўсіх гэтых будынкаў характэрны новыя прынцыпы архітэктурна-прасторавай кампазіцыі, заснаванай на максімальнай сувязі ўнутранай і знешняй прасторы, пабудаванай на кантрастах простых і выразных форм. Дасягнуты поспехі радуць нас. Аднак нельга не адзначыць, што, здараецца, праекты грамадскіх будынкаў не заўсёды вызначаюцца свежасцю і навізнай, а некаторыя старэюць раней, чым заканчваецца іх будаўніцтва.

На жаль, мы адстаём з праектаваннем кааперываваных будынкаў грамадскіх, гандлёвых і культурна-асветных цэнтраў, без якіх нельга палепшыць абслугоўванне насельніцтва ў новых мікрараёнах. Пара ўжо распрацаваць свае беларускія праекты будынкаў такога роду, якія адпавядаюць як эстэтычна-горадабудульнічным, так і канструктыўна-тэхналагічным патрабаванням. Гэта дазволіць, нарэшце, адзіцца ад пераважаючага сёння тыпу памяшканняў прадпрыемстваў абслугі, размешчаных у першых паверхах жылых дамоў, выкарыстоўваць у будаваннях памяшканні толькі ў самых неабходных выпадках. Між іншым, і ўбудаваны магаззін можа мець свой непаўторны інтэр'ер, надаваць своеасаблівы каларыт цэламу раёну, калі да справы падыходзіць творча.

Будынікі школ, дзіцячых камбінатаў таксама павінны быць архітэктурнымі акцэнтам у масавай забудове. Архітэктары Белдзяржпраекта настойліва працуюць над стварэннем сваіх, беларускіх праектаў школ і дзіцячых устаноў. Пэўныя поспехі ў гэтай галіне дасягнуты, але многае яшчэ трэба зрабіць. Зараз, у прыватнасці, архітэктарамі ажыццэлена дыскусіруецца пытанне аб будаўніцтве школ вялікай умяшчальнасці.

Пэўны вопыт набылі ў праектаванні вышэйшых навуковых устаноў і даследчых інстытутаў. У Мінску ўзведзены новыя корпусы медінстытута і ўніверсітэта, інстытута народнай гаспадаркі, інстытута водных праблем з вылічальным цэнтрам Дзяржплана, інстытутам кібернетыкі, меліярацыі, метадаў

Анатоль АСТРЭЙКА

СПЯЦЬ РОСЫ НА ТРАВЕ

Хачу я словам падзяліцца
З вясёлкай над зямлёй,
Памыць яго ў жывой крыніцы,
Рассыпаць на траве расой.

Крыніца ціханька плюскоча,
Спяць росы на траве,
А слова спаць ніяк не хоча,
Брыдзе па мураве.

Брыдзе да рэчкі і да гаю,
Гамоніць у трысці.
А слова гэта я шукаю
І не магу знайсці.

ВІЯЛАНЧЭЛЬ У ПЯСОЧНЫМ

Яшчэ паром не прарыпеў,
Яшчэ на травах граюць росы
І толькі салаўіны спеў
Грыміць над рэчкай шматгалоса.

Яшчэ маўчыць у лозах драч
І заяц недзе круціць петлі,
І дзяцел, вопытны скрыпач,
На ёлцы не знайшоў басэтлі.

Навокал толькі цішыня
Бы на кашачых лапах крочыць.
А вочы заўтрашняга дня
Цікуюць за спакоем ночы.

І раптам недзе за ракой
Не драч, не салаўі запелі.
Парушыў Нёманскі спакой
Басэтлі спеў—віяланчэлі.

Я набліжаў нясмелы крок
Да гукаў тых тут неведомых.
Згасаў начны тужлівы змрок
І чуўся толькі струнаў гоман.

Адкуль такое за вякі?
Яно прывідам хай не кане.
Тут пелі толькі кулікі
І плакалі самотна кані.

А тут пье віяланчэль,
То горка плача, то смяецца

І сцэле з радугі пасцель
Майму працуленаму сэрцу.

Якое шчасце—ў цішыні
Пачуць басэтлеву пагудку!
Ты не чапай, ты не крані
Маіх і радасці і смутку.

І вось аптэчны домік той,
Адкуль шугаюць паланезы
Начною зорнаю парой
І пахнуць ландышам і бэзам.

Пясочнае... Віяланчэль
Пье у нёманскім закутку
І сцэле з радугі пасцель
Маім і радасці і смутку.

Вясна з зялёнымі пажарамі
Вятрамі не патушана.
Я нагузіўся поўна марамі,
Як жнівень грушамі.

Яны зялёна-ружаватыя,
Яшчэ не вельмі спелыя.
Пад матчына лісцё крылатае
Схаваліся, нясмелыя.

А прыйдзе час, яны пакоцяцца
З галінак, неутрыманыя.
Людская нашая ахвоціца
Прыдбае вас, духмяныя.

Хацеў бы я, каб словы выспелі,
Як вы, пад лісцем матчыным.
Каб не прыспалі і не выспалі
Для шчасця час прызначаны.

Усё прыродаю лаштуецца,
Усё ў прыродзе ладзіцца.

Чмялям і пчолам не сумуецца,
У птушак спеў не крадзецца.

Усё пье, жыве, красуецца,
Каб выспець добра к восені.
Тады мне голас бэр пачуецца,
Калі лугі пакосім мы.

Скашу я словы пустацветныя
Каб не раслі атаваю.
Каб нашы мары запаветныя
Здружыліся са славаю.

Вясной я нагузіўся марамі,
Як сад вясёлай просінню.
Не засці сонца, неба, хмарамі
Ажно да самай восені.

Хацеў я сёння ранак прывітаць,
Але прагнуўся вельмі позна.
Хацеў каханай рос я назбіраць,
Ды іх атрос неасцярожна.

І зараз лаю я сваю душу
На познім на сваім дасвеці
І разам з сонцам туманы сушы
На песенным лазовым веці.

Яны павольна нікнуць ад ракі,
Прад ветрыкам хінуцца ніца.
А я ў стагі кладу свае радкі
То з мурату, то з медуніцы.

Я ведаю, што дрэнных траў няма,
Зямля іх нездарма надзела.
Без восені памерла бы зіма,
Як лета без вясны б знямела.

Суладнасць кветак, дрэў і траў
Прыродай так размеркаваны,

ХАЛОДНА-БЛАКІТНЫ мес-
сяц афарбаваў усё ў бледна-
шэры колер, і ад гэтага свят-
ла ўсё навакол — і горы, і быццам
кратэры, варонкі з-пад бомбаў, і чала-
вечыя целы, скурчаныя, прыкрытыя
сяк-так коўдрамі — усё нагадвала дэ-
карацыю якойсьці змрочнай, фантас-
тычнай драмы.

Толькі двое на фоне гэтай дэкара-
цыі былі жывыя. Адзін з іх — кар-
жаваты, але стройны, падцягнуты,
другі — высокі і хударлявы. Першы
надымаўся раз-пораз і хадзіў — у ха-
дзе не так даймалі маскіты. Другі
змацаўся са сном седзячы, цёр нула-
ком вочы, ад чаго іх працінаў востры
боль — павекі ад бяссонніцы наліліся
свінцовым ценжарам, апухлі. Ён пазі-
раў на камісара і думаў: «Колькі на-
чэй ён не спаў? Дзве? Тры? Адкуль
у яго сілы?»

А камісар думаў: «Галоўнае, каб
хлопцы не разгубіліся, не паддаліся
паніцы. Вытрымка, ах, як патрэбна
вытрымка! Як кепска, што адстаў
Ткачоў! Чаму не прайшлі ўсе батальё-
ны? Мы зрабілі такі шліх, ад Сара-
госы нас аддзяляў нейкі кіламетр.
Мы ўжо чулі трывожнае дыханне гэ-
тага горада. Калі б былі ўсе батальё-
ны! Мы ўзялі б Сарагосу. Мы ўмаца-
валі б Валенсію, Каталонію — гэта
была б такая перамога! Гэта быў бы
паварот усёй вайны... Але цяпер трэ-
ба думаць не пра гэта. Цяпер трэба
вывесці іх адсюль, гэтых смелых
хлопцаў».

За сябе ён спакойны. Галава цяж-
каватая, але думкі светлыя. І ён зусім
добра, як і заўсёды, бачыць, як
радзее змрок, як мяняюцца фарбы.
У думках ён бачыць нават дарогу і
тое, як выведзе іх адсюль. Ён іх вы-
ведзе, яны яму вераць. Толькі б яны
трымаліся. Трэба быць гатовым да
ўсяго.

Антонію Петравіч думаў: «Колькі
сутак ён не спіць, ні на адным пры-
вале не адпачываў і амаль не еў. І
адкуль у яго сілы? Ён, Антонію, зда-
ецца, аддаў бы жыццё за гэтага не-
высокага, сінявокага, схуднелага
хлопца. Як ён яго любіць! Аж сэрца
спіскаецца, калі ён думае пра яго.
Усе любіць Стася, свайго камісара».

— Камісар! — слова рэзка настое-
ную цішыню.

Камісар спыняецца. Месячны пра-
мень падае на яго змучаны, стомле-
ны твар, які здаецца маскай.

— Хачу спытацца, камісар.

«Будзе пытацца, ці пройдзем. Усе
думаюць толькі пра гэта. Усіх пакут-
ліва трывожыць адно. Не хвалюся,
хлопчык, пройдзем».

Але Антонію кажа:

— Скажы, камісар, на чым тры-
маецца свет?

Мікалай Дворнікаў пасля заканчэння
чыгуначнага вучылішча. (Здымак друку-
ецца ўпершыню).

Мікола хоча ўсміхнуцца, але са-
смыглыя вусны трэскаюцца і баяць.
І ўсё ж камісар усміхаецца:

— На філасофію пацягнула?

— А калі ж мы і пагаворым, як
не цяпер? Скажы мне: што прымушае
розных людзей, і католікаў, і атэіс-
таў, розных, адным словам, людзей
кідаць усё і ехаць сюды, і ісці ў бой,
і пакутаваць, і паміраць? Як бы ты
растлумачыў гэта?

Дворнікаў маўчыць, потым гаво-
рыць:

— Дабрата.

— Дабрата?

— Так, брат, дабрата. Толькі яна,
дабрата, бывае розная. Есць такая,
ведаеш, для супакаення сваёй душы.
Дабрата хлопцаў. І ёсць дабрата
актыўная. Стаіць дэці і пла-
ча. Плача ад голаду. Адзін пройдзе
міма і паспюскае: «Ах, як шкада дзі-
цяці!» І пойдзе сабе далей. А другі
нічога не скажа, а падзеліцца з дзі-
цём апошнім кавалкам хлеба, як на-
шы хлопцы пад Уэскай, помніш, калі

раздавалі свае пайкі вясковым дзе-
цям.

Пра што б ні гаварыў ён, а думка
варталася да іх, да ягоных хлопцаў,
якіх ён прывёў сюды і з якімі абавяз-
кова вырвецца з калёца ворагаў.

— І таму людзі добрыя аб'ядноў-
ваюцца ў партыю, бо ўвесь свет дзе-
ліцца на дзве партыі — добрых і злых,
як гаварыў Гарсія Лорка, лепшы па-
эт гэтай краіны, і таму добрыя людзі
кідаюць усё і едуць сюды, за свет,
і змагаюцца, бо сапраўдна, хлопец,
дабрата павінна мець моцныя кулакі
і не баяцца бойкі.

НАЧНЫ ПЕРАВАЛ

Мікалай Дворнікаў... Не кожнаму чала-
веку надарасца выразіць свой час з та-
кім напавуненнем...

Будаўнік першых пяцігодак, сакратар
камсамольскай ячэйкі на «Гомсельмашы»,
сакратар Церахоўскага райкома камса-
мола, адзін з кіраўнікоў маладзёжнага
падполля ў былой Заходняй Беларусі...
Калі ў Іспаніі ўспыхнуў фашысцкі мя-
цеж, — ён там, саадат, камісар інтерна-
цыянальнага батальёна. З гонарам пра-
нёс ён сцяг беларускага камсамола ад

роднага Палескага краю да стромкіх
вышынь Пірэнеяў.

У 1968 годзе ў часопісе «Маладосць»
была апублікавана мая апавесць «Ад Го-
меля да Эстрамадуры», прысвечаная ге-
раічнаму жыццю нашага земляка Мікалы
Дворнікава. Рыхтуючы апавесць да асоб-
нага выдання, я напісаў некалькі новых
раздзелаў. Адзін з іх прапанаваў увазе чы-
тачоў «Літаратуры і мастацтва».

Аўтар.

Я. ДРАБІНСКІ

— Разумееш, Петравіч, у бой-
цы, у любові, калі цябе ўцягнулі ў
яе, — не думай пра сябе. Галоўнае —
не думаць пра сябе.

Петравіч разумеў, даўно разумеў
свайго камісара, імкнуўся быць па-
добным на яго — не спаць на прыва-
лах, як ён, аддаваць апошні глыток
вады сябрам, — быць, як камісар.

— Значыць, у падполлі працаваў?

— Працаваў.

І перад камісарам паўсталі сялян-
скія бунты ў водбліску начнога за-
рава, і тая навалынічная ноч, калі ён
вёў паўстаўных на Навасёлкі, і пата-
емныя сходы ў сялянскіх адрынах, і
выступленні ва ўніверсітэце, і тавары-
шы тых гарацых дзён. Дзе яны
цяпер?

— А вы там, Гарасіма не ведалі?
Мой брат быў камуністам, у турэм-
най бальніцы пры мне паміраў, пра-
сіў, калі сустрэну, перадаць прывітан-
не Гарасіму і Максіму, Гавораць ва-

Калі ты іх няшчадна пазнішчаў,
Дык будзеш сам ашальмаваны.

Лічу я шчасцем восень і зіму
І іх прыход не праклінаю.
І ўсё ж, не ведаю чаму,
Вясну для радасці шукаю.

Цяпер я ранак болей не прасплю
І падыму сябе на ногі.
На снежную ці весную раллю
Мяне хай клікаюць дарогі.

Не ўсё бывае добрым у жыцці.
А слёзы гора, слёзы шчасця?
Ну як іх у адзін вянок сплясці,
Падмуркам радасці пакласці?

Здаўна мы радасцю вясну завём,
Яна з сардэц страсеае стому.
Праз лета, восень і зіму ідзём
Заўжды к вясенняму мы дому.

Няхай навек не стоміцца хада
І да бярозак і чабору.
Паклон табе, вясенняя вада,
Паклон вясёлай непакоры.

З малых гадоў я змрочнасць не
люблю

І песні ў гора не шукаю.

Цябе, ўсясільная зямля, люблю,
Ці любіш ты мяне—не знаю.

Не ўсё бывае добрым у жыцці.

І ў тым, відаць, павінны людзі.

Мне добра сцэжкай сонечнай ісці

І ў месяц май і ў снежны

студзень.

латоўскія былі хлопцы. Вы іх не ведалі?

«Вось, брат, пра цябе ўжо і легенды ходзяць». Камісар маўчаў. Хтосьці спрашанні са стогам вымавіў: «Таня, любая...» Камісар уздрыгнуў.

— Вы кахалі?

— Так.

— Колькі вам гадоў, камісар?

— Дваццаць дзевяць.

— А мы думалі—больш.

Стала ціха. І, па-свойму зразумеўшы гэтую цішыню, Петравіч сказаў:

— Паспіце. Хопь дзесяць мінут, камісар. Гэта здорава асыяжае. Дзяжурны ж я. Вы можаце мне верыць: я не засну.

— Веру.

І падумаў: «Дазволю сабе дзесяць мінут». І апусціў галаву на грудзі. І праваліўся ў цемру, і ўбачыў маці. Яна ішла поруч з ім па драўляным тратуары—гэта была Батарэйная. Але адкуль тут драўляны тратуар?

— Мама, я ж прасіў не праводзіць мяне.

Яна спынілася. Ён плячыма адчуваў яе пагляд. Хацеў павярнуцца і не мог. І зноў—маці. Яна падае яму вядро з вадой, і ён прыпадае да яе і п'е і не можа напіцца, і думае: «Гэта ж у сне». І думае: «Якая смачная ў нас у Гомелі вада». І няма маці, і ён стукае ў акно да сваёй Тані, чую родны голас і зноў думае: «Гэта ж усё сон!» Але ж які гэта сон, калі так баліць рука—ён так моцна стукнуў у акно? Які ж гэта сон, калі ён чую яе голас: «Хто там?» І ён крычыць: «Гэта я, Коля, Коля Дворнікаў». І працянаецца.

Петравіч запытальна глядзіць на яго. Мінута не больш дзесяці хвілін, месяц схаваўся за хмары, усё пачарнела, і горы ўзвышаюцца нейкімі пачварамі. Стала зусім холадна.

— Будзем падымаць хлопцаў. Ціха. Падымай камандзіраў узводаў, палітделегатаў. Яны хай падымуць камандзіраў аддзяленняў. Без шуму.

Дарога ляжыць між сопак, на якіх—пасты з кулямётнымі гнёздамі. Трэба ісці як мага цішэй. Параненых вясці ў цэнтры.

Колькі яшчэ засталася? Адзін, два прывалы? Людзі стомлены, пакутуюць ад смаргі, галодныя. І тым не менш—трэба ісці.

— Падымай людзей,—голос камісара цвярдзее. Ён пацягнуў, ён адчувае, як мускулы яго наліваюцца сілай і воляй: трэба вясці людзей.

Удзельніцы мастацкай самадзейнасці Ганцавіцкага раённага Дома культуры.

Фота Ул. МЯКЭВІЧА.

ДЗЯРЖАЎНЫЯ ПРЭМІІ БССР

«ХАЧУ ВЕДАЦЬ САМ...»

Леанід РАХЛЕНКА — БУБНАЎ І ПРЫБЫТКОЎ

КОЖНЫ акцёр працуе над ролямі па-свойму, і ўсё ж можна падзяліць метады на два—адзін выглядае як поўная згода артыста з тым, што яму прапануе тэкст і рэжысёр, а другі зыходзіць з дапытлівага прынцыпу «хачу ведаць сам». Леанід Рахленка прытрымліваецца, умоўна кажучы, другога прынцыпу: ён, вядома, цалкам давярае драматургу і пастаноўшчыку п'есы, але яшчэ і абавязкова фарміруе сваю мастацкую думку пра вобраз і пра сутнасць адлюстраванага на сцэне. Гэта мастак, які рэжысёру, калі іграе. Інакш і не можа быць, бо другая тэатральная прафесія артыста—рэжысёр. Праўда, бывае, што такое спалучэнне «перашкджае» акцёру быць непасрэдным, «раскладвае» тэмперамент і фарбы па «паліцах» цвярозага разліку. Калі мець гэта на ўвазе, трэба сказаць, што Леанід Рахленка—шчаслівае выключэнне. І ў гэтым ён блізка да такіх вядомых акцёраў-рэжысёраў, як Аляксей Дзікі і Алег Яфрэмаў.

На Дзяржаўную прэмію БССР артыста вылучылі за выкананне роляў у рэпертуары Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы апошніх гадоў. Гэта справядліва, хаця і раней ў Л. Рахленкі былі акцёр-

скія работы, вартыя самых высокіх узнагарод, пачынаючы, скажам, ад Гарлахвацкага, і да Гваздзіліна. Назваўшы гэтыя дзве ролі, звернем увагу, што вобраз з камедыі К. Крапівы і вобраз з драмы М. Пагодзіна—ужо самі па сабе сведчаць пра шырокі творчы дыяпазон акцёра, здольнага адкрываць непаўторныя і маштабныя характары ў драматургіі розных жанраў. Што ж, і гэта можна назваць прафесіянальнай добрасумленнасцю, не больш. Калі ж сочыш за тым, як жыве ў тэатры, на сцэне, Леанід Рахленка, з'яўляецца перакананне, што не, у яго гэта больш, чым прафесіянальна трывалы вопыт выканаўцы. Ён—мастак, чулы да патрабаванняў часу, ён мае свой погляд на чалавека і на тое, як яго варт паказваць у святле рампы.

Пра Бубнава, якім яго паказаў у «На дне» артыст, сказана ўжо, здаецца, дастаткова падрабязна. Што ж «ад сябе» ўнёс Л. Рахленка ў горкаўскі вобраз? Падаршае, раней было вядома, што выканаўцы гэтай ролі выносілі Бубнава блізкім прыватным: сквапны, глухі да чужога гора і да чужой радасці, пахмурна істага ў тым пахмурным свеце, дзе ён апынуўся.

Помслівы ён, бо лічыць, нібы яго некалі пакрыўдзіў лёс і пакрыўдзілі людзі, а ён... І тут Л. Рахленка падхоплівае абарваннае шматкроп'е і пачынае гаварыць самастойна: так, ён, Бубнаў, фігура, якая не ўкладваецца ў «пракруставы ложа» гэтых меркаванняў. Бубнаў, аказваецца, і такі, і такі—з пад бровей, бывае, блісне штосьці такое, што адразу і не зразумееш: ці то спачуванне, якое ён сам саромеецца, ці то гнеў, паказваць які яму не хочацца. Робіцца гэта тактоўна—рахленкаўскі Бубнаў быццам стрымлівае сябе, каб не здрадзіць выпрацаванаму ім самім характару знешніх паводзін і рэакцыі на навакольнае жыццё. І—здраджае. Нават у скепсісе, з якім ён уступае ў спрэчку з Лукой, ёсць нешта падобнае на дзяжурную шапку на яго галаве. Таму так зацята ён і іранізуе з усіх жыхароў начлежкі: навошта, каб яны здагадаліся, што ён ніякі не скептык і не пахмурная істага, а пакрыўджаны і таму здольны зразумець іншых чалавек.

Парадаксальна тое, як па-добраму прасветлена паводзіць ён сябе, калі выпіў гарэлку і пачынае частаваць і ежай і сваім дэразычлівым словам суседзяў па склепе. Тут, за мурам начлежкі, марнуе

час духоўна багатая і зруйнаваная асоба, бо там—на сонцы—няма для яго месца. А прыніжаць сябе прыстасаванцтвам да «моцных» і афіцыйна прыстойных людзей рахленкаўскі Бубнаў лічыць ніжэй за жыццё побач з такімі ж, як ён сам, пакрыўджанымі і прыгнечанымі...

Шмат у чым гэта зусім арыгінальнае прачытанне ролі. Устойлівая характарыстыка Бубнава пашырана таленавітым выкананнем артыста Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы.

Тое ж можна сказаць і пра Прыбыткава з «Апошніх ахвяр» А. Астроўскага, якое Л. Рахленка малое сакавіта, беручы фарбы з палітры якраз гэтага драматурга-чалавеказнаўцы. І эфект атрымаўся вялікі—драма нібы набыла новае гучанне: знешне шчаслівы выхад і заканчэнне прыгод геральні набывае трагізм удвая больш страшны, чым гэта магло б быць, калі яна трапіла б не ў такія моцныя і прагныя рукі. І ён, Прыбыткоў, наперадзе не чакае вялікай радасці, хоць не можа і не мае права не запрасіць яе пад вянец... Дыялектыка яго папучаў раскрывае акцёрам з глыбокай псіхалагічнай праўдай.

Героі Л. Рахленкі такія, бо іх даследуе і судзіць мастак, якому дарогае права мець асабістае меркаванне пра жыццё і пра людзей, па-грамадзянску сталы погляд на мастацтва значных ідэй і яркіх фарбаў.

Васіль ШЫПІЦА.

ТРАГЕДЫЯ АДНОЙ ВЁСКИ

Іван ПТАШНИКАЎ. «Тартак»

гэты хлеб у камендатуру. Калі ж на працягу сутак яны не выканаюць гэты загад, уся вёска будзе спалена, а самі жыхары расстрэляны.

Сямёра сялян, розных па ўзросце, вопыту і жыццёвых перакананнях (самаму маладзейшаму—Алешку—дзесяць гадоў), накіроўваюцца з абозам у вёску, у якой знаходзіцца нямецкая камендатура.

Толькі аднаму Алешку ўдалося ўратавацца ад

смерці. Паранены, дабіраецца ён дадому і бачыць, як дагарае яго родная вёска...

Аўтар умее паказаць людзей так, што яны становяцца блізкімі і дарагімі нам. І ў гэтым мне бачыцца яго высокае майстэрства. Як жывы паўстае перад вачыма глуханы Янук, які не чуе, а толькі бачыць вайну; жаліваю, страшную. Глыбока западаюць у душу вобразы Махоркі, Насці і іншых.

І. Пташнікаў напісаў глыбока прайздэўны і высокамастацкі твор. Мне, які загадчыку бібліятэкі, добра вядома, якой папулярнасцю карыстаецца гэта апавесць у старшакласнікаў, як часта звяртаюцца яны да яе вобразаў, чэрпаюць з яе матэрыял для напісання сваіх сачыненняў аб партызанскім руху на Беларусі, патрыятызме савецкіх людзей.

Л. ФРЫД,
загадчык бібліятэкі
№ 1 г.р. Мінска.

ШТО ЧЫТАЦЬ ПРА ТВОРЫ, ВЫЛУЧАНЫЯ НА ДЗЯРЖАЎНЫЯ ПРЭМІІ

Алесь АСІПЕНКА.

Аповесць «Жыта».

Васілеўскі М. Чалавек перамагае. «Знамя юности». 1967. 22 сакавіка.
Дзюбайла П. Каб красавала жыта. «Літаратура і мастацтва». 1966. 30 верасня.
Клешчанка В. Каліна зноў да перадавой. «Чырвоная змена». 1967. 16 сакавіка.

Іван ПТАШНИКАЎ.

Аповесць «Тартак».

Бенік В. Зарыва над Дзельвай «Літаратура і мастацтва». 1968. 30 студзеня.
Гіламедаў Ул. Людзі і абставіны. «Дружба народаў». 1968. № 3.
Місю С. Адзін дзень блакіды. «Звязда». 1969. 28 лютага.
Тарас В. Мужына праўда. «Полымя». 1969. № 1.

Барыс САЧАНКА.

Аповесць «Апошнія і першыя».

Бугаёў Д. Новы рахунак вайны. «Маладосць». 1969. № 2.
Буран В. Гарачы попель ахвяр. «Полымя». 1969. № 3.
Дзюбайла П. Попель спаленыя не аставае. «Літаратура і мастацтва». 1966. 23 снежня.
Стасіна М. Апошнія слова за жыццё. «Мінская праўда». 1967. 15 лютага.

А. БЕМБЕЛЬ, А. СТАХОВІЧ.

«Курган Славы».

Фотаальбом «Курган Славы». Мінск, 1969 г.
К. Тарасаў. Курган славы народнай. «ЛІМ». 28 жніўня 1970 г.

І. Клав. Чалавек прысягаецца. «Вечэрні Мінск». 6 кастрычніка 1969 г.

Я. ГЛЕБАЎ.

Музыка да балета «Выбранніца»

Ю. Чурко. Супярэчлівыя ўражанні. «Літаратура і мастацтва» 11 ліпеня 1969 года.
А. Ракава. Сучаснасць музыкі і танца. «Звязда». 16 лістапада 1969 года.
Б. Шарашэўская. Вянок чараўніка Байміра. «Советская культура». 21 лютага 1970 года.
С. Антоні. Свята добра. «Знамя юности». 1 красавіка 1970 года.
Б. Шарашэўская. Бясконцыя дарогі пошукаў. «Літаратура і мастацтва». 1 мая 1970 года.

НА ДАЛЁКІХ І БЛІЗКІХ МЕРЫДЫЯНАХ

У выдавецтве «Советский писатель» выйшла ў свет кніга Эдуарда Карпачова «Горкі дым». Яе склалі дзесяць новых апавяданняў пра іх і апошні «Попел вогнішча» і «Мы ідзем па Афрыцы».

Як правіла, у творах Э. Карпачова няма забытых сюжэтаў, яго героі жывуць звычайным жыццём — працуюць, кахаюць, часам памыляюцца. Але большасць з іх імкнуча жыць так, каб пра іх захавалася добрая памяць у людзей. Такая — Наталля з апавядання «Са дна душы». Жанчыне ўжо за сорок. Мы знаёмімся з ёю, калі яна едзе ў аўтобусе з прыднпроўскага гарадка на нафтапрамысел, каб дамовіцца ўладкавацца да сябе на кватэру нафтавікоў. Нялёгка даводзілася ёй жыць. З вайны не вярнуліся тры яе браты. Але ад гора не ачарсцвела душа жанчыны. Яна радуецца шчасцю людзей, якія жывуць поруч з ёй.

Адно з лепшых у зборніку, на маю думку, апавяданне «Паблізу ліпеньскага пляжа». Вачыма дзесяцігадовай дзяўчынкі глядзіць аўтар на жыццё. Яно не такое ўжо і бязвольнае, бо жыве пакуль што Кацюха са старэйшымі братамі ў цеснаватай хаціне. Можна і выпівае часам іх бацька таму, што ў яго марудна пасоўваюцца справы з будаўніцтвам новага дома — не адпускаюць нешта з рамонтна-будаўнічай канторы цэгля. Набраўшыся храбрасці, Кацюха ідзе да начальніка канторы...

Асобна стаяць у зборніку апавесці. У першай — «Попел вогнішча» — раскажваецца, як пад канец навігацыі, у час разводдзя, экіпаж самаходнай баржы дапамагае калгаснікам вывозіць з затопленых прыдняпроўскіх мясцін стагі. Письменнік раскрывае душэўны стан юнака Толькі Варкушына, паказвае, як паступова змяняюцца яго погляды на жыццё, як больш строга ён пачынае адносіцца да сябе.

Іншае месца дзеяння апавесці «Мы ідзем па Афрыцы». Міжнародны студэнцкі лагер жыве дружным інтэрнацыянальным калектывам у далёкім Алжыры. Студэнты прыехалі, каб дапамагчы маладой краіне ў будаўніцтве новага жыцця. Аўтар не спрашчае падзей, ён паказвае, як нялёгка даюцца алжырцам першыя крокі ў новым жыцці.

Ці ёсць у кніжцы Э. Карпачова недахопы? На жаль, ёсць. На асобных апавяданнях, у якіх аўтар ідзе не ад жыцця, ляжыць налёг літаратурчыны. Надуманыя сітуацыі ў апавяданні «Рэвалвер», дзе раскажваецца, як дзячок Зосім, які служыў у фашыстаў, падарыў семінаццігадоваму плямённіку рэвалвер і той не ведаў, што з ім рабіць. Многія мясціны ў творы гукаць фальшыва і могуць выклікаць у чытача толькі паблжлівую ўсмішку.

Часам неспрабавальна бывае аўтар у выбары мастацкіх сродкаў. Напрыклад, у Жэрдзева з апавядання «Горкі дым» «біблейскія вочы», у Тоні «Ціхае вясені» — «аленіі», у хлопца з апавядання «Чарга за хлебам» — «блакітныя, нафарбавана-блакітныя» (!) і г. д. Прычым, пісьменнік назойліва паўтарае гэтыя «біблейскія» і «аленіі» вочы. Героі зборніка Э. Карпачова могуць вала, запражанага ў калёсы, паганяць... лямі. Часам сустракаюцца непатрэбныя паўторы, апісанні, якія толькі замінаюць дзеянню.

М. ДАНИЛЕНКА.

Э. Карпачов «Горкі дым». Выдавецтва «Советский писатель». М. 1970.

ТАКІ ўжо этап настаў у нашай паэзіі, што сёння без вобразнага, асацыятыўнага мыслення вершы здаюцца прамалінейнымі. Найбольш далёканачныя паэты ўжо даўно зразумелі гэтую асаблівасць і ў выніку дамагаюцца значнага поспеху. Асацыятыўная вобразнасць стала ў паэзіі зброяй барацьбы з абсалюцізмам, індывідуалізмам у кожным выпадку відам мыслення.

Іван Летка ў сваёй другой кнізе вершаў «Тры верасні» таксама імкнецца весці свайго героя ад безаблічнасці да індывідуальнасці.

І, хлябнушы цяжкі;
гадзіна дванадцатая
спатыкнуцца
аб смольныя корні...
(«Кветка-папараць»).

Хораша, без позы сказана
пра адчуванне звычайнай
працоўнай стомленасці:

Ці не таму
не ведаю дрымоты,
што на пасцелі,
высланай таллем,
знісены
ад працы
і турботы,
валіўся ў сны,
забыты салаўём.
(«Дзяўчыкі»).

А вось адчуванне жніўня,
даспелага лета, спасаўскай
пары:

Ціха,
Ціха...
На зорках
не Мядзведзіца водар,
грушны фэстам
запахлі.

Звяртае на сябе ўвагу пэўная прывязанасць аўтара да канкрэтных біяграфічных момантаў. Цікае дзяцінства ў Заходняй Беларусі, вайна, родныя мясціны, праца ліцейшчыка. Гэта ўсё не азначае, аднак, аднапланавасці і аднастайнасці паэтычнага мыслення І. Леткі. Спраўдны паэзія — гэта наогул частка нечай біяграфіі, найлепш сказаць, духоўнай біяграфіі. Тама тут часта мае суб'ектыўнае значэнне. Вось шаснаццаць радкоў пад назвай «Бары мае»:

Дарогі зышліся
і размінуліся,
пясчкі шанталі
ад пераграву.

Не ад вятроў —
ад шыбеніц гуліся
гаёў маіх
прыдарожных дрэў.

Галовы трывожнымі
бедамі пухлі,
на голых падворках
мерзлі зімы.

Іван Летка. «Тры верасні». Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1970.

ДАўНО адгрымелі баі, улёгся боль у людскіх сэрцах. Але нельга выкрасліць з памяці таго, што ўрэзалася ў яе за гады ваеннага ліхалецця. Пра гэта думаеш, калі чытаеш многія апавяданні Барыса Стральцова, якія ўвайшлі ў яго зборнік «Сходзяцца большыя і прасёлкі».

Знешняя канва іх нескладаная. Апавядальнік раскажвае нам частцы за ўсё пра тое, як ён сустракаецца з людзьмі, што гэтыя людзі гавораць, аб чым думаюць, нейкіх неўпрыкметку падрыхтоўваючы чытача да эмацыянальнага ўспрыняцця таго галоўнага, унутранага, дзеля чаго, ўрэшце, і было напісана апавяданне.

Не ўсе апавяданні кніжкі раўназначныя. Але іх аб'ядноўвае адно: імкненне аўтара зазірнуць у патаемныя куткі чалавечай душы, знайсці вытлумачэнне людскіх учынкаў.

З вялікай любоўю да працоўнага чалавека напісана апавяданне «Арына». Лёс дзвюх вясковых жанчын перададзены ў ім з цэльнай і пранікнёнай, характары іх выпісаны акрэслена і запамінальна.

Жывуць у вёсцы дзве жанчыны — пажылая Арына і маладая яшчэ, але з дзіцем на руках — Волька. Паміж імі

Бары мае
Ад зышліся гуліся,
Таму называюць бары
гаўкімі.

Пра што гэты верш? Тут адразу не скажаш. Удзілі-выя, вынашаны радкі. Так званая лагічнасць нелагічнасці ўвабрала ў сябе розныя аспекты быцця і свядомасці народа, па-мастацку выявіўшы іх.

У І. Леткі няма вершаў аб прыродзе. Большасць з іх (не лічачы абсалютнага сумбуру ў вершы «І дождж, і град, і лістапад») — трапныя, цікавыя, замалёўкі («Май», «Ападкі-ябліны», «У

НА ПОДСТУПАХ

кастрычніку»), часам яны з дасціпнай выдумкай («Цішыня лягла глыбока»). І між іх, як прыклад значнага абгаўлення, верш пра тое, як чалавек ходзіць па роднай зямлі «за алышнікам па плянтоўцы, за рачулкай гулі-вых віроў», спазнае «мудрасць лета», збірае зязюлін шчавей, які па народнай легендзе вырас з зязюлінных слёз. І раптам канцоўка:

Я глытаю зязюліны слёзы,
быццам мала сваіх было.

Трэба ўменне, чуйнасць душы і жыццёвую біяграфію на права гэтых слоў. Што ж, гэтае права лірычны герой вершаў і заяўляе нам.

Тут і звычайны чалавечы боль ранняга сіроцтва («Малодыя дажджы»), і паўгалоднае дзяцінства:

А бацька круціць,
не шкадуе сілы,
і ад мукі
і ад гладоў ён сілы.

Малыя,
мы тады не разумелі,
што гора ён сваё
у жорнах меле.
(«Бацька»).

У зборніку «Тры верасні» тема дзяцінства і юнацтва займае значнае месца. І. Летка шмат піша пра гэта, але... Але ж ёсць дзве рэчы — вера сэрцам і вера розумам. Асабіста я розумам веру паэту, што так яно і было, але

ў аўтарскай інтэрпрэтацыі гэтыя падзеі не становяцца для мяне пераканаўчымі. Чаму?

Хочацца прывесці словы М. Святлова: «Мастацтва — гэта не калькаванне сапраўднасці, а вера ў яе. Для мяне Чырвоная Шапачка куды больш рэальная істота, чым Кавалер Залатоў Зоркі, а воўк значна больш небяспечны класавы вораг, чым кулак у многіх павярхоўных творах». Хацелася б вылучыць тут словы пра калькаванне і павярхоўнасць.

У тым і бяда многіх вершаў І. Леткі, што ён часта не

можа выйсці з палону рэальнага матэрыялу, і мы тады не бачым перспектывы. Матэрыял перамагае творца і ў выніку — радкі, пазабудлены дыхання мастацкай індывідуальнасці, грубая проза без пачатку і канца. На першы план пачынае выступаць вораг паэзіі — апісальніцтва. У тым жа доўгім вершы пра бацьку чытаем:

У глыбіні вачэй
дрымотны боль і гнеў быў,
як летнім днём
перад дажджамі ў небе.

Плёў кошыкі,
кладу векамі-печы...
І дзеваць лёсаў
узваліў на плечы.

Што можа быць бліжэй Івану Летку, чым праца рабочага? А вершы аб працы ў зборніку атрымаліся цямныя і невыразныя. Чаго варта адны канцоўкі:

І круціцца,
і падае,
і коціцца
струмень, якому існаваць
імгненні,
і сэрца
у ліцейшчыка калодца
ад асялення
і ад захавлення.

(«Ліцейшчык»).

Зімою «ў стадоле працуе
кладушчык», ён любуецца
зернем, і вась:

І круціцца,
і падае,
і коціцца
струмень, якому існаваць
імгненні,
і сэрца
у ліцейшчыка калодца
ад асялення
і ад захавлення.

І круціцца,
і падае,
і коціцца
струмень, якому існаваць
імгненні,
і сэрца
у ліцейшчыка калодца
ад асялення
і ад захавлення.

какая нябачная нітка завязваецца паміж Волькай і аграномам. Дык хіба ж яна перашкаджаць будзе? Хай усім будзе добра.

Вобраз Арыны найбольш яркі і жывы ў кнізе Б. Стральцова. Гэта — несумненна ўдача пісьменніка.

Не менш цікавае і апавяданне «Дзве рабіны» — пра тое, як цётка Серафіма даглядала адзіноку магілу ў лесе («Бацька, як тады, у сорок чацвёртым, салдаты хавалі свайго та-варыша»), як да яе прыехала з далёкай Сібіры Клаўдзія Міхайлаўна, маці салдата, што ляжыць у той магіле, як гэты прыезд быццам засмучыў Серафіму: от чужая маці знайшла свайго сына, а яна так і не ведае, дзе ляжыць яе сыночак, ці дагледжана яго магілка. За шмат гадоў звыклася, паверыла нават, што тут, пад гэтым дзірванком, яе сын. І на табе — госьця гэта... Знямала, быццам пакрыўджаная нечым, быццам абкрадзена яшчэ ў адным вельмі драгім і святым, яна вядзе госьцю ў хвойнік, да магілы, над якой «гарнуліся адна да адной дзве шалаткі рабіны», пасаджаныя яе рукамі.

Дарэчы, пра жанчын у зборніку некалькі апавяданняў. Да

Ці ад марозу гэтыя
гарыць агнём іштэка,
а мо
ад жмені лета
ў руках кладашчыка?
(«Кладашчык»).

Аўтар (а Летка не пачатковец) павінен быў разумець, што гэта не лепшыя ўзоры пазаўчарашняга дня нашай паэзіі. Да якога камічнага эфекту можа прывесці апісальнасць, найярэйш свечыць верш «Сын Рыгорка». Дэтальна апісана параджэнне ў беднай сям'і ў даўнія часы трынаццатага дзіцяці і ўся безвыходнасць становішча яго бацькоў. І ў канцы прывязка-канцоўка:

Я раскажаў,
бо так было калісьці.

Адразу ўзнікае пытанне: нашто, дзеля чаго раскажаў?

Залішня дэтэлізацыя, якая ідзе ад зададзенасці тэмы, прывяла да фактычнай пагрэшнасці ў вершы «У вялікі дзень». Няпраўда, што селянін, у якім бы цяжкім становішчы ў даўнія часы ён ні быў, у вялікі дзень ішоў працаваць на поле. Факт існавання кулакоў зусім не азначае, што яны гаварылі ў той час, седзячы на ганку, такія маналогі:

Працуй, народзе брудны,
дзеля сябе —
ўвесь вялікі дзень,
дзеля мяне —
у будні.

Сёння архаічна пісаць нешта накшталт «зямелькі нашай роднай прыцягненне». Гэта выглядае слібізаннем пад нашаніўскіх і заходнебеларускіх паэтаў.

Я зусім не маю на мэце зганьбіць зборнік І. Леткі. У ім ёсць добрыя вершы, шмат добрых строф, радкоў, вобразаў. Але ў зборнік усё ж трапілі непажаданыя рэчы, і атрымалася так, што пасля прачытання яго немагчыма дакладна сказаць, адбыўся творчы рост паэта ў параўнанні з першай кнігай, ці не. А ўсе падставы для такога росту ў Івана Леткі ёсць, яны часткова прыкметны ў добрых якасцях зборніка «Тры верасні».

Рыгор СЕМАШКЕВІЧ.

РУНЬ ЧАЛАВЕЧЫХ ХАРАКТАРАЎ

духоўная сувязь, бескарыслівае памкненне дапамагчы адна адной, суцэшыць у горы. Васіль — сын Арыны, бацька Вольчынай дачушкі — толькі ўпамінаецца ў апавяданні. Але мы адчуваем, што думкі жанчын неадчэпна пра яго, пра Васіля, які адчураўся роднай хатой і спрабуе наладзіць сваё жыццё ў горадзе. Яны не гаваркія, не шчодрыя на словы, але за знешняй стонасцю — карпатлівая і пакутлівая работа думкі. Цяжэй за ўсё ў гэтай сітуацыі разабрацца Арыне. Так, афіцыйна Васіль не бацька дзіцяці, але ж яна то ведае... Усмішка Ганулькі, яе светленькія вочкі (такія ж, як і ў Васіля!) крапаюць сэрца старога. Дык хіба ж яна не павінна клапаціцца пра нявестку і ўнучку, дбач пра іх далейшы лёс? Не, яна не будзе ўгаворваць сына вярнуцца да Волькі. Яна возьме іх да сябе, у сваю хату, будзе жыць з імі разам.

У душу салдацкай удавы прыходзіць, нарэшце, доўгачаканы спакой. У яе цяпер ёсць грунт (мы казалі б, маральная апора), цвёрдае перакананне, што зрабіла яна правільна, хоць і прыбавілася старой клопату. От хоць жа гэта — ней-

лепшыя з іх я аднёс бы і апавяданне «Канец блакяды», у якім, нягледзячы на некаторую штучнасць асобных сітуацый, ёсць усё тая ж чалавечая цэльнасць, ёсць сцвярдзенне людскай дабраты і высакароднасці.

Хвалюе апавяданне «Траса» — пра маладога геадэзіста, пра тое, як у ягоным сэрцы не зажывае рана-ўспамін аб трагічнай, жаклівай гібелі яго сяброў, хлопцаў-партызанаў.

У пачатку я адзначаў, што ў аснове сваіх твораў пісьменнік часта кладзе жыццёвы факт, які становіцца стрымкам апавядання. На жаль, гэты стрымак выбіраецца аўтарам, як мне здаецца, не заўсёды ўдала. І тады можна заўважыць зададзенасць, імкненне пісьменніка ўсімі сродкамі «выцягнуць» сюжэт, давесці яго да пэўнай завершанасці. У выніку характары падчас атрымліваюцца невыразныя, абставіны — надуманыя («Падарунак настаўніцы»), гаворка пра надзённасць падмяняецца даволі сумнай апісальнасцю («Сустрача», «Раніцай у дарогу»), лабавым вырашэннем асноўнай задумкі апавядання («Надпіс на браці»).

В. ПОЛЯК.

ПЕРАД КАНЦЭРТАМ.

Фотаэцюд Ю. ІВАНОВА.

НОВЫ сезон у Беларускай дзяржаўнай філармоніі адкрыўся няздэльным святковым канцэртам, у якім прынялі ўдзел два буйнейшыя рэспубліканскія калектывы — Дзяржаўная харавая капэла і сімфанічны аркестр і госьці Мінска, лаўрэат Міжнароднага конкурсу Імя П. І. Чайкоўскага Гідон Крэмер.

Прэміяй вечара стала толькі што напісаная аратырыя Дамітрыя Смольскага «Мая радзіма» на словы Р. Барадуліна.

СЕЗОН НАСУСТРАЧ 1970-71 МАСТАЦКАЙ СТАЛАСЦІ

радуліна, Н. Гілевіча, А. Александровіча, А. Ставера, С. Грахоўскага, А. Вярцінскага, П. Панчанкі, М. Танка. Слухачы цёпла прынялі твор — на гэты раз былі аднадушныя і аматары музыкі, і прафесіяналы. Новая аратырыя несумненна заслугоўвае сур'ёзнага вывучэння і грунтоўнай размовы. У кароткай рэцэнзіі абмяжуюся толькі некалькімі меркаваннямі агульнага характару.

На мой погляд, гэтая партытура Смольскага — паўны крок наперад, сведчанне сур'ёзных пошукаў кампазітара, гарманічнага развіцця стылю, што, у сваю чаргу, дапамагае больш поўна адчуць і ацаніць музычныя патэнцыі і асаблівасці прафесіяналізму аўтара.

Да гэтага часу работы Смольскага вызначала нейкая палярызаванасць тэматыкі і выяўленчых сродкаў. На адным полюсе — спалучэнні з тэкстам на героіка-патрыятычную, грамадзянскую тэму, выкананыя, як правіла, у плакатным, тэатралізаваным стылі агульнадаступнай, іншы раз вельмі спрошчанай мовай. На другім — драматычная лірыка і музычны жывавіс, якія раскрыліся з дапамогай элементаў розных навішых сродкаў, часта вельмі ўскладнёных. Гэтыя пошукі можна зразумець. Але пакуль яшчэ цяжка было звязаць цікавыя дэталі ў стыльовае цэлае. Цяжка не толькі таму, што буйная музычная форма — пробы камень і школа прафесіяналізму — прадстаўлены ў творчасці Д. Смольскага скупа. У сферу ўвагі кампазітара, на жаль, не так уж часта траплялі праблемы нацыянальна-характэрнага, беларуска-фальклорнага, лэзійнага.

Новая аратырыя радуе імкненнем кампазітара вырашыць патрыятычную тэму на нацыянальнай літаратурнай і музычнай аснове, з некаторымі новаўвядзеннямі гарманічнага, аркестрава-каларыстычнага характару. Сярод несумненна вартасцей гэтай музыкі — яе тэмпераментнасць, абагатыненнасць паэтычна светлага лірызму, які выліваецца разводдзем сольных і харавых распеваў у трэціх, пяціх, васьмай і дзевятай частках. У партытуры нямала трапных замалёвак, вы-

малых цяжасці на шляху стварэння самабытнага сучаснага стылю недзе падчас «не разгаданы», не пераадолены цалкам. Як мне здаецца, гэта мае дачыненне да трактоўкі вобразнага сэнсу паэтычных тэкстаў у першай (словы Р. Барадуліна) і ў другой (словы Н. Гілевіча) частках. Музыка тут адзначана налётам афектацыі, асабліва ў другой частцы («Я песню прызначыла табе складаць»), і гэта ўступае ў яўную супярэчнасць з думкай і меласам верша.

Эмацыянальны пераўвельчэнні сям-там выліваюцца ў утрыравана шумныя і расцягнутыя crescendo без якога-небудзь (апрача гукавога) ўзбагачэння тканіны, напрыклад, у першай, трэціх, шостах, асабліва, у сёмай частках. Больш пільная ўвага кампазітара да стылістыкі паэтычных тэкстаў, думаецца, павінна была выклікаць і большую разнастайнасць харавой тэхнікі, выканаўчых штрыхоў.

Слабасцю, на мой погляд, з'яўляецца некаторая стыльавая разнароднасць новага твора Д. Смольскага. У музыцы адчуваецца разнастайныя подыхі сучаснага мастацтва, што само па сабе прыемна — гарызонт кампазітара намнога пашырыўся. Аднак, часам некаторыя асацыяцыі вельмі прастадынейныя як у дэталі, так і ў трактоўцы вобраза ў цэлым. (Напрыклад, можна гаварыць аб свёрдаўскіх элементах мовы ў пяціх частцы, аб шастаківіцкай сёмай, аб дэталі са Шчадрына і Орфа). Больш актыўна падначальце сабе змястоўныя знаходкі з арсеналу кампазітара XX стагоддзя — вось на-дэбнае задача Смольскага.

Іх, гэтых задач, многа яшчэ прадстаіць вырашыць кампазітара. І, думам, аўтару «Май радзіма» яны пад сілу.

Дзяржаўная харавая капэла, салісты-спевакі У. Вепрык, Е. Растоўцаў, чыталынік В. Алісена, сімфанічны аркестр філармоніі (дырыжор В. Катаеў) нямала садейнічалі гэтаму поспеху. Дробныя шурпатацы ансамблевага характару (у другой частцы, напрыклад) патрабуюць яшчэ дадатковай работы пры паўторным выкананні твора.

«Дон-Жуан» Р. Штрауса і «Гарэзлівы прыпеўкі» Р. Шчадрына ў выкананні сімфанічнага аркестра пакінулі вельмі добрае ўражанне.

Гідон Крэмер, які выканаў Канцэрт для скрыпкі і аркестра П. Чайкоўскага і Канцырт № 6 Г. Эρίста, бліскаў сваім талентам вялікага майстэрства ў гэтым па-святковым радасным канцэрте.

Т. ШЧАРБАКОВА.

М. Я. ЛІСОЎСКИ

Цяжкая хвароба і потым смерць заўчасна абарвала жыццёвы і творчы шлях таленавітага беларускага мастака Міхаіла Якаўлевіча Лісоўскага.

М. Я. Лісоўскі нарадзіўся ў 1931 годзе ў вёсцы Белья Мох Менска-Маскоўскага раёна Магілёўскай вобласці ў сям'і селяніна. Спецыяльную адукацыю атрымаў у Мінскім мастацкім вучылішчы і ў Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце. Пасля заканчэння вучобы

М. Я. Лісоўскі вядзе педагогічную работу ў Мінскім мастацкім вучылішчы імя А. К. Глебава, адначасова займаючыся творчай і грамадскай дзейнасцю. У 1968 г. ён выбіраецца ў склад прэзідыума праўлення Саюза мастакоў БССР.

Пэндзлю і пяру М. Я. Лісоўскага належыць рад цікавых тэматычных твораў, партрэтаў і пейзажаў. М. Я. Лісоўскі стварыў дзесяткі яр-

кіх, па-майстэрску выкананых сяброўскіх партрэтаў на мастакоў, пісьмешнікаў, кампазітараў, кінематографістаў. Многія шпіры былі змешчаны ў газеце «Літаратура і мастацтва», рэспубліканскіх часопісах «Маладосць» і «Беларусь».

Памяць пра М. Я. Лісоўскага назаўсёды захавецца ў сэрцах усіх, хто яго ведаў.

МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ БССР, ПРАШЛЕННЕ САЮЗА МАСТАКОў БССР.

Міністэрства культуры і праўленне Саюза мастакоў БССР з глыбокім жалем паведамляюць аб заўчаснай смерці мастака Міхаіла Якаўлевіча Лісоўскага і выказваюць спачуванне сям'і нябожчыка.

Зноў ЛіМа

ІСЦІНАЙ НЕЛЬГА ГРЭБАВАЦЬ

Сплыло дваццаць пяць гадоў пасля вогненнай віхуры Вялікай Айчыннай вайны. Але не слабее ў сэрцах памяць пра былыя паходы, не слабее захапленне мужнасцю і гераізмам савецкіх людзей у барацьбе з фашыскай навадай. І таму кожная новая кніга пра мінулую вайну ўспрымаецца з нейкім асаблівым пачуццём — гэта яшчэ адна старонка летапісу векапомных дзён.

Менавіта адну з такіх старонак адкрывае кніга Н. Рыдзеўскага «Парашуты на дрэвах», якая летась выйшла ў выдавецтве «Беларусь». Гэта дакументальная апавесць пра савецкіх разведчыкаў, якія мужна дзейнічалі ў тыле ворага, ва Усходняй Прусіі, недалёка ад стайкі Гітлера «Воўчае лагаві».

Кніга цікавая яшчэ і таму, што напісана самім удзельнікам падзей. Ён расказвае пра тое, што сам бачыў, што сам перажыў пад час цяжкага рэйду па фашысцкіх тылах.

І, разам з тым, мы не можам утрымацца ад папроку аўтару. Мы, аўтары гэтага пісьма, члны дыверсійнай групы «Максім», якая была сфарміравана ў той жа раён, дзе дзейнічала група «Джэк», пра якую піша Н. Рыдзеўскі (пазней групы зліліся ў адну).

Пра першую сустрэчу груп расказваецца і ў кнізе. Але, на нашу думку, не ўсё ў расказе адпавядае ісціне. Прынамсі, у многіх дэталіх. Чамусьці Н. Рыдзеўскаму захацелася паказаць «максімаўцаў» у процілегласць «джэкаўцам» найўнімі і неабстрэлянымі людзьмі, якія не вельмі добра ўсведамлялі становішча, у якое трапілі. Яны гучна гавораць у лесе, нават крычаць, хоць побач фашысты, адным словам, трымаюцца, як школьнікі на экскурсіі.

Радыстка групы «Максім» «пышная ружовая бландзінка з шаўкавістымі валасамі» чамусьці тут жа робіць спробу звязацца з «Цэнтрам» з базі і, толькі дзякуючы пільнасці камандзіра «джэкаўцаў» Шпакова, які выключыў перадачы, разведчыкаў не запыленгавалі немцы. Калі пра гэта гавораць Максімаву, той «раўнадушна» адказвае, што яны двойчы перадавалі адгэтуль і нічога не здарылася.

Між тым, у групу «Максім», як і ў групу «Джэк» былі падобраны загартаваныя, смелыя і вопытныя разведчыкі, за плячыма якіх была барацьба ў партызанскіх атрадах, у падполлі. І не былі мы ружовашчымі малайцамі, якімі нас малюе Рыдзеўскі, не з санаторыя прыбылі мы ў тыл ворага.

Як кажуць, што напісана прамом... Тут ужо немагчыма нічога змяніць. Але мы чулі, што рыхтуецца перавыданне кнігі і хацелася б, каб аўтар улічыў гэтыя заўвагі. Ісцінай ніколі нельга грэбаваць.

У. МАКСІМАУ,

былы камандзір спецыяльнай разведгрупы «Максім», падпалкоўнік запasu.

М. ДЗЕРКАЧОУ,

былы намеснік камандзіра разведгрупы.

Г. ДУХАНАВА,

былая радыстка разведгрупы.

ВОДГУКІ,
АДКАВЫ

ЗАМАХ НА ПРЫГАЖОСЦЬ

Пад такім загалоўкам у «Літаратуры і мастацтве» за 17 ліпеня г. г. было надрукавана пісьмо пра будаўніцтва жыццёлагадоўчага комплексу ля Мірскага замка.

Як паведаміў рэдакцыі сакратар Гродзенскага абкома КПБ А. Ульяновіч, абласное ўпраўленне па архітэктуры і будаўніцтве забараніла будаўніцтва жыццёлагадоўчага гарадка паблізу ахоўнай зоны Мірскага замка і распрацоўвае план яго размяшчэння ў адной з вёсак саўгаса «Мірскі».

Па заказе ўпраўлення інстытут «Белгіпрасельбуд» пачне распрацоўку генплана гарадскога пасёлка Мір, у якім будуць дакладна вызначаны раёны жыллёвага і вытворчага будаўніцтва з улікам ахоўнай зоны помніка архітэктуры — Мірскага замка.

ПЯРЭДНЯГА КРАЮ

СЯРОД легенд, якія ходзяць у асяроддзі прыхільнікаў Першага БДТ, ёсць і легенда пра спектакль «Хлопец з нашага горада» па п'есе К. Сіманава. Гэта тлумачыцца не якімі-небудзь асаблівымі якасцямі акцёрскай ігры, а вялікім грамадзянскім пафасам спектакля, бо час, калі яго паказвалі, вымагаў такога слова ад мастацтва — патрыятычнага, гарачага, прасякнутага шчырым пачуццём.

Для рэжысёра К. Саннікава п'еса, дзе з'явіўся вобраз такога хлопца — хлопца з нашага горада! — была даўно чаканай: ён заўсёды імкнуўся ставіць творы пра сучаснасць, ён адчуваў пазію сённяшняга жыцця краіны і характэрна маладога савецкага чалавека. Таму і паставіў спектакль з шырокім публіцыстычным размахам, з лірыкай у раскрыцці маладых пачуццяў, з трыюмфальным раздумам пра вайну і горадасцю за смелага хлопца, які ваяваў...

Прэм'ера — 1941 год. На гастролях у Адэсе — поспех. А потым тэатр у Томску. І тут «Хлопец з нашага горада» робіцца адным з самых рэпертуарных. На яго ідзе глядач, апрануты ў вайсковую гімнасцёрку і ў рабочую спяцоўку, яго просіць паказаць у шпітальных і на заводных. І вельмі часта выканаўцы галоўных роляў іграюць сцэны з «Хлопца...» для байцоў маршавых рот, сфарміраваных у Сібіры, якія адразу ж пасля гэтай сустрэчы з артыстамі выпраўляліся на Запад, каб гнаць фашыстаў з нашай зямлі... Можна, для многіх з іх уражанні ад спектакля беларускіх артыстаў былі апошнімі мастацкімі ўражаннямі перад тым як кінуцца ў атаку...

«Хлопец з нашага горада»... Рэжысёр вырашыў п'есу, як лірычную споведзь маладога чалавека. Эмацыянальным цэнтрам спектакля была абаяльная фігура Сяргея Луконіна.

Адкрываецца заслона. Другі паверх дома. Утульны пакой. За сталом раскідана пасыянс Ганна Іванаўна, цётка Веры і Ар-

кадзя Бурміных (яе так харапа іграла Кацярына Міронава). Павольны рытм парушае з'яўленне у акне... Луконіна (ім быў Барыс Кудраўцаў). Гарэзлівы, гатовы скончыць з другога паверха ці дастаць зорку для каханай дзяўчыны, хлопец упэўнены, што стане камандзірам Чырвонай Арміі — такім ён паўставаў адразу ж. І нешта высакароднае было ў ім: жаданне часам выхваліцца і дэманстрацыйная гарэзлівасць пройдуць, застанецца вернасць сябрам і абавязку. І Радзіма для яго — не абстрактнае паняцце: гэта таполя, што ля дома цвіце, родны горад, дзе жыў, дзяўчына, якую пакахаў на ўсё жыццё... І дзе ён ні быў — усюды ён савецкі чалавек. І гэта для яго натуральнае, як умненне дыхаць.

Сяргей Луконін праходзіць выпрабаванне на вернасць Радзіме ў агні вайны. І яго непахісная вера ў перамогу нашай справы была ў вобразе, створаным Б. Кудраўцавым, не дэклацыйнай, а жывой: акцёр пераконваў залу, што Луконін — адзін з тых, хто зараз глядзіць на сцэну, што і ён можа сыйсці са сцэны і пакрочыць па дарогах, дзе палее свінцовая завіруха бою. І таму так часта яму — Луконіну, а не артысту! — апладзіравалі людзі. І гэта была вышэйшая ўзнагарода акцёра за зробленае ім. Адчуванне, што герой — гэта сапраўды хлопец з нашага горада, адзін з нас, мабыць, нарадзілася як нешта адзінае ў аўдыторыі ўпершыню ў тэатры купалаўскай трупы (тады яшчэ Першага БДТ). Раней нават у самых актуальных спектаклях на сучасную тэму героі былі суседзямі, знаёмымі, зямлякамі для большасці, а Луконін успрымаўся толькі так — адзін з нас: я, мой сын, мой старэйшы брат, аднакласнік...

Такая ж была і Вара Бурміна ў выкананні Лі-

На здымку: сцэна са спектакля «Хлопец з нашага горада». У ролі Пеці — Ул. Скакун, Сяргей Луконін — Б. Кудраўцаў, Ганна Іванаўна — К. Міронава.

дзіі Шынько і таксама са сваёй запаветнай марай — стаць актрысай. Робіць акрабавыя культы на вачах сваёй цёткі, лётае па вуліцы ў братавых штанах. Цяпер гэта, можа, і не дзіва, а тады ўспрымалася як нешта экстравагантнае. І актрыса давала зразумець, што не ў гэтым сутнасць яе героя, што яе Вара — сапраўдная сяброўка Луконіна. Не раз прыйдзецца ёй праводзіць Сяргея. І кожны раз яна — другая. Нібы сталее. Вочы то вясёлыя, то сумныя, то ў іх прытоены боль. І калі аднойчы прарвецца — «...Не хачу, каб ад'язджаў. Кожны дзень хачу яго бачыць...» — гэта ўзрушае ўсіх нас.

...На фронтавой дарозе сустрэліся Вара і Сяргей. Вара — Шынько прыпадае да Сяргея — Кудраўцава. Хутка разыдуцца іх шляхі. Яшчэ хвіліна. Сяргей моцна пацискае ёй руку. Гавораць вочы — у іх каханне, надзея, вера ў перамогу і сустрэчу. Чакай мяне! Чакай.

Брат Вары — Аркадзь Бурмін у выкананні Глеба Глебава знешне выглядаў някававым, сарамлівым, нейкім бездапаможным: ён, нават, не можа сказаць пра свае пачуцці дзяўчыне, якую кахае.

Глебаўскі цёплы гумар і тут быў празрыста-лірычны, далікатны. Манера ігры мяккая, паўтанальная. І пакрысе акцёр раскрываў багацце ўнутранага свету гэтай натуры, глыбокі розум, такт, улюблёнасць у сваю прафесію кіртура. Сэнс яго жыцця — служэнне людзям. І хадзячая форма сядзіць на ім, такім цывільным, даволі меншавата, гэта не перашкаджае яму быць стойкім і мужным. І смерць на полі бою ён сустраў так, як жыў — мужна, без скаргі.

Цікавыя былі водгукі глядачоў на спектакль. «Тэатр нам дапамагаў лічыць нашых хворых», — пісалі тэатру медработнікі шпітальных і яшчэ: «Спектаклі, паказаныя вамі ў Сібіры — «Фронт», «Рускія людзі», «Хлопец з нашага горада» мабілізавалі сілы працоўных на барацьбу з ворагам, усялялі горую сэрца ў перамогу, узнімалі працоўны энтузіязм. Ваши канцэртныя выступленні ў часнях Чырвонай Арміі, на перадавых пазіцыях заклікалі на ратныя подзвігі абаронцаў нашай любімай Радзімы», — гаворыцца ў дакументах той незабыўнай пары.

Клара КУЗНЯЦОВА.

ЯК ПЕРШАЕ КАХАННЕ...

Мабыць, кожны з нас, хто меў дачыненне да дзейнасці Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы, цяпер з нагоды 50-годдзя тэатра перагортвае ў памяці незабыўныя старонкі свайго шляху. І так ужо нас гэты тэатр выхаваў, што першыя словы ты адразу сябрам — купалаўцы ўмелі і ўмеюць радавацца поспехам калег. А гэтае ўменне не так часта бывае трывалым у людзей сцэны. Таму я, як старэйшы таварыш, звяртаюся да цяперашняга маладога пакалення тэатра — беражліва выходзіце ў сабе яго, тое ўменне шчыра радавацца зробленаму вашымі сябрамі на працы. З этычных законаў акцёрскага цэху — гэта вельмі патрэбна, бо яно памагае нам адчуваць плячо таварыша, крочыць да адной мэты і ўлівацца ў ансамбль. Лепшыя спектаклі купалаўцаў якраз на такім ґрунце і трымаліся — калектыву аб'ядноўвалі і п'еса, і рэжысура, і пачуццё таварыскай зацікаўленасці ў агульным поспеху.

Пэўны час носьбітам такой калектывнай этыкі ў нашай трупі быў Глеб Паўла-

Барыс ЯНПОЛЬСКІ,
заслужаны артыст БССР.

віч Глебаў. Ён — талент першай велічыні — быў сярод нас душэўным і артыстычным цэнтрам, яго прыклад быў павучальны нават для вопытных акцёраў. Самааддача, з якой ён працаваў на сцэне, была і на самай справе ўзорнай. «Глебушкам» мы ўсе называлі яго невыпадкова: гэты чалавек ўсім паводзінамі падкрэсліваў, што тэатр для артыста — як першае каханне... Незабыўныя стварэнні ім уобразы ў «Паўлінцы», «Хто смяецца апошнім», «Пагібелі воўка», «Скупым», «Канстанціне Заслонаве», «Ваўках і авечках», «Выбахайце, калі ласка!», а ён шліфаваў і шліфаваў кожную дэталю, кожную рэпліку. І побач з ім было сорамна даваць сабе палёжку і працаваць абы як.

А Барыс Платонаў — чалавек прыгожага сэрца і глыбокага, па-народнаму светлага таленту! Творчая смеласць, з якой ён браў на сябе адказнасць то ў ролях адкрыта камедыйнага харак-

тару (пан Быкоўскі ці Зёлкін), то ў персанажах трагедыйных (шэкспіраўскі Рамеа), то ў псіхалагічных драмах (Канстанцін Заслонаў, Федзя Пратасаў, Нарокаў), падагравалася нашай павагай да яго, калектывным даверам. І ён «плаціў» нам, таварышам, такім самым даверам, такой самай павагай...

Маладыя купалаўцы, не забываючы гэтых прыкладаў! У вас ёсць ад каго прыняць эстафету сапраўднага сяброўства, садружнасці, — гэта Л. Рахленка і С. Станюта, В. Пола і Л. Рэзнікава, І. Шаціла і Л. Шынько, З. Браварская і П. Пекур. Будзьце дэплітэвы і ў думках звяртайцеся не толькі да бліскучых імёнаў, а і да творчасці тых, каго рэдка называюць у артыкулах і прамовах — да Кацярыны Міронавай, Маргарыты і Тацыяны Шашалевіч, Косці Быліча, Валянціна Краўцова, Эдуарда Шапка, бо і яны давалі прыклад самаахвярнага служэння сцэне, а ў іх творчым даробку былі непаўторныя мастацкія вобразы. Пракладаючы сваю сцяжыну, моладзь павінна ведаць іх уклад у трупі купалаўцаў!

МАСТАЦКІ пераклад — адна з форм творчасці, неад'емная частка літаратуры. Характарыстыка літаратурнага працэсу ў той або іншай нацыянальнай літаратуры была б няпоўнай, калі б не прымаўся пад увагу мастацкі пераклад. І цалкам зразумела, што чым вышэй ступень развіцця арыгінальнай літаратуры, чым больш яскравая, багатая яе мастацкая палітра, тым больш умоў і магчымасцей і для сапраўды дасканалых прафесійных перакладаў. Так, менавіта ўзроўнем развіцця беларускай пазіі можна тлумачыць і з'яўленне пяматлікіх перакладаў сусветнай літаратуры на беларускую мову, якія заслугоўваюць высокай ацэнкі. Сёння на беларускай мове мы можам прачытаць і Бэрнаса, і Байрана, і Беранжэ, і в'етнамскіх паэтаў, ужо не гаворачы пра пазію славянскіх народаў. Але найбольшае месца займаюць у гэтай скарабніцы пераклады рускай і ўкраінскай пазіі, гэта значыць пераклады з блізкароднасных моў. Практыка такіх перакладаў мае, акрамя агульных, і свае спецыфічныя праблемы і цяжкасці, звязаныя імёна з блізкасцю.

Яшчэ Някрасаў адзначаў, што перакладаць з італьянскай на рускую мову лягчэй, чым, напрыклад, з польскай. Вядома, што такі дасведчаны знаўца славянскай культуры і перакладчык, як М. Рылльскі, выступаў на 4-м з'ездзе славістаў са спецыяльным дакладам «Мастацкі пераклад з адной славянскай мовы на іншую». Гэта пытанне працягвае хваляваць перакладчыкаў і сёння. М. Ушакоў, напрыклад, піша, што «перакладчык на блізкую мову залежыць не толькі ад руху вобразаў, але і ад руху фраз і парадку слоў у фразе».

І сапраўды, калі мовы блізкароднасныя, а ў гісторыі, большы і культуры народаў шмат агульнага, вельмі часта ў перакладах лексічны супадзенні непазбежныя. Але гэтую вымушаную «літаральнасць» ні ў якім выпадку нельга змешваць з сапраўднай, якая заўсёды лічылася з'явай адмоўнай і прырода якой зусім іншая.

Спынімся на некаторых пытаннях беларуска-ўкраінскага ўзаемаперакладу. Сярод шматлікіх форм беларуска-ўкраінскіх літаратурных сувязей імёна пазыічны пераклад займае адно з першых месцаў. На ўкраінскай мове асобнымі выданнямі і ў перыёдыцы друкаваліся творы М. Багдановіча, Я. Коласа, К. Крапівы, П. Броўкі, А. Куляшова, М. Калачынскага, А. Вялюгіна, П. Панчанкі, М. Танка, В. Таўлая, П. Труса, М. Чарота і многіх іншых. Творы Я. Купалы на ўкраіне выдаваліся шмат разоў. Вельмі цікава складзены зборнік з твораў маладых беларускіх паэтаў «Калінові мосты», які выйшаў у Кіеве зусім нядаўна.

Вялікую работу зрабілі і беларускія перакладчыкі. На беларускую мову перакладзена ўся пазіі Т. Шаўчэнкі, асобнай кнігай выйшла значная частка паэтычнай спадчыны Лесі Українкі, у тым ліку яе цудоўная драматэафея «Лясная песня». У перыёдыцы нямаю друкавалася вершы І. Франка. Асобнымі выданнямі ўбачылі свет на беларускай мове вершы М. Бажана, П. Варанько, А. Малышкі, Т. Масэнкі, М. Нагібяды, М. Рылльскага, У. Сасюры, А. Юшчанкі і інш. 200-годдзе з дня нараджэння І. П. Катляроўскага Беларусі адзначыла выданнем яго бессмяротнай «Энеіды» ў цудоўным перакладзе народнага паэта Беларусі А. Куляшова.

Праца перакладчыкаў дала велізарны матэрыял для вывучэння. Ужо можна рабіць некаторыя тэарэтычныя абавальненні, вывады, якія дапамагаюць б працы перакладчыкаў.

У беларуска-ўкраінскім ўзаемаперакладзе, як і ўвогуле пры перакладзе з блізкароднасных моў, чыста інфармацыйны момант, камунікатывная

З НОВЫХ ПЕРАКЛАДАУ

П'ер-Жан
дэ БЕРАНЖЭ

ЛАСТАЎКІ

Пад маўрытанскім небам

у палоне,

Пад звон кайданаў гаварыў

салдаг:

«Мае ж вы шчабятуюшкі! Зноў

сягоння

Я тут вас бачу, як і год назад.

Зімы-непрыяцелькі, вас надзея

Вядзе да сонца, як усіх жывых,

Вы з Францыі, канечне,

прыяцелі, —

Пра родны край не расказалі б

вы?

функцыя адыгрываюць значна меншую ролю, затое павялічваецца значэнне адлюстравання і перадачы найтанчэйшых адценняў стылю, паэтыкі.

Нам здаецца, што даследаванне і вывучэнне мастацкага перакладу з блізкароднасных моў мэтазгодна праводзіць у цеснай сувязі з параўнальна-тыпалагічным вывучэннем літаратуры на базе параўнальнай паэтыкі і параўнальнай стылістыкі.

Калі гаварыць канкрэтна пра беларуска-ўкраінскі паэтычны ўзаемапераклад, то параўнальна-стылістычны аналіз паказвае, што беларуская паэзія мае больш устойлівую эпічную плынь, а ўкраінская — лірычную. Іменна гэтым можна тлумачыць тое, што ў шэрагу выпадкаў ва ўкраінскіх перакладах беларускай паэзіі паслабляецца эпічнасць, а ў беларускіх перакладах украінскай — лірычнасць.

Хочу лусту на снеданне рэж.

А ў перакладзе І. Ганчарэнкі:

Задымлені горы іхнімі
Зісваюць вадзіным мэрэж.

Прыкладам таго, як адбываецца такія «лірызацыя», можа быць пераклад верша Панчанкі «Узв'яўнае»:

Адгрукі гом, адгукі лета
На мове зор маляваў і кветак.
Там, дзе гулі пшаніцы і жыты,
Стаўць снапы, як рыжыя браты.

У перакладзе:

Грім одгуків, одгомівало літо
На малювничій мові зір і квітів,
І на стерні, колючій і суціль,
Лягли снапы, як табір золотий.

(Пераклад У. Сасюры).

На абедзвюх мовах верш гучыць вельмі паэтычна, але некаторыя тонкія адценні — розныя. У Панчанкі вобразы больш канкрэтныя, выразна

клад пачатку цудоўнай мініяцюры «Бабыне літо».

Іто бабыне, бабыне літо...
Серце чуе осінні пугі...
Хтось залатая зажурылі віты
В павуцінныя ниткі золоті.

Лета бабіна... Сонца і венець...
Шаніцы пад нагамі лісты...
Хтось кляну журботнае пецце
Павуціннем алёў залатым.
(Пераклад С. Грахоўскага).

У вершы, як гэта часта бывае ў Сасюры, вельмі тонка праводзіцца паралель між восенню, пагасаннем у прыродзе і восенню ў жыцці чалавека. Бабына лета — апошняе цяпло перад зімой, і таму «зажурылі віты», «покірна краса змирання». А чалавечая сэрца таксама прадчувае свае «осінні пугі». У перакладзе не адлюстраваны гэты паралелізм, і цудоўны на форме пераклад атрымаўся значна збедненым па змесце. Акрамя таго, тут усё той жа грэх канкрэтызацыі. Калі ў Сасюры — «лісты слухае вітру зітхання», або «в'януть, в'януть вуста пурпурові», у перакладзе «вечер хліць вяршыні з разгону» і «в'януть астры ў золце раніце».

Не перададзены такі паралелізм і ў перакладзе верша Сасюры «Соняшнік за тымом голову схилив».

У арыгінале:

Соняшнік за тымом голову схилив,
Лице за рідною десь лінійні сні.
Слухаю трывожно далімо лісно я...
Ох, то десь блукае молодість моя.

У перакладзе Ю. Гаўрука:

На патах сланечнік буйна зелінеў,
Галасок даючы за ракой лінеў.
Слухаю з трывожай сней вяселі я...
Недзе там блукае маладосць мая.

Вобраз сланечніка, што «за тымом голову схилив», лейтматыўны, ён абрамляе верш. І гэты вобраз, які нясе ў сабе вялікі эмацыянальны зарад, неабходна было зберагчы. У Сасюры — паралелізм мінорнага пейзажу, уласобленага ў вобразе пахіленага сланечніка, і дуплічнага стану лірычнага героя. У перакладзе ж гэтага няма. Сланечнік, які «буйна зелінеў», надае вершу зусім іншы, мажорны тон. Далей ідуць стрфы ў мінорным тоне, і парэніцэ ў канцы — ў Сасюры:

Сняй волас... голас... Верби. Вечер. Сні.
Соняшнік за тымом голову схилив.

А ў перакладзе:

Сны волас... голас, Вербы. Вечер. Снеў.
На патах сланечнік буйна зелінеў.

Варыянт лейтматыва перакладу знаходзіцца ў яўнай сэнсавай і эмацыянальнай супярэчнасці з папярэднім радком, захаваным поўнае, і з вершам у цэлым. Такіх прыкладаў можна было б прывесці шмат. Іны сведчаць аб пэўных заканамерных тэндэнцыях беларуска-ўкраінскага ўзаемаперакладу. Калі перакладчыні будучы гэта ўлічваць, яны змогуць значна зменшыць колькасць адхіленняў ад стылю арыгінала.

Крытыка і літаратуразнаўства яшчэ ў вялікім дагу перад перакладчыкамі, хоць у апошні час значна актывізавалася цікавасць да праблематыкі іх працы. Можна назваць шэраг прац у выданнях Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР, у якіх даследуюцца якраз пераклады на беларускую мову з блізкароднасных моў: з польскай і рускай — В. Гапавай, з чэшскай — А. Мажэйкі. У перыядычны друкаваныя артыкулы Ю. Гаўрука і Я. Семіянона. Часцей сталі з'яўляцца кваліфікаваныя рэцэнзіі на новыя пераклады (А. Лойка, Т. Кабржыцкая, В. Рагойша). Беларускія літаратуразнаўцы былі прадстаўлены чатырма дакладамі на секцыі перакладу ўсесаюзнай канферэнцыі па праблеме «Узаемазвязі і ўзаемадзеянне ўсходнеславянскіх моў і літаратур» (Кіеў, 1968 г.). Значнае месца пытанні мастацкага перакладу занялі ў тэматыцы Першай рэспубліканскай канферэнцыі па беларуска-ўкраінскіх фальклорных і літаратурных сувязях (Гомельскі ўніверсітэт, 1969 г.). Але варта, каб праблемы мастацкага перакладу часцей рабіліся прадметам сумеснага абмеркавання літаратуразнаўцаў і перакладчыкаў.

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА ГАЗЕТЫ І ЧАСОПІСЫ НА 1971 ГОД

Калі вы цікавіцеся беларускай літаратурай —

ПАДПІСВАЙЦЕСЯ НА ГАЗЕТУ
«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»!

На ле старонках вы зможаце прачытаць артыкулы па самых надзвычайных праблемах, што стаць перад нашай літаратурай, рэцэнзіі на новыя кнігі беларускіх пісьмемнікаў, вершы, апавяданні, аповесці, зможаце прачытаць нарысы пра вядомых празаікаў, паэтаў, драматургаў.

Калі вы цікавіцеся беларускім тэатральным мастацтвам, музынай, кіно —

ПАДПІСВАЙЦЕСЯ НА ГАЗЕТУ
«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»!

Тут вы знайдзеце шмат цікавых матэрыялаў з гісторыі беларускага сцэнічнага мастацтва. Даведаецеся пра тое, што сёння робіцца ў тэатрах рэспублікі, на кінастудыях, у лебачанні, у музычным свеце. Кваліфікаваныя крытыкі надзедацца з вамі думкамі пра шляхі, якімі ідзе беларускі тэатр, раскажуць, чым займаюцца вашы любімыя рэжысёры, акцёры, кампазітары.

Калі вы цікавіцеся беларускім выяўленчым мастацтвам, архітэктурай —

ПАДПІСВАЙЦЕСЯ НА ГАЗЕТУ
«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»!

З нумара ў нумар тут друкуюцца артыкулы, рэцэнзіі, нарысы. Зацікавіцца праблемамі, што стаць перад беларускімі жывапісцамі, скульптарамі, графікамі, архітэктарамі. Вы зможаце пазнаёміцца з творчай лабараторыяй мастака, даведацца, якім будзе ваш горад, убачыць рэпрадукцыі з новых карцін, малюнкаў, скульптур, створаных беларускімі мастакамі.

Калі вы працуеце ва ўстанове культуры —

ПАДПІСВАЙЦЕСЯ НА ГАЗЕТУ
«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»!

У ёй вы знайдзеце адказы на пытанні, што вас хваляюць. Зможаце даведацца пра вопыт, накоплены вартымі калегамі, пра тое, што робіцца ў клубы, дамах культуры, бібліятэках, кінатэатрах. Зможаце прачытаць нарысы пра народных умельцаў, пра традыцыйныя беларускія рамяствы, пра помнікі нашай культуры, гісторыі, архітэктуры.

Газета «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» выходзіць адзін раз у тыдзень, кошт падпіскі на месяц 35 капеек.

У МАСКВУ НА КОНКУРС

У настрычніку ў Маскве будзе праходзіць усесаюзна конкурс артыстаў эстрады. У ім ад Беларусі прымуць удзел В. Шутава — выканаўца беларускіх і рускіх народных песень, майстры мастацкага слова В. Янковіч і Т. Гензель, артысты арыгінальнага жанру Л. Мулявіна і Т. Вішнеўская. Эстрадныя калектывы будуць прадстаўлены інструментальна-вакальным ансамблем «Песняры» (былыя «Лявоні») пад кіраўніцтвам В. Мулявіна.

БЕЛТА

ВЫПРАУДНЕННЕ НАМЫЛКІ

У мінулым нумары нашай газеты была змешчана падборка рэпродукацый з рэспубліканскай мастацкай выставы «50 год ЛКСМ Беларусі». У гэтай падборцы на міне супрацоўніка рэдакцыі А. Белавусова карціна В. Пратасені «Партрэт дэлегата XVI з'езду ВЛКСМ-В. Болбат» памылкова прыпісана Я. Ждану.

Э. МАРТЫНАВА

ПРА ЎЯЎНУЮ ЛЁГКАСЦЬ І САПРАЎДНЫЯ ЦЯЖКАСЦІ

Вядома, гэтыя характарыстыкі не абсалютныя, а адносныя, бо ў абсалютным плане і лірычныя і эпічныя плыні ўласцівыя абедзвюм літаратурам.

Якім бы дасканалым ні быў мастацкі пераклад, у ім заўсёды ёсць пэўныя адхіленні ад арыгінала. Часам яны выпадковыя, а часам сведчаць аб пэўных тэндэнцыях, заканамернасцях.

Так, ва ўкраінскіх перакладах шэрагу вершаў М. Танка аслабляецца эпічнасць гучання, назіраецца замена пахучых, зрокавых вобразаў адхіленнем абстрактнымі, літаратурна ўскладняецца сінтаксіс.

Напрыклад, у арыгінале:

Я хацеў бы, каб нават тады,
Як мае абаруца гады,
Не навершыў ў смерць неспяра...

У перакладзе:

Я хотів би, щоб навіть в той день...
Як обірвется пражя пісень,
Не пошрили в смерть неспяра.

Або ў арыгінале:

Неблагім суседнікам быў.
Збожжя песняй сваёй не хлусіў.

У перакладзе:

В його слові горіли огні,
Він брехлю не пуская у пісні
(«Я хацеў бы...» Пераклад М. Стэльмаха).

Суровыя радкі Танка ў перакладзе заменены даволі складанымі метафарами, што значна змяніла танальнасць гучання верша.

Асаблівае ўкраінскіх перакладаў з Танка з'яўляецца і ўвядзенне экспрэсіўнай памяншальнай суфіксацыі там, дзе яна адсутнічае ў арыгінале, напр.: «кветак польных букет...» — «букетик красунь лугових» («Калі сына, дачкі, сяброўкі твай»); «за хаціну з бярвенняў плавучых...» — «за хатинку з дубочків скрипучих» («На пасадцы дрэў»).

Амаль аналагічныя асаблівасці назіраюцца пры перакладах паэзіі ІІ. Панчанкі. Тут таксама сустракаем частую замену пахучых, асабліва зрокавых вобразаў, трансфармацыю жывых, чыста панчанкаўскіх метафар у сцэрыя, менш арыгінальныя, а свядома «зніжаны» радкоў — у абстрактна-рамантычныя, як, напрыклад, у вершы «Рамантыка». Радкі, якімі аўтар развешчвае псеўдарамантычнасць, у перакладзе гучаць як даволі яскравы ўзор менавіта такой псеўдарамантычнасці. Панчанка пачынае свой верш словамі:

Дымяцца залёныя горы —

акрэсленыя. Так, вобраз «малінавых зор і кветак», безумоўна, больш канкрэтны, чым «малювничая мова зір і квітів». А вобраз снапоў — «рыжых братоў» — вельмі яркі, арыгінальны, і замена яго абстрактным «табёром золотым» мяняе гучанне панчанкаўскіх радкоў.

У перакладзе ўкраінскіх паэтаў на беларускую мову часта назіраецца якраз процілеглая тэндэнцыя — трансфармацыя, змена вобразаў арыгінала ў бок іх канкрэтызацыі. Гэта з'ява асабліва выразна праяўляецца пры перакладзе такога яскравага лірыка, як У. Сасюра. Напрыклад, у вершы «Маріі» ёсць такія радкі:

Якби зірвати квітки з усіх планет.
Що вітер їх під зорями кошиче.
Моя любов пахнула міними.
Над квіти не криль роки вітний лет.

У беларускім перакладзе Н. Гілевіча чытаем:

Калі б на ўсёй зямлі, на ўсёх краях,
Сабраць вясёлым мядуні-краскі,
Маёй любові, маёй гарачай ласкі,
Усе ж мацнейшым будзе падарунак!

Пераклад добры, ён перадае вялікае пахучае, выказанае аўтарам арыгінала, толькі многія вобразы сталі больш канкрэтнымі. Тое ж бачым і ў перакладзе верша «Я так люблю жагуче літо», зробленым Я. Семіянонам. У Сасюры ёсць такія радкі:

...І бродить місяць над домами
Непаче срібний вартовий...

А ў перакладзе:

...І маладзік ідзе праз горад
З халодным срэбным ліхтаром.

Фантастычны вобраз арыгінала набывае ў перакладзе большую канкрэтнасць. Перакладаў гэтыя вершы розныя, вельмі кваліфікаваныя паэты, таму мы можам гаварыць аб пэўнай тэндэнцыі перакладу, а не пра індывідуальныя асаблівасці асобных перакладчыкаў.

У перакладах вершаў Сасюры разыходжанні ўзнікаюць і пры перадачы яго паэтычнага сінтаксісу з характэрнай канцэнтрацыяй аднародных членаў сказа, устаўных намінацыйных сказаў, якія ствараюць эфект эмацыянальнага напружання. Наглядаюцца і парушэнні надзвычай тонкай лірычнай інвансцроўкі пры адлюстраванні танчэйшых эмацыянальных адценняў у перадачы пахучых лірычнага героя, які часта ўвасоблены ў пейзажных паралелізмах. Вось арыгінал і пера-

Я тры гады ўжо вас мало
прывесці
Хоць знак які з пагорка, дзе я
рос,
Дзе толькі мараю пра шчасце
песціў
Абе мой горкі, беспрасветны
лёс.

Ля светлавадай рэчкі-ручаіны,
Між крохкім бэзам і густой
травы
Жаўцее дах пахілае хаціны,
Пра тое дварышча не расказалі б
вы?

Гняздо адной з вас мо пад той
страхою,
Дзе ўбачыў свет упершыню і я.
Ужо давеку сэрца не загоіць

Матуля там няшчасная мая.
То голас любай мроіцца,
то крокі —
Не йдуць пра сына думкі
з галавы. —
Дарма. І льюцца слёзы горка-горка...
Любоў яе не расказалі б вы?

А ці сястра мая ўжо замуж
выйшла?
Ці бачылі вы нашых хлапчукоў,
Гасцей, што ў песнях на вяселлі
пышным
Каханым шчасця зычаць зноў
і зноў?

Равеснікі мае, браты па зброі,
Па праліванай у баях крыві,

Ці ўсе ў жывых яны, як я тут
мрою?
Пра ўсіх сяброў не расказалі б
вы?
А мо па целах іх на наш узгорак
Прышоў чужынец, як ва ўласны
дом,

І зруйнаваў бацькоўскі
панадворак
І топча душу сястрыну жыўцом?
І ўжо не ўстане маці, не абдыме,
І белы свет звон ланцугоў спаўіў...
О ластаўкі маёй святой радзімы,
Пра боль яе не расказалі б вы?..

Алесь МАСАРЭНКА

ДВА ПАВЛЯДАННІ

ЖЫТНІВЫЯ КАЛАСЫ

Хата маіх бацькоў аж на другім канцы вуліцы, на ўзлеску. Аднак яе добра відаць ад шашы, бо вёска крута загінае ўправа, падступае да ладнай купкі пышных бяроз, у засенні якіх і хаваецца шырокі падворак.

Я надумаў скараціць шлях—ад аўтобуса падаўся дамоў напрамкім, локняй. Іржэўнік высокі, густы і скрозь па ім бугае дзікая дзяцельна. Наўкол, па ўсім полі, роўнымі радамі стаўбунца спрашаваныя капніцелі, квадратныя горкі саломы, якую не паспелі яшчэ засціртаваць...

Успамінаю, як некалі ў такую васьмю пару і на гэтым самым полі мы, вясковая дзятва, збіралі жытнёвыя каласы. Збіралі, каб прынесці дамоў, высыпаць на шырокую бляху, паставіць яе ў печ—сушыцца, каласкі! Пасля вытрасалі іх на палатняны абрус, доўга перылі пранікам—вымалочвалі зерне, якое пасля правейвалі на ветры і пачыналі малоць. Самаробныя жорны падабаліся мне, бо з імі, хоць і не лёгка было, упраўляўся нават я, падлетак. Пад іх рытмічны шортат я спяваў песні, ці прыдумляў розныя каламбур-экспромты, якія часам і сам толкам не разумеў, бо перавага надавалася рытму. Усё гэта мне памагала: я не так скоро марыўся. Праўда, мукі была далёка не вальцовай, ды праснакі былі з яе прыгожыя і надта смачныя. Зрэшты, да праснакоў рэдка калі даходзіла, бо за намі кожнага дня ганяўся Іванечка Лэх, брыгадзір—адбіраў каласы... Рупны ён быў, неўгамонны. Малады, дужы. Для войска, аднак, быў не годны, бо правая рука яго ўсохла і выдавала карацейшай за левую—такое здарылася яшчэ ў маленстве. Апраўнаўся ён заўсёды на вайсковы манер: картуз з малінавым акалышам, кіцель сіні і такія ж самыя сінія галіфе-дудачкі з вузенькімі чырвонымі лампаскамі на калашынах. Адно што не было ў яго ботаў, і ён шкрэбаў у вялікіх (юпра-скіх) рудых чаравіках, якія нібыта выменяў на рынку за сала. Да чаравікаў адзяваў блінчастыя скураныя халаткі, пашытыя з бакавін кавалерыйскага сядла. Бегаў ён шпарка ў сваіх чаравіках, любіла з нас даганяў, хаця не дужа мы і ўцякалі ад яго, бо далей бацькоўскага гняздоў не ўцягнеш...

Хітры быў Іванечка Лэх. Занадта хітры—дарослы ж! А мы, зайцы галаптыя, жылі праўдай—як і ўсё дзеці. І зусім не ўмелі яшчэ разблытваць клубок чалавечай хітрасці, а таму і не здагадваліся, што брыгадзір наш, Іванечка Лэх, проста-напроста выслужваўся перад начальствам—праўляў, так сказаць, ініцыятыву знізу. Мы не ведалі гэтага і верылі ў іншае—спадзяваліся, што брыгадзір шкадуе нас, калі ні разу яшчэ не з'явіў у суд за раскрадаўне калгаснага добра, дарма што палюхае турмою. Мы радаваліся: ён добры, а што спусташае нашы торбачкі, то ж гэта наўрад ці па сваёй волі—можна якраз загад такі ёсць, каб не збіраць каласы ці дырэктыва якая з раёна. Нездарма ж з брыгадзірам тады сяды панятны ходзяць, Іванечка Лэх браў з сабою панятых, каб лішні раз засведчыць сваю правату. І мы цяпелі яго аблавы, і кожны, як хто мог, хітравалі, каб зберагчы дэўны набытак. Я, напрыклад, як толькі заўважаў брыгадзіра, непрыкметна кідаў у іржэўнік торбачку з каласамі і, паводзячы сябе спакойна, стараўся як мага далей адыйсці ад яго, збіраў каласы ў запасную торбачку...

Нас, каласнікаў, было многа. Пажнішча проста-тані цвіло ад шматкальных хусцінак ды сарочак. Што й казаць—ад кожнага двара прадстаўнік быў, а то і два-тры. І ўсё хацелі, чым паўней напакаваць свае торбачкі, каб праснакоў атрымалася болей і каб таўсцейшымі былі. Але ж такое рэдка ўдавалася—каласы нашы трапілі калгасным свінням прама пад ногі...

Такое было, і мне яно добра помніцца.

Дзіўна толькі, што і сёння яшчэ, калі сустракаю Іванечку Лэху (так яго раней звалі, так і цяпер завуць), я чамусьці губляюся: міжвольна пасцярожаваюся, паскараю крок і на ягонае павітанне лёгка ківаю галавой. І ні разу яшчэ не загаварыў з ім, ні разу не паздароўкаўся за руку. Праўда, ходзіць ён ужо без лацовага дубца з пакручастымі ўзорамі на кары. І не грозіцца ўжо, не пужае нікога турмой. Не верыцца нават, што ён, Іванечка Лэх, ціхманым стаў, спагадным—без дубца ходзіць.

Так, цяпер ужо не збіраюць жытнёвыя каласы—няма такога завядзення. А вальяцца ж іх пасля камбайна куды болей, чым тады, як жалі збажыну сярпом. Ніхто не пяць і праснакоў-скавароднікаў, бо ёсць, колькі хочаш, у магазіне хлеба—і булкі самых розных гатункаў, і батоны... Таму, пэўна, і не турбуе людзей тое, што зерне гіне, задарма гіне зерне—ніхто ж не галодны. А сыны Іванечкі Лэху, роўныя нам, тым напугалодным пасляваенным шкалярам, зачэста трапляюць да настаўніцы ў нямілаць, бо на ўроках кідаюцца хлебом: скатаюць з мякіша глёўку і—трах! Смільць патылак у аднакласніка. І той, канечне, не сядзіць пакорна: скамячыць паперку—пульне ў крыўдзіцеля. Але ж паперка не хлеб. Хлебам—бальней...

Я забываюся на нейкі час аб тым, што прыехаў да бацькоў у госці і што яны, пэўна ж, зачакаліся мяне. Нагінаюся—падмаю некалькі каласкоў, выцярушваю зерне на далонь, люблюся ім. Адборнае зерне! Прырода сама паклапацілася—важкі колас дасяг долу раней, чым іншыя. Ён павінен быў уцялець, каб неўзабаве аддаць сваё зерне зямлі. Яно прарасце зноў. Яно—жыццё...

Іду поўняй, збіраю каласы—як некалі ў маленстве. Ужо ладны пучок трымаю ў руцэ—і трэба ж!—ні на мінуту не забываю Іванечку Лэху, злую на яго. І злосць гэтая, адчуваю, несусцешная, даўняя... І сённяшня таксама—дзе злосці!

Чаму так?

Даўно ж тое мінула, калі Іванечка Лэх быў калгасным брыгадзірам. Мінула і, здаецца, адышло ўжо ў нябыт. Аж не, выплыла вось з душы—як даўні боль, як крыўда—і я зразумеў: нішто не забываецца, нішто! Усё, чым некалі жыў чалавек—з ім! Нават калі ён сам чаго не помніць—помніць людзі. Гэта, напэўна, помніць, як і я ўсё тое, калі Іванечка Лэх, хаваючыся за бабамі ці ў глыбокіх размежах, цікаваў за намі, пакуль мы не напоўнім свае палатняныя торбачкі жытнёвымі каласамі, і тады ўжо каласкі тыя падалі ў брыгадзіраў мех амаль гэтак жа, як і нашы слёзы—бяшумна.

РЭУНАСЦЬ

— Куды ты сабраўся, Павел? На ферму ж рана яшчэ. Даяркі, нябось, і кароў не падалі, а ты бяжыш...

— Не рана. Пакуль даклягаю—акурат упраўляцца.

— Нешта ж ты і есці не просіш...

— Прыйду пасля, як ферму прыму, павячэраю. Пасля? Не-е, бачу я твае мудрыкі: бежкі пусцішся, як толькі за вароты ступіш... Ляціш, каб Прасю заспець!

— Прасю?..

— А то не, можа? Ты ж ёй дровы сячэш? Сячэш!

— Дровы?.. І ты бачыла, калі я сек?

— Кожны раз.

— Кожны раз?

— А што—не?

— Не.

— Прася там ужо, баранэса гарбатая, умее дагдзіць... Толькі ж ты, ды яшчэ напарнік твой, Ціток, ёй раўня, ды яшчэ Волька. Сышліся да кучы латці й ануцы, зліпліся! Вы ж там, у вартоўні, нябось, і гаролку п'яце, і курцыце... І яны з вамі нараўне. То, скажы, ці ж гэта бабы, калі напароскі, як доўбні, у роце? Пры людзях кураць, не стыдаюцца аніко-ганька.

— Хай сабе кураць, калі ім так хочацца.

— Не, ты не віляй хвостом, а скажы от, завошта Прасі дровы сячэш? Ці йна табе мые, ці йна табе шые? Гэта ж нарыхтуеш вязаначку, а йна прыйдзе ўночы—і панесла задвор'ем дахаты. І, думаеш, ніхто не бача і не знае?

— Хм... Зачырванелася як...

— Я заўсёды такая.

— Не скажы бы.

— А я скажу, што і вы з Цітком, дальбог жа, такія, як яны... Таму і ладзіце ім: ты—Вольцы, а ён—ёй, Прасі!.. Жаніхі! Не-е, падгавару куму, то калі падільнуем—будзе вам тады добрае любонце. І на вартоўню забудзецца, а то ж стала яна ў вас за родны дом...

— Складна ў цябе, Мар'я, выходзіць, дальбог, складна. Ды я не разумею нешта; Вольку прыклад-ваеш, а за Прасю вініш...

— Тваім жа тапарком дровы насечаны былі, тваім!

— Калі?

— Тады, як я ноччу прыходзіла, калі сасіла цябе, што ты нібы абгарэў ад грубі!

— Ну, а дзе ж тыя дровы ляжалі?

— У парозе былі. Якраз жа і склаў так, як дома—грудочкам. І тапарок ля прыталкі стаў... А Прася прыбжыць, зробіць вязаначку, ускрыне на свой гарбок—і патахоніла... Я ж хіба знаю, як вы ўжо там дамаўляецеся?..

— І праўда, з Волькі—на Прасю перакінулася. — Дужа мне... Ты з Волькай любішся, а Прасі ладзіш, каб мне не перадала.

— Ды ну цябе з Волькай твай 1 з Прасяй так-сама! Гаворыш аб-што.

— А-а, няўносна?! Думаеш, мне прыемна ўсё гэта гаварыць?.. От я, дальбог жа, не рабіла б так—хай бы яны аказіліся, лэхмы кудлатыя... Нябось, калі ты памагаў Вольцы хату агораць, то я маўчала. Яна не вінавата ў сваёй бядзе, яе Мішка з вайны не вярнуўся. Волька і цяпер працаўніца, б'ецца як рыба аб лёд, стараецца... А кудла гэтая, Прася, прагнала з дому свайго карузілка і чачэніца—вольо адчула ба-ба! Столькі год красавалася за ім—і на табе, пра-гнала!

— Хто табе, Мар'я, сказаў такое? Мана ўсё гэта—у зароботкі Сямён паехаў, а яна ад хітрасці пляў-кае ўсюды, быта прагнала яго... А навошта ёй усё гэта, знаеш?

— А ты скажы, то буду знаць.

— Каб з калгаса не выключылі, як жонку-ад-ходніка...

— Умеюць людзі жыць, умеюць... А мне, як ус-помню, ніхто не сек дровы, калі ты на фронце быў. Ніхто мне і пілу не тачыў, а ты во знайшоў ржаў-леную лейку і ўжо ці не трэці дзень няныкаешся з ёй... Глядзі, горб нарасце—сцягнецца, як і Прася...

— Знаю, любіш людзей абгаворваць, любіш...

— Ці ж гэта абгаворы? Прасі, можа, якраз тое маё жыта і выйшла ў горб... Папрасіла карузілка яе, каб мне пілу патачыў, то йна паднукала яго: «За плату рабі!» І што? Занесла ім клуначак жыта. А яно ж тады дорага было—за адну міску трыццаць рублёў давалі... Ты ж у шпіталі быў, лячыўся, а ён адразу ж, як толькі скончылася вайна, вярнуўся. І хоць бы шкрабанула дзе—цалеханькі... Дык мне, бачыш, ніхто не спагадаў, а ты сэрдабольны дужа... Ну вот прызнайся, Паўлюк, толькі чэсна, каму ты пілу тачыш: Вольцы ці можа ёй, Прасі?

— З чаго ж гэта Прасі?

— Вольцы, значыць?

— А ты спытай, ці ёсць у яе піла?

— Не, ты ж пераеся точыш: скрыг-скрыг-скрыг...

Няўжо ў доме другой работы няма?

— А ты ўсё ж ідзі і спытай, ці ёсць у Волькі пі-ла?

— Навошта мне пытацца—некаму ж ты вострыш пілу... Хто ж прынясе такую ржаўленую, калі не Волька? Яна хіба лепшую купіць? Акурат яе выбар. А хоць сам знайшоў дзе-небудзь заваляшчую, а нава-дзеш—і ёй аддаці. То йна тады, як сарока, разбала-боніць па ўсіх хатах, што, акром цябе, ніхто ёй і не спагадае... А мне ўсё гэта слухаць!..

— А ты не слухай.

— Як жа не слухаць, калі ўсе кажуць, што ты лю-бішся з ёй?!

— А ты не вер нікому.

— Не, дос! Цярпенне маё лопнула! Скажы, дакуль ты зругвацца будзеш з мяне, га?!

— О! Зноў сонца ў пчаках—зачырванелася... Уз-дрэнчылася ты, дзеўка, нездарма, відаць. Што, ча-пельнік просіш?

— Не ўдасца—дзеці ўступіцца... А на табе вар-та было б паламаць чепельнік, то можа не зырыць бы-вочы на Вольчын двор.

— Як жа не зырыць вочы, калі яна суседка?

— То ідзі! Жыві з ёй!

Мал. В. ТАРАСАВА.

— Пажано дзяцей, а там відаць будзе... — Павел, прашу цябе, змоўкні лепей... Змоўкні, сэрцад, а то пакалачу і тут вокны, і Вольчыны, чуеш?!

— Хто ж гэта ўсё пачаў? Заманулася табе са-мой усё гэта. Чаўнеш аб-што, а таго не бачыш, што піла наша трэснула напалам. Вунь, пабач, палавінікі ад яе, пад ложкам... Ну?..

— Ты ж ба адразу так і сказаў, а не зругваўся з мяне...

— Не прымі ў абіды, а з цябе, Мар'я, дальбог жа, добрая п'ла атрымалася б—не адзін бы напіль-нік перацёрла...

— А нягж, няхай і так—усяк гавары, смеіся з мяне, дурной бабы... Толькі не думай, я не адсту-люся ад свайго... Старшыні ў ногі ўпаду, прасіць-маліць буду, каб памяняў табе работу... І не глядзі на мяне, як вол з-пад ярма, не глядзі. Распадзецца ваша кампанія без цябе, распадзецца! От так, Паў-лічак... Ад мяне ты нічога не ўтоіш—усё бачу, усё... Жыва садзіся за стол, чуеш?! А можа йны цябе бу-дуць карміць? Маўчыш? Даўно б так. Скажыць няма чаго... І толькі не крыўдуй на мяне дужа, бо не па-журны цябе сёння, то заўтра саўсім разбурэеш, ад-дому адаб'ешся... Не ўжо, жылі, дзякуй богу, сем-наццаць год разам, то будзем і далей жыць. І ніку-ды ўжо ты не дзенешся ад мяне, будзем жыць ра-зам...

Зала, нібы зачараваная, слухае гордую і сумную мелодыю. Канцэрт для аркестра, адзін з апошніх твораў Бэла Бартака. Гучыць тама з чацвёртай часткі Інтэрмеццо на матыў песні «О, як ты казачна прыгожая, мая Венгрыя!»

Кампазітар, музычны этнограф, піяніст, педагог і публіцыст гаварыў: «Я ўсё сваё жыццё, на любым полі дзейнасці, заўсёды і любым спосабам буду ісці да адной-адзінай мэты: служыць венгерскай нацыі, венгерскай радзіме».

Незалежны, крыштальна сумленны, прынцыповы — такім заўсёды быў Бартак. У пьсьме да маці 22-гадовы музыкант піша, што яго запрашаюць іграць у герцага, але ён рашуча супраць. «Я не хачу іграць перад гэтай бандай падкупшчыкаў, разбойнікаў, забойцаў». Яго сімпатыі на баку простых людзей: «Многа вялікіх талентаў тоіцца ў нас сярод дзяцей бед-

нага народа, якія гінуць непазнанымі з-за недаступнасці вучобы». З захапленнем сустрэў Бартак венгерскую рэвалюцыю 1919 года. Разам з двума выдатнымі музыкантамі Эрнэ Данані і Золтанам Кадаі ён увайшоў у склад «Музычнай дырэкторыі». А калі перамагла рэакцыя, пачалося цкаванне кампазітара. Яго называлі «зраднікам» таму, што ён вывучае фальклор суседніх народаў. Творы яго не выконваюць, не друкуюць. Але выдадзены ў Вене творы Бартака, трыумфальныя выступленні ў якасці піяніста прыносяць яму сусветную славу. Бэла Бартак, гэтак жа, як вялікія музыканты XX стагоддзя Стравінскі, Ангер, Пракоф'еў, Шостакавіч, — дзёрзкі наватар, эксперыментаў, які звяртаецца

перуновую гучнасць. Стрэці адначасна таксама «нервовую, рытмічную пругкасць, лірызм, гумар, рубата» піяніста. Творчасць Бартака атрымала ў нас высокую ацэнку ў рэцэнзіях Асаф'ева, які адзначаў, між іншым, некаторыя супярэчлівыя бакі почырку кампазітара.

З 25 гадоў Бартак пачаў запісваць, вывучаць народныя песні Венгрыі, Румыніі, Турцыі, Паўночнай Афрыкі — больш 30 тысяч узораў. Ён першы адкрыў сапраўднае венгерскае народнае мастацтва — сялянскую песню.

Захапленне фальклорам было настолькі моцнае, што доўгі час Бартак нічога не пісаў. Аднак імёна глыбокае вывучэнне народных напеваў сфарміравала яго індывідуальнасць.

наровае званне прафесара Калумбійскага ўніверсітэта). Толькі падтрымка сяброў — Кусявіцкага, Мянухіна — палепшылі апошнія яго дні. З натхненнем працаваў ён над канцэртамі для фартэпіяна, альта. Спішаўся ажыццявіць многія задумы. Але вельмі многа сіла аддадзена. Вельмі знясілыя была барацьба. За дзень да смерці ён сказаў свайму ўрачу: «Мне толькі вельмі балюча, што я павінен пакідаць жыццё з поўным чамаданам».

Творчасць вялікага венгерскага музыканта — горадасць усяго чалавечтва. Ён жыў для людзей, не думаючы пра славу і пашану. Яны прыйшлі пасля смерці — прэмія імя Кошута ў 1948 годзе, Міжнародная прэмія міру ў 1955 годзе.

У нашы дні яго імя авеяна сусветнай славай. Давід Ойстрах пісаў: «Бэла Бартак побач з Пракоф'евым і Шостакавічам — адзін з маіх любімых кампазітараў. Музыка Бартака ўзбагаціла мяне як артыста, адкрыла перада мной новыя гарызонты».

Творы Бартака ўсё часцей гучаць і ў Беларусі — у залах філармоніі, кансерваторыі, музычных вучылішчаў і школ (кампазітар вельмі любіў дзяцей і многа пісаў для іх).

Мігчана ў гэтым месяцы пачуюць канцэрт, цалкам складзены з музыкі Бартака.

Бэла Бартак гаварыў: «Асноўная ідэя, якой я цалкам аддадзены з тых часоў, як стаў кампазітарам — гэта братэрства супраць усялякіх разладаў і войнаў. Гэтай ідэі я спрабую — наколькі дазваляюць мае сілы — служыць сваёй музыкай».

Бартак і сёння служыць людзям, ён і сёння жывы.

С. МАДОРСКИ.

ВЯЛІКІ СЫН ВЕНГРЫІ

ДА 25-ГОДДЗЯ З ДНЯ СМЕРЦІ

БЭЛА БАРТАКА

да ўсіх сродкаў сучаснай кампазітарскай тэхнікі. Нярэдка прэм'еры твораў Бартака праходзяць са скандалам. Так, у 1926 годзе Конрад Адэнаўэр (тагачасны кельскі бургамістр) забараніў пастаўку балета «Чудоўны мандарын». Прычыны — вельмі «смеласць», «эратычнасць» лібрэта, «звышнапружаная экспрэсія музыкі».

У 1929 годзе Бартак прыязджае ў Савецкі Саюз. Тры тыдні ён з вялікім поспехам іграе сваю музыку ў Маскве, Ленінградзе, Харкаве, Адэсе. Ён усіх здзіўляе магутнасцю, тэмпераментам. Здзіўляліся, як гэты невысокі, хударлявы музыкант здабывае з інструмента

«Ва ўсіх квартэтах кампазітар абавіраецца на народныя тэмы, але без літаральнага цытавання. Бартак адзначаў, што і гармонія ў яго «мае нацыянальнае адценне, праўда, толькі ў шырокім сэнсе гэтага слова і далёка не ў той ступені, як рытміка і мелодыка...»

Апошні перыяд творчасці Бартака — амерыканскі. У ЗША кампазітар эміграваў у 1940 годзе ў знак пратэсту супраць фашызму. Жыццё Бартака ў Амерыцы было трагічнае. Цяжкая хвароба, трохгадовы байкот публікі, матэрыяльная незабеспечанасць (нягледзячы на тое, што Бартаку было прысуджана адразу пасля пераезду га-

КІНААМАТАРСТВА ў нашай рэспубліцы захапляе ўсё больш і больш людзей самых розных прафесій. Толькі ў Мінску і Мінскай вобласці каля пяцідзесяці аматарскіх кінастудый і больш ста аматараў-адзіночак. Гэта — тыя, што здымаюць ужо, «робяць» фільмы. А колькі такіх, што проста здымаюць для сябе, не манціруючы з матэрыялу ніякіх карцін, што робяць першыя крокі! Некаторыя кінастудыі заваявалі ўжо прызнанне сваімі фільмамі. Перш за ўсё хочацца назваць «Апошні званок», «Канікулы», «Трэніроўка» — аматарскай кінастудыі Мінскага трактарнага завода, «Перапынак, перапынак», «Куба, Афрыка, Азія» — студыі політэхнічнага інстытута, «Год жыцця за водам» — студыі мотавелазавода, «Палёт маладосці» — студыі БелАЗа, «Па ленынскіх мясцінах» — кінааматара М. Ягорава. Закончыла здымаць новую стужку «Учора, сёння, заўтра» кінастудыя політэхнічнага інстытута (кіраўнік В. Аўсянка). Фільм расказвае аб жыцці і працы моладзі Савецкага раёна сталіцы. Заканчваецца здымкі чарговай лірычнай наведы на вершы С. Ясеніна студыяй трактарнага завода.

У многіх аўтараў востры зрок, іх інтарэсы досыць шырокія, а задумы ідэяна спелыя, некаторыя фільмы выкананы ледзь не на прафесійным узроўні. Асабліва гэта характэрна для кінааматараў з політэхнічнага інстытута. Іхняя студыя аб'ядноўвае каля васьмідзесяці чалавек, людзі працуюць як на 16-, так і на 35-міліметровай плёнцы, ствараючы фільмы высокай якасці. Такія стужкі, як «Хай жыве хлопчык», «Асечні эцюд», не раз атрымлівалі прызы на абласных і рэспубліканскіх аматарскіх кінафестывалях.

У апошнія гады ў кінааматараў з'явілася значна большыя тэхнічныя магчымасці. Для іх паслуг наша прамысло-

ваякаякія апараты, як «Лада», «Кварц», «Экран», «Нева», а ў апошні час — «Кіеў-16V» і «Краснагорск-2». Паявіліся электрычныя і электрамеханічныя сінхронізатары для агучвання фільмаў. І не дзіўна, што сённяшняга кінааматара не задавальняе ўжо «хатняе» кіно, ён хоча, каб яго стужкі былі даступны шырокай грамадскасці. Вось чаму нельга не гаварыць пра цэнавыя бакі работы аматарскага

якім напрамку накіроўваць пошукі аматараў.

Дзе ж выхад са становаіша?

На добры лад, дык арганізаванай, зацікаўленай у развіцці аматарскага кінематографа маглі б быць многа (акрамя, зразумела, абласнога Дома мастацкай самадзейнасці і абласнога Дома народнай творчасці, якім «ад роду прадапісана» гэтым займацца). Больш зацікаўленасці маглі б праявіць кіна-

кі і матэрыялы, вышэйшае майстэрства іх аператараў. Усім гэтым яны могуць шчодро падзяліцца. Мне здаецца, варта было б нават пры чарговым фестывалі аматарскіх фільмаў ставіць лішні плас той кінастудыі, якая не замыкаецца ў коле сваіх інтарэсаў, клапаціцца пра іншыя стужкі, падцягвае іх да свайго ўзроўню.

А хіба не было б добрым стымулам для развіцця аматарскага кіне-

матэрафа, калі б ім зацікавіўся наш кінатэатр «Навіны дня», складаючы з аматарскіх стужак спецыяльныя праграмы. Ды і не толькі гэтаму кінатэатру «карты ў рукі». У любым мясцовым кінатэатры можна было б арганізоўваць прэм'еры аматарскіх фільмаў, наладжваць сустрэчы з іх стваральнікамі. Так даўно ўжо робяць у Віцебску, у Палацы культуры домабудуўнага камбіната. Паспех такіх кінасеансаў заўсёды вельмі вялікі.

Калі нельга дэманстраваць такія фільмы перад звычайнымі сеансамі, іх можна было б паказваць у пае любімага кінатэатра, дзе ёсць апаратура для 16-міліметровых стужак. Часцей маглі б паказваць аматарскія фільмы Беларускае тэлебачанне. Усім тэлегледцам даўно прыйшлося да спадобы перадачы «Клуба кінападарожнікаў». Але не ўсе ведаюць, што большасць фільмаў, якія паказваюцца на пасяджэннях клуба, аматарскія.

У многіх гарадах краіны створаны клубы кінааматараў. У Мінску такі клуб быў вельмі даўрэчы. Ён дапамог бы агульваць сілы кінаама-

таравае званне прафесара Калумбійскага ўніверсітэта). Толькі падтрымка сяброў — Кусявіцкага, Мянухіна — палепшылі апошнія яго дні. З натхненнем працаваў ён над канцэртамі для фартэпіяна, альта. Спішаўся ажыццявіць многія задумы. Але вельмі многа сіла аддадзена. Вельмі знясілыя была барацьба. За дзень да смерці ён сказаў свайму ўрачу: «Мне толькі вельмі балюча, што я павінен пакідаць жыццё з поўным чамаданам».

Творчасць вялікага венгерскага музыканта — горадасць усяго чалавечтва. Ён жыў для людзей, не думаючы пра славу і пашану. Яны прыйшлі пасля смерці — прэмія імя Кошута ў 1948 годзе, Міжнародная прэмія міру ў 1955 годзе.

У нашы дні яго імя авеяна сусветнай славай. Давід Ойстрах пісаў: «Бэла Бартак побач з Пракоф'евым і Шостакавічам — адзін з маіх любімых кампазітараў. Музыка Бартака ўзбагаціла мяне як артыста, адкрыла перада мной новыя гарызонты».

Творы Бартака ўсё часцей гучаць і ў Беларусі — у залах філармоніі, кансерваторыі, музычных вучылішчаў і школ (кампазітар вельмі любіў дзяцей і многа пісаў для іх).

Мігчана ў гэтым месяцы пачуюць канцэрт, цалкам складзены з музыкі Бартака.

Бэла Бартак гаварыў: «Асноўная ідэя, якой я цалкам аддадзены з тых часоў, як стаў кампазітарам — гэта братэрства супраць усялякіх разладаў і войнаў. Гэтай ідэі я спрабую — наколькі дазваляюць мае сілы — служыць сваёй музыкай».

Бартак і сёння служыць людзям, ён і сёння жывы.

С. МАДОРСКИ.

ПРОБЛЕМЫ, МЕРКАВАННІ, РОЗДУМ

І ПАВОДЦЫ ПАТРЭБНА РЭЧЫШЧА

ШТО ХВАЛЮЕ КІНААМАТАРАЎ

кінематографа, пра тормазы, якія стрымліваюць выхад аматарскіх стужак на вялікі экран кіно і тэлебачання.

Самы галоўны недахоп у рабоце кінааматараў — іх слабая арганізаванасць. Нават тыя, што аб'яднаны ў студыі, часта здымаюць фільмы, якія не ўяўляюць ніякай грамадскай цікавасці, здымаюць без планаў і сцэнарыяў, не ведаючы, чым займаюцца суседнія гурткі і дубліруючы іх работу. Сілы і сродкі трацяцца марна. І гэта ў той час, калі жыццё прадпрыемстваў застаецца па-за ўвагай.

Дзейнасць кінааматараў аддаленых раёнаў вобласці ўскладняецца яшчэ больш. Ім няма дзе атрымаць практычную, творчую і тэхнічную дапамогу. Не сакрэт, што ў некаторых раёнах цяжка набыць неабходныя кінаматэрыялы, хімікаты, спецыяльную літаратуру, стужкі даводзіцца праяўляць і апрацоўваць самім аматарам. Калі ж аналізуеш фільмы, то нават у лепшых з іх бачыш, што аператарская работа слабая, не адчуваецца патрэбнага ўплыву рэжысёра, мастака. Многія студыі не маюць свайго творчага аб-

студыя «Беларусьфільм». Калі некаторыя творчыя арганізацыі і тэатры трымаюць шэфства над народнымі тэатрамі і драматычнымі гурткамі мастацкай самадзейнасці, то нічым падобным кінастудыя «Беларусьфільм» пахваліцца не можа.

А работнікі кінастудыі маглі б арганізаваць і тэатрычную вучобу кіраўнікоў аматарскіх студый і рэжысёраў, і практычную. Аматары кіно маглі б прайсці на «Беларусьфільме» шлях ад простага асвятляльніка да дублёра аператара, асістэнта рэжысёра. Такая практыка прынесла б вельмі многа карысці. Вырашыць праблему маглі б дапамагчы і вышэйшыя навучальныя ўстановы Мінска: на факкультэтах грамадскіх прафесій можна рыхтаваць рэжысёраў і аператараў самадзейнага кіно. На жаль, пакуль што толькі студэнты політэхнічнага інстытута і ўніверсітэта атрымліваюць пэўныя веды ў гэтай галіне.

Шмат можа даць сельскім кінааматарам шэфства гарадскіх аматарскіх студый. Усё-такі, нягледзячы на свае недахопы ў рабоце, яны больш багатыя на тэхнічныя срод-

кі і матэрыялы, вышэйшае майстэрства іх аператараў. Усім гэтым яны могуць шчодро падзяліцца. Мне здаецца, варта было б нават пры чарговым фестывалі аматарскіх фільмаў ставіць лішні плас той кінастудыі, якая не замыкаецца ў коле сваіх інтарэсаў, клапаціцца пра іншыя стужкі, падцягвае іх да свайго ўзроўню.

А хіба не было б добрым стымулам для развіцця аматарскага кінематографа, калі б ім зацікавіўся наш кінатэатр «Навіны дня», складаючы з аматарскіх стужак спецыяльныя праграмы. Ды і не толькі гэтаму кінатэатру «карты ў рукі». У любым мясцовым кінатэатры можна было б арганізоўваць прэм'еры аматарскіх фільмаў, наладжваць сустрэчы з іх стваральнікамі. Так даўно ўжо робяць у Віцебску, у Палацы культуры домабудуўнага камбіната. Паспех такіх кінасеансаў заўсёды вельмі вялікі.

Калі нельга дэманстраваць такія фільмы перад звычайнымі сеансамі, іх можна было б паказваць у пае любімага кінатэатра, дзе ёсць апаратура для 16-міліметровых стужак. Часцей маглі б паказваць аматарскія фільмы Беларускае тэлебачанне. Усім тэлегледцам даўно прыйшлося да спадобы перадачы «Клуба кінападарожнікаў». Але не ўсе ведаюць, што большасць фільмаў, якія паказваюцца на пасяджэннях клуба, аматарскія.

У многіх гарадах краіны створаны клубы кінааматараў. У Мінску такі клуб быў вельмі даўрэчы. Ён дапамог бы агульваць сілы кінаама-

таравае званне прафесара Калумбійскага ўніверсітэта). Толькі падтрымка сяброў — Кусявіцкага, Мянухіна — палепшылі апошнія яго дні. З натхненнем працаваў ён над канцэртамі для фартэпіяна, альта. Спішаўся ажыццявіць многія задумы. Але вельмі многа сіла аддадзена. Вельмі знясілыя была барацьба. За дзень да смерці ён сказаў свайму ўрачу: «Мне толькі вельмі балюча, што я павінен пакідаць жыццё з поўным чамаданам».

Творчасць вялікага венгерскага музыканта — горадасць усяго чалавечтва. Ён жыў для людзей, не думаючы пра славу і пашану. Яны прыйшлі пасля смерці — прэмія імя Кошута ў 1948 годзе, Міжнародная прэмія міру ў 1955 годзе.

У нашы дні яго імя авеяна сусветнай славай. Давід Ойстрах пісаў: «Бэла Бартак побач з Пракоф'евым і Шостакавічам — адзін з маіх любімых кампазітараў. Музыка Бартака ўзбагаціла мяне як артыста, адкрыла перада мной новыя гарызонты».

Творы Бартака ўсё часцей гучаць і ў Беларусі — у залах філармоніі, кансерваторыі, музычных вучылішчаў і школ (кампазітар вельмі любіў дзяцей і многа пісаў для іх).

Мігчана ў гэтым месяцы пачуюць канцэрт, цалкам складзены з музыкі Бартака.

Бэла Бартак гаварыў: «Асноўная ідэя, якой я цалкам аддадзены з тых часоў, як стаў кампазітарам — гэта братэрства супраць усялякіх разладаў і войнаў. Гэтай ідэі я спрабую — наколькі дазваляюць мае сілы — служыць сваёй музыкай».

Бартак і сёння служыць людзям, ён і сёння жывы.

С. МАДОРСКИ.

2.X.1970

СТАГОДДЗЯМІ прадстаўнікі роду Агінескіх так цесна былі звязаны з гаспадарчым, грамадскім, палітычным і культурным жыццём Літвы, Польшы і Беларусі, што пра іх варта ўспомніць. Найбольш яркімі прадстаўнікамі гэтага роду былі Міхал Казімеж Агінескі і Міхал Клеафас Агінескі. Першы з іх амаль забыты, другі больш вядомы дзякуючы славу-таму «Паланезу». Але і яго лёс мала каму вядомы. Захаваўшы ў Цэнтральным гістарычным архіве Літоўскай ССР дакументальныя матэрыялы дазваляюць у многім ўдакладніць некаторыя перыяды жыцця Агінескіх.

Міхал Казімеж Агінескі быў бліскучым вайсковым, палітычным, кампазітар, пісьменнік, вярты аматар тэатра. Нарадзіўся ён у 1723 годзе ў Варшаве. У 1764 г. пасля смерці караля Аўгуста III Міхал Казімеж выступаў пратэстантам на праглед Рэчы Паспалітай і з гэтай мэтай ездзіў у Пецярбург, дзе вырашыўся лёс прагледу. Спроба стаць каралём была марнай, і Агінескаму давялося надаловіцца званнем вільнянскага навабоды (з 15 снежня 1764 г.). У 1767 г. ён адмаўляецца ад пасады і на наступны год становіцца вільнянскім гетманам літоўскім. У 1771 г. з вільнянскім спазненнем Міхал Казімеж далучыўся да прыхільнікаў так званай Барскай канфедэрацыі, — польскага партызанскага руху, які ўзначальваў некаторыя шведскія магнаты і князі каталіцкай царквы, незадаволеныя царызмам і яго грэблівымі высякамернымі адносінамі да Рэчы Паспалітай. Канфедэраты выступалі за поўнае захаванне ўсёх правоў каталіцызму і ранейшых шляхецкіх свабод. Супраць канфедэратаў дзейнічалі каралеўскія і рускія войскі.

Ваенная кар'ера Агінескага працягвалася нядоўга. Ён не меў ніякіх вайсковых здольнасцей, сутыкнуцца ж яму давялося з сапраўднымі вайнямі, маладым лінчэ тады А. Суворавам, будучым слаўным фельдмаршалам і генералісімусам, будучым пераможцам туркаў пад Ізмаілам і французам у Паўночнай Італіі.

У ноч на 23 верасня 1771 г. пастала трагічная для атрада Агінескага развязка. Сувораў, ноччу ратэўна атакаваў лагер гетмана пад Сталовічамі. Нягледзячы на колькасцю перавагу, войска Міхала Казімежа Агінескага (каля 2000 чалавек) было разбіта. Пераможца захапіў артылерыю, касу гетмана, канцелярыю, сакратароў і прыдворных. Сам Міхал Казімеж у момант трывогі пісаў оперу ў доме, адведзеным пад начлег. У разгар бою давялося ратавацца ўдэкам...

Неўзабаве Міхал Казімеж Агінескі прабіраецца за граніцу і хаваецца там некалькі гадоў. Пасля амністыі ён вяртаецца на радзіму і жыве то ў Слоніме, то ў Седльцах. Слонім ў той час перажываў пышны, але кароткачасовы росквіт. Група цудоўных будынкаў, акружаных садамі, складала рэзідэнцыю гетмана. Сярод будынкаў вызначаліся прыгожы палац з мноствам пакояў і вялізны мураваны будынак тэатра. Побач з тэатрам стаялі жыллыя дамы для артыстаў оперы і балета, друкарня. У тэатры была вялікая сцена, частка яе магла запаўняцца вадою, і гэта давала магчымасць прадставіць нават марскі бой караблёў. Сучаснікі ўспамінаюць, што памары сцэны дазвалялі ўзводзіць на ёй не толькі асобных коннікаў, але і цэлыя атрады кавалерыі.

На сцэне тэатра ставілі італьянскія оперы на лібрэта сусветна вядомага тады італьянскага паэта і драматурга Метастазіа (1698—1782). У склад аркестра, хору і салістаў уваходзілі і здольныя да музыкі і спеваў прыгонныя сяляне. Аднак, наводзе сведчанія сучаснікаў, са сцэны Слонімскага тэатра часта гучаў голас і італьянскіх спевакоў.

У рэпертуары тэатра былі і польскія оперы. Кампазітарам і лібрэцістам некаторых з іх быў сам Міхал Казімеж. Да ліку оперных твораў гетмана адносяцца «Зменены філосаф», «Сілы свету», «Елісейскія паля».

Музыка да першых дзюх опер, на жаль, не захавалася. Вядома толькі лібрэта опер. Польскі тэатразнаўца

Агінескаму аддаў маёнтак, які ўжо быў секвестраваны, ён вярнуўся на радзіму і памёр у 1800 годзе ў Слоніме (па думцы некаторых даследчыкаў, — у Варшаве, дзе і быў пахаваны).

Імя Міхала Казімежа Агінескага было досыць вядомае і ў Рэчы Паспалітай (у склад якой, як вядома, уваходзіла і Літва), і ў Вене, дзе ён неаднаразова бываў пры двары імператара. Але вядомасць гэтая не ідзе ні ў якае параўнанне з той вядомасцю, якой пры жыцці карыстаўся на ўсёй Еўропе яго плямёнік Міхал Клеафас Агінескі, аўтар даўноўвяданых да нашага часу меланхалічных палітэзаў, у тым ліку славуцкага «Развітання з радзімай».

Міхал Клеафас Агінескі нарадзіўся

Той самы чатырохгадовы сям'я (1788—1792) накіраваў у 1790 годзе Міхала Клеафаса ў якасці падзвычайнага і паўнамоцнага пасла ў Галандыю. Надыходзіць памятка для Рэчы Паспалітай 1792 год, год Таргоўіцкай канфедэрацыі і інтэрвенцыі царскіх войск. Канфедэрацыя пры падтрымцы царскіх войск распаўсюджвала сваю ўладу на ўсю краіну і дамаглася адмены канстытуцыі 3 мая 1791 года і рашэнняў чатырохгадовага сейма. Вестка аб сфарміраванні Таргоўіцкай канфедэрацыі застала Міхала Клеафаса ў Прусіі, у невялікім курортным гарадку Альтэасеры, непадальку ад Вальдэнбурга.

Агінескі, як чалавек цесна звязаны з мінулым (да Таргоўіцы) ладзіў кі-

АГІНСКАІЯ—ІМЯ СЛАВУТАЕ

Міхал Клеафас Агінескі. Маладым партрэт.

А. Мілер піша, што лібрэта опер не пазабавіліся вартасцей. Так, у лібрэта оперы «Зменены філосаф» шмат жыццёвай і гумару. На сцэне тэатра ставіліся пачынаючы з оперы таксама камедыі і драмы, у тым ліку некаторыя трагедыі Вальтэра.

Балетная труппа тэатра складалася з сялян і сялянцаў і лічылася вельмі добрай. Потым Міхал Казімеж падараваў яе каралю Станіславу Аўгусту ў 1788 г. Сам гетман іграў на некалькіх музычных інструментах, асабліва ж хораша на арфе і флейце. Ён удакаваліў арфу, даючы ёй ён колькасць педальнаў з 4-х да 7-мі.

З імем гетмана Міхала Казімежа Агінескага звязана будаўніцтва ў 1768—1783 гг. канала, які і на сённяшні дзень носіць яго імя. Канал даўжынёю больш 52 кіламетраў злучыў раку Шчару (прыток Нёмана) з ракою Ясельдай, што ўпадае ў Прыпяць, і такім чынам злучыліся Чорнае мора з Балтыйскім. Будаўніцтва канала вярнула на сродкі гетмана і каштавала каля 12 мільёнаў злотых.

У перыяд насіджання чатырохгадовага сейма (1788—1792) Міхал Казімеж з'явіўся прыхільнікам рэформ і распрацаваў канстытуцыю з мая 1791 г. Пасля ўтварэння Таргоўіцкай канфедэрацыі (май 1792), накіраванай супраць канстытуцыі 3 мая і падтрыманай узброеным выступленнем царскіх войск, Міхал Казімеж Агінескі адракаў ад будучы вільнянскага гетмана літоўскага і эміграваў у Вену. Ён не ўдзельнічаў у паўстанні Касцюшкі ў 1794 г. і пасля яго падаўлення прыняў прысягу на вернасць Кацярыне II.

25 верасня старога стылю 1765 года (7 кастрычніка па новым стылі) у Гузаўе, непадальку ад Варшавы, Бацькам яго быў Анджэй Ігнацы Агінескі, рэфэрэндарый літоўскі (асоба, якая разглядае ў каралеўскім судзе скаргі сялян каралеўскіх маёнткаў на ўтрыманніцкаў гэтых маёнткаў), маці — Паўліна Шэмбек.

У бацькоўскім доме Міхал Клеафас атрымаў добрую для таго часу адукацыю і выхаванне. Урокі музыкі малады Агінескі браў у Юзафа Казлоўскага (1757—1831), які потым стаў вядомым кампазітарам і музыкантам. Казлоўскі, запрошаны ў Гузаў, выкладаў Міхалу Клеафасу тэорыю музыкі і навучаў ігры на фартэпіяна. Потым, у пачатку 80-х гадоў XVIII стагоддзя, Міхал Клеафас браў урокі ігры на скрыпцы ў славуцкага італьянскага віртуоза Джавані Баціста Віні (1755—1824), які выступаў тады ў Варшаве. Малады Агінескі рана пачаў прымаць удзел у грамадскім жыцці. Ужо ў 19 гадоў ён становіцца паслом (дэпутатам) у сейм (1784). У 1789 годзе Міхал Клеафас зноў выбіраецца паслом у сейм, займае пост скарбавога камісара і складае танаграфічную карту канчатковага размежавання Жэмайці з Прусіі. У гэтым жа годзе атрымаў званне літоўскага менішка (прыдворная асоба, якая трымала ва ўрачыстых выпадках, напрыклад, у час каранавання, дзяржаўны меч).

Да 1789 года адносіцца і першая жаніцьба Міхала Клеафаса на Ізабэле Лясодкай (нарадзілася ў 1764 годзе, памёрла 1832 годзе).

равання, трапіць у палітэза. Новы ўрад наклаў секвестр на ўсе яго літоўскія маёнткі. З маёнткаў Міхала Клеафаса былі выгнаны ранейшыя прадстаўнікі адміністрацыі (афіцыйныя) і заменены клеркамі сям'і Касакоўскіх. З вялікай цяжкасцю, пасля многіх клопатаў, Агінескаму ўдалося вярнуць сабе гэтыя маёнткі. Ён нават здолеў атрымаць (7 мая 1793 г.) пасаду літоўскага падскарбія (міністра фінансаў).

Тым часам надыходзіць падзеі, якія пагражаюць ужо самому існаванню Рэчы Паспалітай. Наслае ясна 1793 года. Па Вільні паўстаў аласенны чуткі аб новым падзеле Літвы і Польшы. Змрочныя прадчуванні адольваюць былога пасла ў Галандыі Міхала Клеафаса Агінескага.

Плёнам горкіх думак і трывог за лёс краіны стала пісьмо Агінескага да свайго дзядзькі Францішка Ксав'ерыя Агінескага (1740—1814), амтара жыгавіска і музыканта, які жыў у маёнтку Маладзечна: «Літаратура за некалькі гадоў да атрымання Вільнянскага пасла распаўсюдзілася па Вільні вестка аб падзеле. Ужо ўсім гораду вядома гэтая навіна». (Пісьмо захавалася ў Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве Літоўскай ССР).

Мінуў год. Зноў ясна, красіва. З веснавым цяплом адраділіся спадзяванні і на свабоду. Нездарма ў сакавіку ўспыхнула ў Польшчы паўстанне Касцюшкі, а 22—23 красавіка Вільня сама становіцца сведкаю па-сяховага ўзброенага выступлення

У КРАІНА... Яе народ свята беражэ і шануе памяць аб сваіх выдатных сынах. Асаблівай пашанай карыстаецца вялікі кабар Тарас Шаўчэнка. Дзейнічаюць чатыры музеі: у вёсцы Морыныцы на Чаркашчыне, дзе ён нарадзіўся, падрастаў і навучыўся грамаце ў мясцовага дзяка, у Каневе, каля Шаўчэнкавай магілы над дняпроўскай кручай, і два ў Кіеве.

У «Кнігах водкукаў» гэтых музеяў ёсць запісы людзей, якія прыязджалі з розных мясцін Беларусі. Яны сардэчна дзякуюць за тое, што ў экспазіцыях адведзена месца для Якуба Коласа і Янкі Купалы. Абодва нашы класікі былі ў 1939 годзе ў Кіеве і Каневе на юбілей Тараса Шаўчэнка. Захавалася тагачаснае фота: Іван Дамінікавіч і Канстанцін Міхайлавіч адпачываюць, у плечэных крэслах на палубе парахода.

На асобных стэндах у шаўчэнкаўскіх музеях выстаўлены творы Я. Коласа, Я. Купалы, М. Багдановіча, М. Танка, П. Броўкі і там жа «Кабзар», выдадзены па-беларуску.

Глыбока хвалюе дзеянік вялікага ўкраінскага паэта. Як вядома, Мікалай І

БЕЛАРУСКАЕ СЛОВА Ў МУЗЕЯХ УКРАЇНЫ

загадаў аддаць Тараса Шаўчэнка на дзесяць гадоў у салдаты, забараніўшы яму пісаць і малюваць. «Калі б я быў звер, крывасмок, — пісаў Шаўчэнка, — дык і тады для мяне нельга было б прыдумаць больш страшнай кары».

У Маскве і Кіеве створаны нядаўна юбілейныя камісіі для падрыхтоўкі да святкавання стагоддзя з дня нараджэння Лесі Украінкі. У Мінску выдаецца кніжка Міколы Алейніка пра жыццё і творчых шлях славаўтуй украінскага паэта. У Кіевскім музеі Лесі Украінкі існуе даўняя добрая традыцыя — тут праводзяць «Лесіны вечары». На іх запрашаюць літаратуразнаўцаў, пісьменнікаў, артыстаў, чытальнікаў, бібліятэкараў, настаўнікаў, бандурыстаў-спевакоў і г. д. Тут створаны творчыя брыгады, якія ўжо раз'ехаліся па ўсёй Украіне. У перадюбілейныя дні яны наведваюць Беларусь.

Заўсёды поўна экскурсантаў у мемарыяльным музеі класіка ўкраінскай літаратуры, пісьменніка і вучонага Івана Франка ў Львове і вёсцы Крыварыўні каля рэчкі Чарэмаш у Карпатах, дзе ён нарадзіўся. Рыхтуючыся да педагогічнай работы, Іван Франко склаў праграму выкладання, у якой значнае месца ад-

вёў гісторыю беларускай культуры, пачынаючы з часоў Скарыны.

Максім Горкі ў пісьме да Міхайлы Кацюбінскага, высока цаніў тады яшчэ маладых Коласа і Купалу. Гэтае пісьмо можна ўбачыць у музеі М. Кацюбінскага.

Два гады назад адкрыўся мемарыяльны музей Максіма Рыльскага ў Кіеве, дзе жыў і памёр выдатны паэт і вучоны. Рыльскі дасканала ведаў, любіў і цаніў беларускую літаратуру, сябраваў з многімі нашымі пісьменнікамі, і асабліва моцна з Якубам Коласам. Неаднаразова гасціў у Коласавым доме ў Мінску. Яны сустракаліся на сесіях Вярхоўнага Савета СССР, на пасяджэннях Камітэта абароны міру, пісьменніцкіх з'ездах, сходках і вечарах.

У 1945 годзе Максіму Рыльскаму споўнілася 50 гадоў. Колас паслаў яму тады прывітальнае пісьмо. Яно экспануецца цяпер у музеі Рыльскага. Крапаюць шырыя словы нашага народнага паэта: «Я з захапленнем гляджу на Вашы жыццё, даверу поўнае мужнай, нястомнай плёнай працаю. Нездарма ганарыцца ёю ўкраінскі народ. Кожны народ быў бы шчаслівы мець творчыя здабыткі,

падобныя Вашым. Вы ведаеце самі, і я рады яшчэ раз сказаць Вам, як блізка Ваша імя, якая родная Ваша праца нам, беларусам, кроўным сябрам і суседзям».

Кланяюся Вам, ветэрану савецкай літаратуры!»

Кіеўскі пісьменнік Юрый Назарэнка расказвае: — Арганізаваны на Украіне і музеі рускіх класікаў, творчасць якіх арганічна звязана была з украінскай культурай. У мястэчку Каменцы на Кіраваградчыне, дзе некалі збіраліся ў 20-х гадах XIX стагоддзя дзекабрысты, адкрыты музей Аляксандра Пушкіна і Пятра Чайкоўскага, якія доўгі час жылі ў Каменцы. У Палтаве адноўлен музей Караленкі. Уладзімір Галакціёнавіч жыў вельмі проста. Спаў ён на самаробнай драўлянай канале з устаўною палічкаю для кніжак. У пакоі пісьменніка нічога лішняга. Усё прыстасавана да працы — і не толькі разучовай. Каля акна стаіць табурэтка, а на ёй шаўчэцкі інструмент. Уладзімір Галакціёнавіч сам шыў абутак для сваёй сям'і.

Калі ў Палтаву прыйшлі фашысты, кватэру Караленкі заняў нейкі оберштурмфюрэр — вялікі аматар раскошы.

«літоўскага якабіна» Якуба Ясіека-га. У вызвалены ад царскага гарнізо-на горад пачынаюць з'яўджацца мно-гія прыхільнікі паўстання. Сярод іх быў і Міхал Клеафас Агіньскі.

Кіруючы пачуццям патрыятызму, ён ахвяруе 118 тысяч польскіх зло-тых на кавалерыіскі полк, які фармі-раваў Кастан Нагурскі. Потым Агінь-скі і сам становіцца камандзірам ат-рады страляюч і адважна, хоць і не зусім удала змагаецца ў Беларусі і Літве. У вольныя минуты ён стварае вясельныя маршы і песні, якія выкон-ваюцца ў многіх палках паўстанцаў.

Пасля няўдзячы паўстання Агіньскі едзе за граніцу. Ён жыве ў Вене, Венецыі, Фларэнцыі, Канстанцінопа-лі, Яблоне (Галіцыя), Парыжы, часта пад чужым прозвішчам, і ўсёды вядзе ажыўленую патрыятычную дзейнасць сярод колаў польска-літоўскай эмігра-цыі. Толькі ў 1801 годзе ён атрымлі-вае дазвол цара Аляксандра I вярну-цца на радзіму, і ў 1802 годзе пасля шматгадовай эміграцыі ўпершыню на-ведвае Вільню. З 1802 года пастаян-най і любімай рэзідэнцыяй Агіньскага становіцца маёнтак Залессе.

У гады, якія папярэднічалі Айчын-най вайне 1812 года, Міхал Клеафас наведваў усе дабрачынныя канцэрты і тэатральныя паказы, якія арганізаваліся вядомым урачом і прафесарам Віленскага ўніверсітэта Іосіфам Франкам і яго жонкаю Крысцінаю. На канцэрце, які адбыўся і сакавіка 1807 года ў так званым «Казіно Міле-ра», Крысціна Франк выканала пала-нез, словы і музыка якога былі спе-цыяльна створаны Міхалам Клеафа-сам для гэтага моманту.

Вільня таго часу ўжо добра ведала і цаніла баланы і іншыя музычныя творы Міхала Клеафаса Агіньскага.

Ваенная пагроза 1812 года заста-ла Агіньскага ў Вільні. У ноч на 12 (24) чэрвеня французская армія па-чала пераправу праз Нёман, а ўжо 14(26) чэрвеня Міхал Клеафас едзе ў Пецярбург.

У пасляваенныя гады Агіньскі жыве ў Залессі, але часта наведваецца ў Вільню, дзе ўзначальвае мясцовае та-паграфічнае таварыства, уваходзіць у склад савета Вільнскага ўніверсітэ-та. У маёнтку Залессе ён цалкам ад-даецца музыцы, удзельнічае ў кан-цэртах. Часцей за ўсё Агіньскі высту-паў са скрыпкай, а яго былы настаў-нік Юзаф Казлоўскі, вядомы ўжо та-ды музыкант і кампазітар, аўтар па-пулярных у свой час паланэзаў, з вя-ланчэллю. У маёнтку Залессе Агіньскі стварыў рад сваіх паланэзаў.

У 1822 годзе ён назаўсёды едзе ў Італію, і апошнія гады жыцця праводзіць у Фларэнцыі. Захаваўся мно-гія яго пісьмы з Фларэнцыі на радзі-му. Цікавае пісьмо Міхала Клеафаса, адасланае Марыі дэ Неры (другой жонцы, італьянцы) ад 27 кастрычніка 1827 года. З тэксту пісьма можна за-ключыць, што Агіньскі пакутаваў ней-кай цяжкай хваробай вачэй, вельмі хваравіта адчуваў сваю адзіноту на чужыне. Адзінай яго ўдэхай была Іра Матэвуша Вяльгорскага, вялан-чэліста і кампазітара, які часта навед-ваў Агіньскага. У ліку слухачоў Міхал Клеафас называе вядомага француз-скага паэта Ламарціна.

Памёр Міхал Клеафас Агіньскі 18 лістапада 1833 года і быў пахаваны ў мясцовай царкве-пантэоне Санта Крочэ.

Ул. САВІЦКІ.

Вільнюс.

Гітлераўцу не ўпадалася сціплае аб-сталяванне пакоя, і ён загадаў выкінуць рэчы пісьменніка ў хлэй, а сюды паста-віць лепшую мэблю. Пазней у гады вай-ны згарэлі дом, мэбля і абштурмфюр-рэр, а рэчы Караленкі захаваліся. Цяпер яны экспануюцца ў новага адбудаван-нага дома-музеі слаўтага пісьменніка.

Сярод выстаўленых кніжак ёсць «Жа-лейка» Яні Купалы. Кніжка мае добры выгляд. Каб не пажоўклія старонкі, можна было б падумаць, што гэта зусім нядаўняе выданне. На тытуле захавалася купалаўскі аўтограф: «Вельмі паважана-му пану В. Г. Караленку ў знак шчырай пашаны яго прац на полі грамадзян-скім». СПб 7/1, 1911 года.

Янка Купала».

У Ялце лячыўся і памёр Максім Баг-дановіч. У гарадскім літаратурным музеі адлюстравана яго жыццё і творчасць. Студэнты Нежынскага педагагічнага ін-стытута ў памяць таго, што некалі ў сце-нах галоўнага корпусу вучыўся Франці-шак Багушэвіч, стварылі яго музей. Гэ-та кранула беларускіх пісьменнікаў, і яны падарвалі музею шмат сваіх кні-жак і розных матэрыялаў пра вядомага беларускага пісьменніка.

Аляксей СЛЕСАРЭНКА.

3 АРАЗ, больш чым калі-не-будзь да гэтага часу, мастац-тва і тэорыю мастацтва спрабуюць ператварыць у зброю ідэалагічнага арсенала імперыяліз-му. Сусветная барацьба дзвюх сі-стэм — гэта барацьба за гістарычны адказ на пытанне «хто каго», і ў гэту барацьбу глыбока ўцягнуты ідэалогія, культура і мастацтва. Палітычная па-даплека ўсёх, здавалася б, толькі ідэа-лагічных, спецыфічна культурных, чыста мастацкіх праблем і дыскусій становіцца з гэтага пункту гледжання зусім яснай і бласпрэчнай.

У апошнія гады адной з самых важных стрэл у калчане імперыяліз-му стаў рэвізіянізм. Рэвізіянісцкія тэ-орыі адзіраюць вельмі важную, нават рашаючую ролю ў ідэалагічнай вайне ў галіне, якая нас у дадзены мо-мент цікавіць.

Ва ўсім мастацтвазнаўстве яма другога разумення, якое б падвярга-лася больш лютай атацы з боку рэак-цыйнага буржуазнага мастацтвазнаў-ства, чым рэалізм. Рэалізм быў ад-дадзены анафеме, гэта разуменне ўжывалася як сінонім усяго адста-лага, устарэлага, застылага, прымітыў-нага і, нарэшце, нават антымастацка-га. Але рэалізм аказаўся бессмярот-

канкрэтным выяўленні, у агульнай пастаноўцы праблем і мэт утрымлі-ваецца нешта, што пераадоляе свое-асаблівасць эпохі, якая іх нарадзіла. Мастацкая каштоўнасць мастацтва вызначаецца велічыняй і глыбінёй ад-чутай аўтарам новай «рэальнасці», што проціпастаўляецца «рэальнай» рэчаіснасці як абнадзейваючае і стра-сна жаданае чалавекам, але ўсё ж не-ажыццёўленае быццё. Пятрабаванне звязаць мастацтва з самай рэчаісна-сцю, арыентаваць яго на гэта, уста-навіць і растлумачыць рэальныя тэн-дэнцыі грамадскага развіцця, праса-чыць рэальнае станаўленне новага чалавека і, абаніраючыся на практыку, мадэліраваць уяўленне аб чалавеку будучага як аб рэальнай маце, да якой набліжаецца сацыялістычнае грамад-ства, або, іншымі словамі, іменна па-трабаванні, якія ставіць мастацтва са-цыялістычнага рэалізму, адхіляюцца і дыскрэдытуюцца Гарадзі як у ко-рані не адпаведныя сутнасці мастацтва, як механічныя і ілюстрацыйныя, як натуралістычна-кансерватыўныя. Мас-тацтва быццам бы мае непараўнана больш высокія задачы: Гарадзі пры-лісвае яму спецыфічны міфічны ха-рактер, міфічнае дзеянне, якое вылу-чае яго з іншых праўдлівых чалаве-

нае, незразумелае, магчымае толькі ў душы «чалавечае быццё» — гэту ў-ту Фішар спрабуе ажыццявіць. Адмаў-ленне вядучай ролі партыі, а з гэтым палітычнае і ідэалагічнае разбярэ-не рабочага класа — вось кантррэва-люцыйны вывад яго ідэалагічна-тэарэ-тычнай сістэмы.

Рэальныя і асноўныя змены ў жыц-ці народа, дасягнуўшы ў сацыялістыч-ных краінах у працэсе сацыялістыч-нага будаўніцтва, засталіся, на сё-няшняй тэорыі рэвізіянізму, без ста-ноўчага гістарычнага сэнсу, таму што яны служылі, на думку Фішара, то-лькі для ўстанаўлення другога апарата ўлады над людзьмі, іншага ў стру-ктурным плане і другога роду, чым пры капіталізме, але ўсё ж ідэнтыч-нага ў пастаноўках мэт і ў дзеянні. Асноўны сэнс навуковай тэорыі, разу-менне таго, што гістарычная місія ра-бочага класа заключаецца ў тым, каб захапіць палітычную ўладу і ў магут-ным рэвалюцыйным працэсе ўста-навіць якасна новыя вытворчыя адно-сіны, пераўтварыць структуру грамад-ства і надаць чалавеку сацыялізма но-вае духоўнае аблічча, — гэта не рэ-альна, сцвярджае ён. Канцэпцыя Фі-шара і іншых сучасных рэвізіяністаў грунтуецца на прычынковым крытыч-ным недаверы, на прычынковым ня-вер'і ў творчую сілу рабочага класа. Выключна толькі высокаадукаваны інтэлектуал, які прытрымліваецца па-зіцыі па-за палітычнай адказнасцю, можа, на яго думку, садзейнічаць зменам, ды і то такім, якія дзейніча-юць толькі ў духоўнай сферы, таму што ў рэальнасці адчужэнне чалавека ад яго жыццёвай дзейнасці, работы, ад грамадства застаецца непераадо-льным законам прыроды. І вось, пры-трымліваючыся Фішара, выяўленне і паказ рэальных гуманістычных змен у сацыялістычным грамадстве і ары-ентацыя на перспектывы гэтых праца-саў не могуць быць задачай сучасна-га мастацтва, не з'яўляюцца задачай мастака, гэтак жа як не з'яўляецца ён і мастацкае раскрыццё і ўсведамленне сусветна-гістарычнага значэння чала-века сацыялістычнага грамадства як свядомага пераўтваральніка свайго жыцця.

Па Фішары, наадварот, функцыя рэалістычнага мастацтва заключаецца ў тым, каб ставіць пад сумненне са-праўдныя змены або наогул іх адхі-ляць. Мастак, як «сумленне нацыі», павінен стаць над «паўсцвярдзенай па-літыкай» марксіска-ленінскай пар-тыі, павінен захаваць за сабой свабо-ду пастаяннай крытыкі і павінен ко-тыкаваць, каб выкрываць прасоўвалі-не будаўніцтва сацыялізма, што з'яў-ляецца не чым іншым, як таксама асобай формай «адчужэння». Таму Фішар адабрае і ставіць у прыклад толькі такія напрамкі і з'явы ў мас-тацтве, якія напоўнены глыбокім не-даверам, сумненнем і нявер'ем у пер-спектывы чалавецтва. А імі з'яўляю-цца якраз пільні так званыя буржуа-нага мадэрнізму. Ён пагардліва адва-рочваецца ад кожнага мастацтва, звязанага з ідэалогіяй (а перш за ўсё звязанага з сацыялістычнай ідэалогіяй). Ён абвешчае «сапраўднае» мастацтва, «універсальнае», якое выступае як «заступнік» у імя ўсяго чалавечага, супраць усялякіх «турмаў» для лю-дзей, якія быццам бы сацыялізм ства-рае, хоць і ў новым абліччы.

І вось, у барацьбе з рэвізіянізмам на мастацтвазнаўчым фронце гаворка ідзе не толькі аб спецыяльнай тэарэ-тычнай або гістарычнай праблематы-цы, не толькі аб правільнай, навукова абгрунтаванай ацэнцы таго або інша-га мастака або пільні нашага веку і нават не толькі аб праблемах ідэала-гічных разнагалоссў. Гаворка ідзе і аб пытаннях палітычнай барацьбы.

Сучасны рэвізіянізм спрабуе ідэа-лагічна і палітычна абязброіць рабо-чы клас, выкарыстоўваючы новыя сродкі і тэорыі. І робіць ён гэта, пра-цуючы на карысць імперыялізму, пры-чым не ўскосна, а часта ў непасрэд-ным саюзе з ім і па яго заданні, пе-раймаючы метады, тэорыі, канцэпцыі імперыялістычнай ідэалогіі, аб'ядноў-ваючы яе са сваёй сістэмай, а то і прама прапагандуючы яе.

Адкрыта кантррэвалюцыйны асноў-ны тэзіс Фішара аб асобай кіруючай ролі інтэлігенцыі і аб неабходнасці аб'яднаць інтэлектуальныя сілы для барацьбы супраць «апаратаў улады» непараўна ўключнаеца ў сістэму ім-перыялістычнай тэорыі аб «канвер-генцыі», збліжэння розных сістэм, што стала асноўнай зброяй у ідэала-гічным арсенале імперыялізму. Імен-на на рэвізіянісцкіх тэарэтыкаў сталі сёння спадзявацца абаронцы імперы-ялізму ў барацьбе супраць сацыялізма.

Рэвізіянізм — самы небяспечны вораг рэвалюцыйнага руху нашых дзён.

У. КУХІР, (АДН).

АПАЛАГЕТЫ СУЧАСНАГА РЭВІЗІЯНІЗМУ

ным, ён не даў сябе забіць. Мастац-тва, прызначанае для чалавека, для яго духоўнай сталасці і развіцця, нельга было знішчыць і ў абстрактнай тэорыі, тым больш гэта немагчыма было зрабіць на практыцы. Сапраўд-ны рэалізм, які ляжыць у аснове лю-бога рэалістычнага мастацтва, быў непараўнана мацнейшы і больш са-праўдны, чым любая мастацка-тэарэ-тычная канструкцыя, якая стварае толькі бачнасць сувязі з чалавекам.

Буржуазнае мастацтвазнаўства прадпрыняла нешта накіштат пера-арыентацыі мастацкай ідэалогіі: рэ-алізм і ўсё, што было звязана з ім, больш не практыкалася, а наадварот, праціўнікі рэалізму стараліся прыму-сіць яго служыць сваім мэтам, стара-ліся адабраць у яго абвінаваўчую сі-лу, сілу пераканання, якая жыве перш за ўсё ў яго перспектывным харак-тары, імкнуліся паралізаваць тую сва-боду небяспечна, якую ён уяўляў для ідэалогіі рэакцыйнай буржуазіі.

Гісторыя ведае цэлы рад рэвізі-янісцкіх тлумачэнняў рэалізму і яго грамадскай ролі. Самай распаўсюд-жай і цяжкай па выніках у сучасны момант з'яўляецца тэорыя Р. Гарадзі ў яго кнізе «Рэалізм без берагоў», якая з'явілася ў 1963 годзе.

«Рэалізм без берагоў», або інакш — кожны мастак — рэаліст, няма такога мастацтва, якое не было б рэалістыч-ным, — гэта фармулёўка нябачна прысутнічае зараз у кожнай новай мастацтвазнаўчай канцэпцыі рэалі-стычнага тыпу. Яна стала як бы ло-зунгам цэлай каторы тэарэтыкаў, якія выступалі супраць партыйнага, звязанага з народам мастацтва сацы-ялістычнага рэалізму.

Гарадзі хацеў «пашырыць» марк-сісцкую тэорыю настолькі, каб яна давала месца кожнаму, хто кіруецца любой мастацкай тэорыяй, і адкрыва-ла шлях любой творчай практыцы.

Падобнае прыстасаванства да бур-жуазнай свядомасці дробнабуржуа-най інтэлігенцыі азначала адмаўленне ад рэвалюцыйнай класавай сутнасці марксісцкага мастацтвазнаўства. Па Гарадзі абарона класавай пазіцыі ў мастацтве з самага пачатку станові-цца ідэнтычнай дагматызму, абмежа-ванасці, кансерватызму. Лагічна зы-ходзячы са сказанага. Гарадзі нао-гул не хоча прызнаваць рэалістычнае мастацтва, якое нісё ў сабе ідэалогію пэўнага грамадскага класа, гістарыч-на канкрэты рэалізм: ён прызнае толькі пазастарычны «вядлікі рэа-лізм», што рухае і прапаведуе любы вядлікі мастак, які быццам бы пераадо-ляе, пераступіў гісторыю: Горкі і Стэндал, Балзак і Арагон, Майкоў-скі і Залы, Гётэ і Брэхт.

Гарадзі аргументуе сваё разуменне рэалізму тым, што, хоць кожнае мас-тацтва адпавядае канкрэтна-гістарыч-ным грамадскім умовам, у кожным

чага мыслення і ўспрыняцця. Такім чынам, Гарадзі праводзіць глыбокае адrozenне між рэальнасцю жыцця і «другой» або «новай» рэальнасцю, створанай мастацтвам, якая, строга кажучы, з'яўляецца для яго адзінай чалавечай рэальнасцю.

Не варта гаварыць далей пра тое, што Гарадзі пагружаецца гэтым у цёмны і блытаны свет суб'ектыўнага ідэалізму; важныя палітычныя выва-ды, якія выцякаюць адсюль: для Га-радзі існуе толькі адна дрэнная рэча-існасць, варожая наогул усяму чала-вечаму, пастаянна чужая чалавеку, якая процістаіць яго патрэбе сама-ўдасканалення, незалежна ад яе са-цыяльнага аблічча і яе канкрэтнага гістарычнага характару.

У канчатковым выніку рэальны грамадскі лад не мае, такім чынам, асноўнага ўплыву на адносіны чала-века да навакольнага свету. Гэтыя ад-носіны ў любым выпадку, на думку Гарадзі, носяць адчужаны характар. Адчужэнне чалавека, як нязменны закон чалавечага быцця, — гэтым аб-мяжоўваецца зыходная пазіцыя Га-радзі ў адносінах сутнасці функцыі мастацтва.

У адной з сваіх апошніх кніг «Марксізм ХХ стагоддзя» Гарадзі гаворыць: «Хто раз і назаўсёды дагма-тычна ўстанаўлівае рэчаіснасць, той выключае з рэалізму ўсё тое, што з'яўляецца стварэннем новай рэчаіс-насці і адстаівае права фармулёваць і прадпісваць пастаянна дзеючыя кры-тэрыі рэальнасці або маралі». У ад-паведнасці з гэтым павінна адпасці неабходнасць існавання грамадскай сілы, якая арыентуе і стымулюе ўну-тране развіццё мастацтва, гэта зна-чыць марксіска-ленінскай партыі, з гэтым наогул адпавядае неабходнасць у любым рэальным ідэалагічным уздзе-янні, якое здольна аказаць уплыў на мастацтва. Тут у наяўнасці ў аснове сваёй апалагетычны характар тэорыі Гарадзі: напрыклад, яна песна звязана з тэарэтычнай канцэпцыяй вядуча-га заходнегерманскага тэарэтыка ма-дэрнізму Вернера Хафтмана, які ў свой час абвешчаў, што чалавек «ма-савага кааператыўнага грамадства» мог бы знайсці сваю сапраўдную ду-хоўную свабоду не ў прадметным све-це, а ў свеце духоўнай гармоніі, які адкрывае яму абстрактнае мастацтва.

Аўстрыец Эрнст Фішар, абаніраю-чыся на тэарэтычную аксіому Га-радзі, развіў іншыя канцэпцыі. Паводле яго, інтэлігенцыя абодвух франтоў з'яўляецца сапраўднай гістарычнай сілай, духоўным авангардам, «кры-тычным духам», які павінен пераадо-ляць арганічны палітычны мэт эк-тэрыяльных партый. Саюз інтэлектуалаў звыш «апаратаў улады», па-за «межа-мі» ідэалогіі для агульнай барацьбы супраць гэтых апаратаў за нейкае ўн-

2.X.1970

ЛМ

15

Мікола ВЯРШЫНІН

Пасмяемся разам з продкамі

У СУПРАВАДЖЭННІ ГАРАДАВОГА

Была нядзеля 9 чэрвеня 1896 года. Над Мінскам бухалі званы, стаяла гарачыня, а вусаты гарадавы сядзеў у харчэўні на Захар'еўскай і падсілкоўваўся. Званы ўсё бухалі і бухалі, і пад іх перазвон гарадавому вельмі хацелася трохі падрамаць пасля абеду — перазвон закалыхваў. Але раптам званы змоўклі, і гарадавы пачуў, што аднекуль чуваць шум вялікага натоўпу. А шум натоўпу для гарадавога, гэта як сабаку «пілы». Ён падхапіў шаблю і пабег на людскую гамэрню.

Шумелі каля губернатарскага дома, шумелі і здзіўляліся. І было чаго: на бруку стаялі восьм чалавек з веласіпедамі, адзін за адным, як у чарзе. Першы веласіпедыст ужо сядзеў у сядле і яго, каб не зваліўся, з двух бакоў падтрымлівалі нейкія хлопцы. А побач з ім стаяў чалавек і ўважліва глядзеў на свой кішэнны гадзіннік, які ён трымаў у левай руцэ; правай жа ён трымаў вялікі стартавы пісталет. Вось ён падняў пісталет над галавой, і натоўп на ўсялякі выпадак крыху падаўся назад. Грымнуў стрэл, хлопцы, што падтрымлівалі веласіпедыста, штурхнулі яго ў спіну і той паймаўся па Захар'еўскай уніз да Свіслачы.

Гарадавы са свістком у зубах пагнаўся за «цэкачом», на хадзе рапільваючы адной рукой кабуру нагана, а другой, прытрымліваючы шаблю, якая бязлітасна лупіла яго па нагах. Потым ён ускочыў у папугную пралётку і гаркнуў: «Даганяй! Вунь гэтага!»

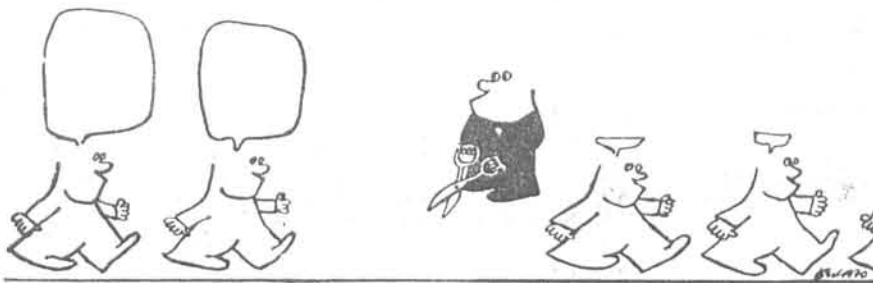
Так пачаліся першыя дарожныя веласіпедныя гонкі ў Мінску. Удзельнікі стартвалі праз кожныя пяць мінут—адзін за адным. У Міханавічах яны рабілі прыпынак для таго, каб распісацца аб сваім прыбыцці ў кнізе ў валаснога пісара (кантрольнага пункта не было, а самім удзельнікам, відаць, у тых часы не вельмі давяралі). Гоншчык выпіваў тут жа кружку-другую халоднага квасу і, пакідаючы свой аўтограф, вяртаўся назад у Мінск.

Нейкі Скалазубаў выйшаў пераможцам гэтай першай дарожнай гонкі. Ён паказаў час 2 гадзіны 15 мінут. Другі ўдзельнік, Пяшкоўскі, прыйшоў на шэсць мінут пазней, трэцім быў Сычэў—2 гадзіны 24 мінуты. Астатнія гоншчыкі 35 верст пераадоленні за тры з лішнім гадзіны.

Гоншчыкі выглядалі даволі дзіўна. «Прытрымліваючыся сталічнай манеры», як аб гэтым паведамлялася ў губернскай газеце, яны былі апрануты ў вярхнія чорныя касцюмы з усімі дадатковымі «прыладамі»: крухмальнае манішка, модны высокі каўнер, гальштук «бабачка», цыліндр, пальчаткі, і, натуральна, лакавыя паўбацінкі. Улічваючы гэтыя асаблівасці «спартыўнага касцюма» і тагачасны стан дарог, трэба адзначыць, што гоншчыкі праявілі цяперенне і выносілісць і паказалі параўнаўча надзвычайныя вынікі.

Калі гоншчыкі вярталіся, на плошчы іх чакаў той жа натоўп. Тут жа, заклаўшы рукі за спіну, чынная пахаджаў гарадавы: цяпер ён ужо разабраўся, што да чаго, і растлумачваў абывацелям умовы гонак...

Архіварыус А. БЫКОУСКІ, унук.

Без слоў.

Мал. Б. КАЦА.

ДЫК, значыць, так. Вяртаецца Пахом з палівання незадаволены, змрочны, хмуры. А якім, даруйце, яму быць, калі цалюці дзень прабадзёўся, адбіў ногі на самую паянціцу і нічагусенькі не ўпалаў. Вароны і тыл на стрэл не падпусцілі: чуюць, праклятыя, разумеюць, што да чаго.

Вяртаецца Пахом і раптам... о пуд! Дарогу перапаўзаюць дзве змяі. Ды так поретка, увішні і, калі гаварыць павучонаму, абсалютна сінхронна. Не ведаеце, што значыць сінхроннасць? А гэта такая штука. Вось уявіце сабе двух танцораў. Адзін нагу адстаўляе ўбок і другі ў той жа самы час таксама тую ж самую (ну, скажам, левую) нагу адстаўляе ўбок. І гэтак далей. Як робіць першы, так робіць і другі.

Вось гэтак і змеі. Паўзучы, адна вільне і другая вільне, адна галаву падніме і другая тым жа часам падніме. Не раўняючы, як звязаны.

Паглядзеў на паўзучых гадаў Пахом ды як шарахне з двух ствалоў, тут ім і крышка.

Ад кепскага настрою і следу не засталася. Адразудзя дзядзька павесіў, палагоднеў. І дамоў, як гэта і мае быць сапраўднаму паліўнічому, вярнуўся ўзбуджаны, узніслы.

І, канечне ж, раскажаў аб усім, што здарылася, спачатку жон-

цы, а потым і суседзям. І што б вы думалі? Не паверылі. Ні на капейку не паверылі. Кажуць, мана, хлусня, духта. Не можа, маўляў, такога быць, каб адразу дзве аднолькавыя... Выдумаў, маўляў, чалавек на п'яную галаву.

(З паліўнічых гісторый)

А якая, скажыце, магла быць у Пахома п'яная галава, калі ён усяго толькі адну пляшку першана выпіў. Прытым, не адразу во так схапіў і выжукнуў, як той п'яніца, а ўсё зрабіў па-людску. Раніцай троху прыклаўся, закусіў, потым у абед з паўшклянкі пацягнуў і зноў-такі закусіў, ну а тады ўжо надвечоркам глынуў рэшту. І не проста так во схапіў аберуч і выпіў. Не. Выпіў сабе спакваля, выцер вусны, закусіў ялык. А тады ўжо і дамоў пайшоў.

Як жа яно магло адбіцца на галаве?

Так Пахом і сказаў суседзям.

І што б вы думалі? Усё роўна не паверылі. Больш таго. Пасміхацца пачалі. Во ўжо людзі. У іх хоць кол на галаве чашы, а яны сваё.

А назаўтра... А назаўтра па той самай дарозе, па якой вяртаўся Пахом з палівання, ехаў на сваім МАЗе калгасны шафёр Саша.

Едзе ён, а на дарозе — змяя. І не жывая, а забітая. Ды даўжэзная, метра мусіць з паўтара будзе.

Падзіўся на змяю Сашка ды і закінуў яе ў кузаў: трэба ж людзям такое дзіва паказаць.

Прывёз, значыцца, у вёску і якраз каля Пахомавай хаты, у цэнтры, стаў.

Убачыў Пахом змяю і адразу пазнаў.

— Яна! Во яшчэ і трацінкі ў ёй. Чацвёркай біў.

І праўда, калупнуў Сашка адвёрткай, а за скурый шрацінкі выпала. Калупнуў у другім месцы — яшчэ адна.

— Во, казаў жа! — выставіў грудзі Пахом. — А вы не верылі. Толькі дзе другая? Дзве было, як зараз бачу.

— Есць і другая, — заспяшаўся заспакоіць Пахома Сашка. — Водзена, во. — І дастаў з кабіны бутэльку з пад таго самага першака. — У кувеце, дзядзька, ляжала. Ваша, не сумнявайцеся. Ад яе, паганкі, і двайлася ўваччу.

ВЕТЛІВАСЦЬ ПА-СТУДЭНЦКУ

— Цябе падводзіць памяць мо, ці што? Прафесар наш каля цябе прайшоў. Ты з ім не паздароўкаўся, Чаму! — Дык я ж ужо экзамен здаў яму!

ХТО ВАЖНЕЙ?

— Ну што рабіць! Бяда ў мяне такая: Мне кіраўніцтва больш не давярае. — Чаго бядуеш ты, аб чым гамонка! Шмат горш, калі не давярае жонка!

ВЯЛІКАЯ СТРАТА

— Чуеш плач і жалобныя песні! Быў нябожчык, відаць, любіў усім. — Так, вялікую страту панеслі: Ён ім грошы павінен усім!

Барыс МАНЦЭВІЧ

ЖОНКА НАД МАГІЛАЙ МУЖА-П'ЯНІЦЫ

Не горкі плач, а лёгкі ўздых Ты ад яе цяпер пачуеш: — Як рада я, што ты прыціх, Хоць знаю, дзе цяпер натуеш.

Генадзь ЗОТАЎ

БЕЗ ТОРМАЗУ

Сябры пытаюцца: — Кузьма, Чаму ты сем разоў жанаты? — На сэрцы тормазу няма, Канструктар, мусіць, вінаваты!

РАЗМОВА РЕДАКТАРА З ПАЭТАМ

— Чаму твой верш расцягнуты, даўгі? — Пісаць каротка не даюць даўгі.

Віктар ШАУЧ

ХАРАКТАРЫ

- Лічыў сабе выносілівым: потайкі выносіў з завода дэталі.
- У кіно не хадзіў: не мог прывыкнуць да таго, што там трэба сядзець не ў прэзідыуме.
- Хваліўся, што служыць падводнікам: вазіў на падводзе ваду.
- Калі ішоў па даведку аб стане здароўя, вельмі хваліўся, што здаровы.

У. ГЕНКІН

ФРАЗЫ

Народжаны поўзаць — карыстаўся паслугамі Аэрафлоту.

□ Дзяліў сваё гора на траіх.

□ Усё сваё нашу ў ашчадкасы.

□ Шкарпэткі з ахілесавай пяткай.

Аляксандр МІЛАНЭ

Паводле нейкага закона, мабыць, Што для мяне застаўся невядомым, Сумеў аднойчы я слана прывабіць, І стаў ягоным прыяцелем добрым.

Са мною слон ласкавы быў заўсёды — Пагляд яго не ведаў непагоды. Калі было мне душна да знямогі — Ён абдаваў вадой сцюдзёнай шчодро,

КАЗКА ПРА ДРУЖБУ СА СЛАНОМ

А каб не збіўся я ў жыцці з дарогі — Ён хобат свой працягваў пашчотна.

І адтаго, што быў ён гэтакі мілы, Я стаў крыху нядбайным і бяспечным, Ішоў і не хаваў шчаслівай міны, І ўсмішкі раздаваў усім сустрэчным. І нават захацеў пры ім, спакойна, Паразважаць уголос самастойна.

І тут, каб зразумеў я, што няможна,

Што паступаю вельмі нетактоўна, Ён на нагу ступіў мне асцярожна — І свет навокал пацямянеў раптоўна.

Ды я стрываў, і хоць мне стала сумна, Зрабіў я выгляд, быццам боль нязначны, І быў яшчэ яму бясконца ўдзячны, Што ён не наступіў на галаву мне!

Пераклад з балгарскай Н. ГІЛЕВІЧА.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР. Мінск

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах. Друкарня выданняў ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856.

AT 23396

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захар'яна, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24 61, на месцы галоўнага рэдактара — 33-25 25 адказнага сарагара — 33-44 04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24 62, аддзела вышэйшага мастацтва архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24 62, аддзела публіцыстыкі — 33-24 62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22 19, бухгалтэрыі — 32-15 87.

Рукпілаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУЗ'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРЧО, Р. Р. ШЫРМА.